

**T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

TARİH ANABİLİMDALI

SOSYAL, SİYASAL VE EKONOMİK YÖNLERİYLE BODRUM (1923- 1960)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DİDEM KONYA

DANIŞMAN

DOÇ. DR. BAYRAM AKÇA

MUĞLA 2013

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI ADI

SOSYAL, SİYASAL VE EKONOMİK YÖNLERİYLE BODRUM (1923- 1960

DİDEM KONYA

Sosyal Bilimler Enstitüsünde
“Yüksek Lisans”
Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih :11.07.2013

Tezin Sözlü Savunma Tarihi :20.06.2013

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Bayram AKÇA

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Mehmet TEMEL

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Özgür YILDIZ

Enstitü Müdürü : Prof. Dr. Namık Kemal Öztürk

2013
MUĞLA

TUTANAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 14/06/2013 tarih ve 593/5 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 2.4. maddesine göre, Tarih Anabilim Dalı Yüksek lisans öğrencisi Didem KONYA'nın "Sosyal, Siyasal ve Ekonomik Yönleriyle Bodrum(1923-1960)" adlı tezini incelemiş ve aday 20/06/2013 tarihinde saat 10:00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 60 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin kabul olduğuna oybirliği ile karar verildi.

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Bayram AYLA

Üye
Prof. Dr. Mehmet TEMEL

Üye
Yrd. Doç. Dr. Özgür YILDIZ

YEMİN

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Sosyal, Siyasal ve Ekonomik Yönleriyle Bodrum(1923-1960)” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

11/07/2013

DIDEM KONYA

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN

MERKEZİMİZCE DOLDURULACAKTIR.

Soyadı: KONYA

Adı : Didem

Kayıt No:

TEZİN ADI

Türkçe :Sosyal, Siyasal ve Ekonomik Yönleriyle Bodrum(1923-1960)

Y. Dil :The Social, Political And Economic Aspect Of Bodrum(1923-1960)

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans

Doktora

Sanatta Yeterlilik

●

○

○

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite :Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Fakülte :Edebiyat Fakültesi

Enstitü :Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Diğer Kuruluşlar :

Tarih :11.07.2013

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayımlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı :AKÇA, Bayram

Ünvanı :Doç. Dr

TEZİN YAZILDIĞI DİL :Türkçe

TEZİN SAYFA SAYISI:120

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

- 1.1923-1960 Yılları Arasında Bodrum'un Sosyal Tarihi
2. 1923-1960 Yılları Arasında Bodrum'un Siyasi Tarihi
3. 1923-1960 Yılları Arasında Bodrum'un Ekonomik Tarihi

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER :

- 1.Bodrum
- 2.Bodrum'un Sosyal Yapısı
- 3.Bodrum'un Siyasal Yapısı
- 4.Bodrum'un Ekonomik Yapısı

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER: Konunuzla ilgili yabancı indeks, abstract ve thesaurus'u kullanınız.

- 1.History Of Bodrum
- 2.Population Of Bodrum
- 3.Educational And Culturel Life Of Bodrum
4. Political History Of Bodrum

- 1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum
- 2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir
- 3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabili

Yazarın İmzası :

Tarih : 11/07/2013

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	IV
ÖZET	V
ABSTRACT	VI
TABLOLAR	VII
KISALTMALAR	VIII
GİRİŞ	1
1. BODRUM'UN COĞRAFİ YAPISI	1
2. XX. YÜZYILA KADAR BODRUM'UN TARİHİ GELİŞİMİ	1
2.1. Bodrum'un Adı	1
2.2. Türk Hâkimiyetinden Önce Bodrum	2
2.3. Türk Hakimiyetinde Bodrum	3
I. BÖLÜM	9
BODRUM'UN İDARİ YAPISI VE NÜFUS	9
1. İDARİ YAPI	9
1.1. Osmanlı Devleti Dönemi	9
1.2. Cumhuriyet Dönemi	12
2. NÜFUS	16
2.1. Osmanlı Devleti Dönemi	16
2.2. Cumhuriyet Dönemi	18
2.3. Bodrum'da Mübadele ve İskan	21
II. BÖLÜM	26
SOSYAL HAYAT VE SİYASAL GELİŞMELER	26
1. ULAŞIM VE ULAŞIM ARAÇLARI	26
1.1. Kervanyolları	26
1.2. Karayolları	27
1.3. Denizyolları	29
2. SAĞLIK	30
2.1. Hastane	30
2.2. Eczane	30
2.3. Salgın Hastalıklar	31
3. HABERLEŞME VE HABERLEŞME ARAÇLARI	31
Posta ve Telgraf	31
4. SOSYAL KURULUŞLAR	32
4.1. Hilal-i Ahmer Cemiyeti (Kızılay)	32
4.2. Teyyare Cemiyeti (Türk Hava Kurumu)	33
4.3. Himaye-i Etfal Cemiyeti (Çocuk Esirgeme Kurumu)	33
5. BODRUM BELEDİYESİ VE HİZMETLERİ	33
5.1. Bodrum Belediyesi ve İmar Faaliyetleri	33
5.2. Bayındırlık Hizmetleri	35
5.2.1. İçme Suyu	35
5.2.2. Elektrik	36
5.2.3. Mezarlıklar-Camiler	36
6. DEPREM	38
7. SPOR	38
8. FOLKLOR	39
8.1. Türküler	39
8.2. Düğün	39
8.3. Giyim Kuşam	40
9. BODRUM'DA YETİŞEN ÜNLÜ ŞAHISLAR	40
9.1. Turgut Reis	40
9.2. Neyzen Tefik	41
9.3. İstamat Zihni Özdamar	41
9.4. Avram Galanti Bodrumlu	42
9.5. Hilmi Uran	43
10. BODRUM'DA SİYASAL YAŞAM VE SEÇİMLER	44
10.1. 1908-1919 Dönemi Bodrum'da Siyasal Yaşam	44
10.2. Milli Mücadele Sonrası Bodrum'da Siyasal Yaşam	45

10.2.1. Halk Fırkasının Kurulması ve 1923-1945 Yılları Arası Bodrum'daki Faaliyetleri	45
10.2.2. Demokrat Parti Döneminde Bodrum'da Siyasal Yaşam	45
III. BÖLÜM	48
EĞİTİM VE KÜLTÜR	48
1. EĞİTİM HAYATI	48
1.1. Osmanlı Devleti'nin Son Dönemlerinde Bodrum'da Eğitim	48
1.2. Cumhuriyet Dönemi'nde Bodrum'da Eğitim	48
1.2.1. İlköğretim Alanındaki Gelişmeler ve İlçedeki İlkokullar	50
1.2.1.1. Cumhuriyet İlkokulu	50
1.2.1.2. Turgut Reis İlkokulu	50
1.2.1.3. Atatürk İlkokulu	51
1.2.2. Ortaöğretim Alanındaki Gelişmeler ve Orta Dereceli Okullar	51
1.2.2.1. Bodrum Ortaokulu	51
1.2.2.2. Kız Meslek Lisesi	52
1.3. Bodrum'da Halk Eğitimi	52
1.3.1. Halk Okuma Odaları	52
1.3.2. Kütüphane	53
2. KÜLTÜR HAYATI	54
2.1. Bodrum Halkevi	54
2.1.1. Bodrum Halkevi Şubesinin Faaliyetleri	54
2.1.1.1. Dil-Tarih- Edebiyat Şubesi	54
2.1.1.2. Güzel Sanatlar Şubesi	55
2.1.1.4. Spor Şubesi	55
2.1.1.5. Sosyal Yardım Şubesi	56
2.1.1.6. Kütüphane ve Yayın Şubesi	56
2.1.1.7. Köycülük Şubesi	56
2.2. Bodrum'da Sinema	57
2.3. Arkeolojik Kazı Çalışmaları	57
IV. BÖLÜM	58
EKONOMİK YAPI	58
1. TARIM VE HAYVANCILIK	58
1.1. Bodrum'da Tarımın Tarihsel Gelişimi	58
1.2. Cumhuriyetin İlanından Sonra Bodrum'da Tarım ve Hayvancılık	59
1.2.1. Tarım	59
1.2.1.1. Tahıl Ekim Alanları ve Üretimi	59
1.2.1.2. Tarım Aletleri	62
1.2.1.3. Zeytincilik	63
1.2.1.4. Tütüncülük	65
1.2.1.5. Pamukçuluk	66
1.2.1.6. Meyvecilik	66
1.2.1.7. Sebzecilik	69
1.2.2. Hayvancılık	70
1.2.2.1. Küçükbaş ve Büyükbaş Hayvancılık	70
1.2.2.2. Arıcılık	71
1.2.2.3. İpekböcekçiliği	71
2. DENİZCİLİK	72
2.1. Balıkçılık	72
2.2. Süngercilik	73
3. TURİZM	76
4. SANAYİ	77
4.1. El Tezgahlarına Dayanan Sanayi	77
4.2. Fabrikalar	78
4.3. Madenler	78
4.4. Ormanlar	78
5. TİCARET	79
5.1. Ticaretin Gelişmesi	79
5.2. Pazar ve Panayırlar	80
SONUÇ	82

BİBLİYOGRAFYA	84
EKLER	96
Ek 1. Bodrum Türküleri	96
1.1. Yörük Kızı Türküsü	96
1.2. Çökertme Türküsü	97
1.3. Satioğlu Zeybeği	98
1.4. Demirciler Türküsü	99
1.5. Bodrum Hakimi	99
1.6. Bilalım	100
1.7. Aliverin Tabancamı Türküsü	101
1.8. Kerimoğlu Türküsü	101
1.9. Karabiberim	102
Ek 2. Askere sevkleri Bodrum Askerlik Şubesi tarafından yapılan şehitlerimiz	103
Ek 3. Bodrum Ortaokulunu Kurma Faaliyetleri	107
4. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Süngerciliğe Dair Belge	108
2. Resimler	109
Resim: 1 Yunanistan'dan Gelen Öğrenciler İle Bodrum'daki Öğrencilerin Toplu Grup Fotoğrafi ...	109
Resim: 2 Hasan Güleşçi Deniz Kabukları Koleksiyonu	110
Resim: 3 Bodrum Süngerleri	111

ÖNSÖZ

Bu çalışma ile Osmanlı Devleti'nin son dönemleri de ele alınarak 1923-1960 yılları arasında Muğla İli'nin Bodrum İlçesi'nin sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel yapısı incelenmiştir.

Konu ile ilgili kaynaklar araştırmanın kapsadığı dönem olan 1923-1960 yılları arasında Muğla'da çıkan yerel ve ulusal basın başta olmak üzere; Muğla ve Bodrum ile ilgili yazılmış kitap ve makaleler ve sınırlı sayıda Başbakanlık Osmanlı Arşivinden, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivinden, Devlet İstatistik Enstitüsünden konu ile ilgili elde ettiğimiz vesika ve istatistiklerdir. Çalışmanın kapsamış olduğu 1923-1960 yılları arasında Bodrum ve çevresinin siyasi, askeri, ekonomik ve kültürel faaliyetlere ev sahipliği yapamamasından dolayı kaynak sıkıntısı ile karşılaştım.

Konuya bütünlük kazandırmak amacı ile yazılmış Giriş Bölümü'nde; Bodrum'un tarihi Türk hakimiyeti öncesi ve Türk hakimiyeti sonrası olmak üzere kısaca ele alınmıştır. Birinci Bölüm'de; Bodrum'un idari yapısı ve nüfusu incelenmiştir. İkinci Bölüm'de; Bodrum'un sosyal ve siyasal tarihi üzerinde durulmuştur. Üçüncü Bölüm'de; Osmanlı Devleti'nin son dönemleri ve Cumhuriyet Dönemi'nde Bodrum'daki kültürel faaliyetler ve eğitim- öğretim olanakları ele alınmıştır. Dördüncü Bölüm'de; Osmanlı'nın son dönemlerinden başlayarak 1960 yılına kadar olan ekonomik gelişmeler ortaya konulmuştur.

Araştırmamın konusunun belirlenmesinde ve çalışma sürecinde beni yönlendiren ve teknik yardımlarda bulunan Danışmanım Doç. Dr. Bayram AKÇA'ya teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca, çalışma sürecinde bana yardımcı olan Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi çalışanlarına, Ankara Milli Kütüphane çalışanlarına teşekkürlerimi sunarım. Son olarak, eseri hazırlama sürecinde benden desteklerini esirgemeyen aileme ve arkadaşlarıma şükranlarımı sunarım.

DİDEM KONYA

ÖZET

“Sosyal- Siyasal ve Ekonomik Yönleriyle Bodrum (1923-1960)” adlı bu çalışma ile Bodrum’un Osmanlı Devleti’nin son dönemlerini de içine alarak kısaca tarihçesi idari ve nüfus yapısı ve tarih içinde bu yapıdaki değişiklikler, sosyal hayat ve siyasal yapısı, eğitim ve kültür faaliyetleri ve ekonomik yapısı ortaya konulmuştur.

Bu eser giriş bölümü de dahil olmak üzere beş bölümden oluşmuştur. Giriş Bölümü’nde; Bodrum’un İlkçağlardan Milli Mücadele Dönemine kadar olan tarihi kısaca ele alınmıştır. Birinci Bölüm’de; Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde ve Cumhuriyet Dönemi’nde Bodrum’un idari yapısı ve nüfusu incelenmiştir. İkinci Bölüm’de Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde ve Cumhuriyet Dönemi’nde Bodrum’un sosyal ve siyasi tarihi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Üçüncü Bölüm’de; Bodrum’un eğitim ve kültür hayatı XIX. yüzyılın sonlarından 1960 yılına kadar ele alınmıştır. Son bölüm olan Dördüncü Bölüm’de; 1923-1960 döneminde tarım, hayvancılık, ticaret, sanayi ve turizm ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

ABSTRACT

With the study called Bodrum with its social, political and economic aspects from 1923 to 1960, the social and economic structure during the period mentioned was profoundly studied.

The study consists of five chapters with the introduction part. In introduction, the history of Bodrum from Ancient times to Independence wartime has been shortly mentioned. In the first chapter, administrative structure and population of Bodrum in the late times of Otoman Empire and Republican times has been analysed. In chapter two social and political history of Bodrum has been studied. Then in the third chapter, educational and cultural life of Bodrum from the end of the 19th century to the 1960s has been researched. Eventullay in the last chapter agriculture, stockbreeding, trading, tourism and industry has been analysed elaborately.

TABLolar

Tablo: 1 XVIII. ve XIX. yüzyılda Menteşe Sancağında görev yapan muhassıllar

Tablo: 2 Bodrum'da Kaymakamlık Makamında Bulunanlar

Tablo: 3 Hicri 1307 (M.1891) Yılı Bodrum Nüfusu

Tablo: 4 1927 Yılında Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Tablo: 5 1927 Yılında Nüfusun Medeni Hale Göre Dağılımı

Tablo: 6 1935-1965 Yılları Arası Bodrum'un Nüfus Artış Hızı

Tablo: 7 1924-1929 Yılları Arası Bodrum'a İskan Edilen Muhacirler

Tablo: 8 1924-1929 Yılları Arası Bodrum'a İskan Edilen Muhacirler

Tablo: 9 1924-1929 Yılları Arası Bodrum'a İskan Edilen Muhacirler

Tablo:10 1967 Yılı Bodrum İlçesi İcmal Tablosu

Tablo: 11 1927 Yılı Okuryazarlık Yönünden Bodrum Nüfusu

Tablo: 12 Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Bodrum Kazası'nın Ekonomik Durumu

Tablo: 13 1927-1928 Yılları Arası Bodrumdaki Tarım Ürünleri

Tablo: 14 1937-1939 Yılları Arası Bodrumdaki Tarım Ürünleri

Tablo: 15 1940-1942 Yılları Arası Bodrumdaki Tarım Ürünleri

Tablo: 16 1944-1946 Yılları Arası Bodrumdaki Tarım Ürünleri

Tablo: 17 1936-1944 Yılları Arasında Bodrum'da Zeytincilik

Tablo: 18 1945-1949 Yılları Arasında Bodrum'da Zeytincilik

Tablo: 19 1937-1950 Yılları Arasında Bodrum'da Narenciye Üretimi

Tablo: 20 1926-1927 Bodrum'un İhraç Ürünleri

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.t.	: Adı geçen tez.
B.C.A.	: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
bkz.	: Bakınız
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
ev.	: Çeviren
DP	: Demokrat Parti
H.	: Hicri
kg	: Kilogram
km	: Kilometre
km ²	: Kilometrekare
m	: Metre
m ²	: Metrekare
m ³	: Metreküp
M.	: Miladi
M.Ö	: Milattan önce
M.S	: Milattan sonra
R.	: Rumi
s.	: Sayfa
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TTK.	: Türk Tarih Kurumu

GİRİŞ

1. BODRUM'UN COĞRAFİ YAPISI

Bodrum Muğla ilinin Ege Denizi'ne yarımada biçimindeki uzantısı üzerinde kurulmuştur. Bodrum kuzeyinde Mandayla Körfezi (Güllük) , güneyinde Kemre Körfezi (Gökova) , doğusunda ise Milas ile çevrilidir.¹ İlçe 36 derece 57 dakika ile 37 derece 11 dakika kuzey paralelleri ile 27° 14 dakika ile 27° 47 dakika doğu meridyenleri arasındadır. Yüzölçümü 557 km² dir².

İlçe büyük çoğunlukla dağlık bir araziye sahiptir. İlçenin sağını ve solunu kuşatan bu dağlar batısına doğru gidilirse; Gökçeler, Elmadağı, Oyuklu, Karadağ, Andızlı, Pazardağı, Belen dağları, Karakuz dağı, Partınaz, Gürece ve Ezedin adını alır. Mandayla körfezi boyunca uzanan Asarlık dağları ise güvercinlikte son bulur. Bu dağlar arasında en büyük ova Karaovadır. Bundan başka sahilde ağaçlı(Bitez), Ortakent (Müskebi), Turgutreis (Karatoprak), Gümüşlük ve Yalıkavak ovaları yer alır.³

2. XX. YÜZYILA KADAR BODRUM'UN TARİHİ GELİŞİMİ

2.1. Bodrum'un Adı

Yukarıda coğrafi özellikleri kısaca özetlenen yerleşim biriminin isminin kökeni hakkında farklı tezler bulunmaktadır. Türkçede “Bodrum” günümüzdeki anlamı ile binaların yoldan veya arazinin genel seviyesinden aşağıdaki kısımlarına söylenmektedir⁴. İslam Ansiklopedisi'nin Bodrum maddesinde ise Bodrum ismi ile ilgili olarak şöyle denilmektedir: “ *bodrum kelimesi, Anadolu'da hipodrom gibi büyük yapı kalıntıları olan antik şehir harabelerine Türkler tarafından verilen genel bir ad olup muhtemelen hipodromun kısaltılmış şeklidir*”.⁵

¹ Ekrem Uykucu, **İlçeleriyle Birlikte Muğla Tarihi(Coğrafya ve Sosyal Yapı)**, Ayyıldız Matbaası, İstanbul, 1983, s.172

² Alaaddin Koç, **Bodrum-Coğrafya Tarih Folklor Turizm-**, Milas Matbaası, Milas, 1973, s.7

³ Osman Nuri Bilgin, **Bodrum Tarihi Sosyal İktisadi Yönleri İle**, İstanbul, 1965, s.3

⁴ Türk Dil Kurumu, **Türkçe Sözlük**, Ankara, 1998, s.121

⁵ Tuncer Baykara, “Bodrum”, **TDV İA**, Cilt.6, İstanbul, 1992, s.247

Konuyla ilgili diğer görüşlere bakıldığında; bodrum ismi antik Halikarnassos harabelerinde görülen bodrum'lardan dolayı verilmiştir. Bu bodrumlar, şövalyelerin 1415'lerde yaptıkları kalede de vardır. Evliya Çelebi bu görüşün bir diğer şeklini naklediyor: *“Kale'nin kuzeye nazır kapısının “ solunda leb-i deryada hile ile kal'a bina etmek için Menteşe Bey oğullarından bir bodrumluk yer isteyüb yaptığı mahzenlerdir. Badehu nice sene mürur edüp kal'a zuhur edüp hile ile çalılar içinde bir kal'a bina edüp bir gün çalılara ateş edüp kal'a zuhur edüp anın için Bodrum derler”*.⁶ Başka bir görüş ise 1415'lerde yapılan şövalyeler kalesi ile ilgilidir. Şövalyeler XV. yüzyıl başlarında yaptıkları bu yeni kalenin adına, mensup oldukları dinin büyüklerinden Aziz Petros'a izafeten “Sanctum Petrum” demişlerdir. Zamanla bu ad gelişmiş ve “ Bodrum” olmuştur.⁷

Bodrum kelimesi, Piri Reis'in eserinde Botrum, XVIII.yy dan sonra Bodrum imlasıyla yazılmıştır. Bu adın XV. yüzyıl başlarında burada bir kale yaptıran Haçlılar tarafından Aziz Peter'e izafetle verildiği ve zamanla Peteronium-Peterium ve Bodrum şekline dönüştüğüne ilişkin görüşler vardır.⁸

2.2. Türk Hâkimiyetinden Önce Bodrum

Bodrum, antik çağdaki ismiyle Halikarnasos ve çevresi binlerce yıldır yaşama sahne olmuş ve nice kültürlerreev sahipliği yapmıştır. Yörenin bilinen en eski halkı Lelegler ve Karlardır. Asya kökenli oldukları açıkca belirtilen bu topluluklar hakkında çeşitli söylentiler vardır. Üzerinde en çok uyuşma sağlanan, bir zamanlar Girit'in efsanevi kralı Minos'un egemenliğine tabi olarak yaşayan ve onun donanmalarında savaşan Leleglerin, Batı Anadolu'ya göçtükten bir süre sonra, iç kısımları da ele geçirip buralara yerleşmelerinden itibaren Karlar olarak isimlendirildiğidir. Bu nedenle Anadolu'nun güney batısında yer alan ve Bodrum Yarımadasını da kapsayan geniş alana Karia denilmiştir.⁹

Bodrum yakınlarında Dirmil köyü kazılarında bulunan mezarlarda Bodrum'a gelip yerleşen başka bir kavmin varlığı ortaya çıkmıştır. Bu kavim M.Ö 900 yılında

⁶ Evliya Çelebi, **Tam Metin Seyahatname**, İstanbul, 1993, s.212

⁷ Tuncer Baykara, “Bodrum” adına dair, **Belleten**, Cilt:XLV/2 Nisan 1981, s.6

⁸ Bilge Umar, **Türkiye'deki Tarihsel Adlar**, İnkılâp Yayınları, İstanbul, 1993, s.169

⁹ Oktay Akşit, **Helenistik ve Roma Devrinde Likya**, İstanbul, 1971, s.5

bölgeye gelip yerleşen Dorlardır. Başlarında Antes adlı bir kumandan bulunmaktadır ve Halikarnasos şehri Dorlar tarafından kurulmuştur.¹⁰

M.Ö 1297-1239 yılları arasında Karia'ya Hititler hâkim olmuştur. Hitit Devleti'nin yıkılmasından sonra bölge Dorların istilasına uğramıştır. M.Ö 7. ve 6. yüzyılda Batı Anadolu'daki tüm İon şehirleri Lidyalıların egemenliğinde kaldı. M.Ö 546'da Persler, Karia'yı ele geçiren Lidya'yı yok etmişlerdir. Daha sonra Kariyalılar "Ulusal Karia Birliği"ni kurarak Perslere karşı mücadelede etmişlerse de başarılı olamadılar.¹¹

M. Ö 552- 486 yılları arasında Pers Kralı olan Darius Pers topraklarını satraplıklara ayırmıştı. M. Ö 480'de Persler ile Yunanlılar arasında Salamis Savaşları yaşanmış ve bu savaşta Persler yenilmişti. Sonuç olarak da Karia toprakları Atina Deniz İmparatorluğu'nun egemenliğine girmiştir. M.Ö 404'te Atinalılar Ispartalılara yenilince bu kez Karia toprakları Ispartalıların eline geçti. M.Ö 387 de Kral Barışı ile tüm Anadolu tekrar Perslerin eline geçti.¹² MÖ 334'te İskender'in Anadolu Seferi ile Karia Makedonyalı İskender'in egemenliği altına girdi. İskenderin ölümü ile birlikte imparatorluk toprakları Makedonya, Suriye ve Mısır olmak üzere üçe bölündü. Bu bölünmeyle birlikte Karia Suriye'ye bağlandı.¹³ M.Ö 129'da Bergama Krallığına tabi olmuş ve M.Ö 113'de Roma eyaleti haline gelmiştir. Roma İmparatorluğu'nun 395'de ikiye ayrılması üzerine Karia Doğu Roma İmparatorluğu'nun içinde kalmıştır. XI. yüzyıla gelindiğinde Bizans'ın üzerine yapılan Türk akınlarına sahne olmaya başlamıştır.¹⁴

2.3. Türk Hakimiyetinde Bodrum

1071 Malazgirt meydan muharebesinden sonra Anadolu'nun kapıları Türklere açılmıştır. Süleyman Şah'ın 1075'te İznik'i alması ile birlikte Batı Anadolu üzerine Türk akınları da yoğunlaşmıştır. 1079'da Türkler bir ara Karia Bölgesine hakim

¹⁰ Arif Müfit Mansel, **Ege ve Yunan Tarihi**, Ankara, 1995, s. 439

¹¹ Akşit, **a.g.e.**, s. 7

¹² Aşküdil Akarca- Turhan Akarca, **Milas Coğrafyası Tarihi ve Arkeolojisi**, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1954, s. 60

¹³ Uykucu, **a.g.e.**, s. 33

¹⁴ Uykucu, **a.g.e.**, s. 41-45

olmuşlar ise de, bu süreç kısa sürmüş ve bölge yeniden Bizans topraklarına katılmıştır.¹⁵

1220'den itibaren Moğolların Anadolu üzerine yönelttikleri saldırılar, büyük Türkmen gruplarının Batı Anadolu'ya göçmelerine sebep olmuştur. Asıl Karya Bölgesi olan Muğla Vilayeti 1261 yılında Türkler tarafından kesin olarak fethedilmiştir. Muğla Batı Anadolu'da Türkler tarafından ilk fethi gerçekleştirilen yerlerden biridir.¹⁶

Menteşe oğullarının bölgeye nasıl geldiğini anlamak için Selçukluların donanma ile ilgili faaliyetlerini incelemek gerekir.¹⁷ Mentеше Beyliği'ni kuran Türkmenlerin Anadolu Selçuklularının elinde bulunan Antalya (Pamfilya) gibi Antalya'nın batı tarafları Likya kıyılarından deniz yoluyla bu havaliye gelerek Rumların zararına içeriye girdiği, çöküş içindeki Bizans donanmasına mensup gemicileri de beraberlerine alarak denizde de faaliyette bulunmuş oldukları düşünülür.¹⁸ Beyliğin kurucusu Mentеше'nin kaynaklarda Salpakıs Mentеше (Sahil Beyi Mentеше) diye geçmesi bu beyin denizle ilgisini ayrıca ortaya koymaktadır.¹⁹

Menteşe Bey'in 1280 yılında vefat etmesiyle birlikte beyliğin başına iki oğlundan biri olan Mesut Bey geçmiştir. Denizlerde önemli başarılar elde eden Mesut Bey'in ölümü üzerine oğlu İbrahim Bey tahta geçmiştir. 1360'dan evvel İbrahim Bey'in ölümü ile oğulları çeşitli yerlerde hükümdarlıklarını ilan etmiştir. Musa Bey'de Milas'ta bağımsızlığını ilan etmiş Musa Bey'den sonra Mehmet Bey sonra da onun oğlu Mahmut Bey Mentеше beyleri olmuşlardır.²⁰

Karamanoğlu Alaaddin Bey'in teşvikiyle Anadolu Beyliklerinin Osmanlı aleyhine ittifak yaparak Osmanlı topraklarına saldırımları üzerine Yıldırım Bayezit diğer beylikler gibi Mentеше Beyliğini kendi topraklarına katmıştır. 1402'de Ankara Muharebesinden sonra kendisinin hakimiyetini tanımak şartıyla Timur diğer beylikler gibi Mentеше Beyliği topraklarını da Mehmet Bey ile oğlu İlyas Bey'e

¹⁵ Bayram Akça, **Sosyal- Siyasal ve Ekonomik Yönüyle Muğla (1923-1960)**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2002, s. 7

¹⁶ Osman Yalçın, **Muğla**, İstanbul, 1971, s. 38

¹⁷ Çetin Varlık, "Menteşe Oğulları Beyliği", **Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi**, Konya, 1984, s. 725

¹⁸ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu Karakoyunlu Devletleri**, Ankara, 1988, s. 70

¹⁹ Varlık, **a.g.m.**, s.525

²⁰ Paul Wittek, **Menteşe Beyliği, 13-15 Asırda Garbi Küçük Asya Tarihine Ait Tetkik**, Çev:O.Ş. Gökyay, Ankara, 1986, s.27

vermiştir. 1402'de Mehmet Bey'in ölümü üzerine yerine oğlu İlyas Bey geçmiştir. Sancak merkezi olarak Milas'a nazaran daha merkezi bir durumda olan Muğla seçilir. İlyas Bey'in hükümdarlığı döneminde Osmanlı şehzadeleri arasındaki mücadelede kaypak bir siyaset izleyerek tahtını korumuştur.²¹ 1421'de İlyas Bey'in ölümü üzerine Osmanlı sarayında tutulan Leys ve Ahmet adlarındaki iki oğlu saraydan kaçarak bölgeye gelip tekrar hükümdarlıklarını ilan etmişlerdir. Bunun üzerine II. Mehmet Anadolu Beylerbey'i İshak Paşa'yı Menteşe Bölgesi'ne göndererek bu bölgeyi kesin olarak Osmanlı topraklarına katmıştır.²²

1463-1478 tarihleri arasındaki Osmanlı- Venedik Savaşları'nda Menteşe Bölgesi Venedik saldırılarına uğramış ve yağmalanmıştır. 1480 yılında Fatih Sultan Mehmet, Rodos'un fethini Sadrazam Mesih Paşa'ya havale etmiştir. Mesih Paşa adayı dört ay karadan ve denizden kuşatmışsa da adayı zapt edememiştir. Bu başarısızlık üzerine Padişah, Bodrum'un alınmasına ferman buyurmuştur. Paşa aldığı emre uyarak Bodrum kalesini kuşatmış ama başarılı olamayınca kuşatmadan vazgeçmiştir.²³

1521 senesinde Kaptan Mustafa Palak Paşa Rodos'u fethettikten sonra dönüşte İstanköy Adası ile Bodrum Kalesi'ni alıp orada bulunan halkı cizye ve haraca bağlamıştır. Bodrum'un zaptı hakkında Cihannümada şöyle yazıyor : “Sultan Süleyman 700 parça gemi ile, ikinci vezirini gönderip ve kendileri karadan Aydın taraflarına teveccüh etti ve Mısır hakimi Hayre Bey kardeşi ile yirmi dört garrap gönderecektir; otuz gün kuşatmadan sonra avn-i hakk ile fetholdü. Sonra Bodrum, İstanköy, Lindos , Sönbeki anahtarları geldi”.²⁴

XVI. yüzyıldaki Suhte Ayaklanması hemen hemen bütün ege bölgesinde görülmüş olup isyan Manisa, Muğla, Isparta üçgenini içine alan bir alan oluşturmuştur. XVII. yüzyılda Menteşe Bölgesi dağlık olması nedeniyle eşkiyaların sığınak yeri olmuştur.²⁵ XVIII. yüzyıldan itibaren Anadolu'nun hemen hemen tamamında ve Rumeli'nin birçok bölgesinde merkezin egemenliği azalmıştır. Anadolu'nun çeşitli yerleri mahalli sülaleler tarafından yönetilmeye başlanmıştır.

²¹ Uzunçarşılı, **Anadolu Beylikleri ve**, s.75

²² Wittek, **a.g.e.**, s.86

²³ Avram Galanti, **Bodrum Tarihi**, Marifet Basımevi, İstanbul, 1945, s.80

²⁴ Peçevi Tarihi, (Hazırlayan: Bekir Sıtkı Baykal),C. I . Ankara, 1999, s.692

²⁵ Zeki Arıkan, **XV.-XVI. Yüzyıllarda Hamit Sancağı**, İzmir, 1988, s.26

Menteşe bölgesi de Hasan Çavuş adında bir derebeyi tarafından idare edilmiştir. II. Mahmut döneminde bu derebeylere kesin olarak son verilmiştir.²⁶

XIX. yüzyıl Mentеше sancağı ordunun asker ihtiyacını temin eden bölgelerden biridir. II. Mahmut zamanında orduya acele asker yetiştirmek amacıyla Mentеше sancağına tabii bulunan Bodrum kendi payına düşen asker hissesini vermiştir.²⁷

I. Dünya Savaşı'nda Bodrum işgale uğramamış olmasına rağmen savaşın olumsuz etkilerinden kurtulamamıştır. Seferberliğin ilanıyla birlikte Bodrum'dan da asker sevkياتına başlanmıştır.²⁸

Müttefik Devletler, Bodrum'un Alman denizaltı gemilerine benzin verdiğiinden kuşkuya düşerek, Bodrum'da araştırma yapmaya karar vermişlerdir. Bu amaçla bir gün küçük bir Fransız savaş gemisi Bodrum limanının dışında sabahtan akşama kadar dolaştıktan sonra çekilmiştir. Ertesi gün Bodrum'a uğrayan bir Fransız kruvazöründen inen ve beyaz bir bayrak taşıyan bir sandal iskeleye gelerek, ertesi gün yine aynı saatte geleceğini ve limanda bulunan kayıklar içinde araştırmalar yapacağı için bunların bir yerde bulundurulmasını söyleyerek uzaklaşmıştır. Bodrum kaymakamı Faik, Jandarma Komutanı Rifat ve Teğmen İbrahim Nezih Beyler buna müsaade etmemişlerdir. Ertesi gün geldiklerinde mukavemetle karşılaşan Fransızlar kayıp vermişler, Fransız kruvazörü de her tarafı topa tutmaya başlamıştır. Fakat limanın darlığı yüzünden Bodrum'dan ayrılmıştır. Ertesi gün küçük bir harp gemisi ile limana girmiş, limanda bulunan kayık ve sandalları yakmıştır. Bombardıman sonucu kalenin bir tarafı hasara uğramıştır. Bu olaydan sonra Fransızların kıyılardaki baskısı artmıştır.²⁹

I. Dünya Savaşı'ndan sonra Osmanlı İmparatorluğu çökmüştü. Avrupa'nın büyük devletleri çöken imparatorlukta kendilerine göre bölgeler ayırmışlardır. İzmir'i kaybettiğini anlayan İtalya, Mondros Mütarekesi döneminde yoğun faaliyet içinde bulunduğu, yer altı ve yer üstü kaynakları açısından zengin bir bölge olan Mentеше sahillerini işgale başlamıştır.³⁰

²⁶ Paul Wittek, **a.g.e.**, s. 108-109

²⁷ Galanti, **a.g.e.**, s.50

²⁸ Mesut Çapa, "20. yüzyılın Başlarında Bodrum", **2. Uluslar arası Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu, Sempozyum Bildirileri 9-12 Mayıs 2011**, Bodrum, 2011, s.164

²⁹ Galanti, **a.g.e.**, s.81-82

³⁰ Galanti, **a.g.e.**, s.38

11 Mayıs sabahı Bodrum işgal edilmeye başlanmıştır. Coatit torpidosundan karaya çıkan 60 İtalyan askeri Bodrum'u işgal etmiştir. Karaya çıkan askerler Bodrum kalesine yerleşerek kale burcuna bayraklarını asmışlardır.³¹ İtalyan işgallerine karşı fiili bir direnişi kesinlikle benimsemeyen Osmanlı Hükümeti, işgallere karşı yazılı ve sözlü protestolar ve mitinglerle tepki gösterilmesini tavsiye etmiştir.³²

İtalyanlar Antalya'dan Kuşadası'na kadar işgal ettiği yerlerdeki işgal politikasını Bodrum'da da aynen uygulamıştır. Dönemin kaynaklarında ; hedeflerine, insanların kalplerini kazanarak ulaşmayı" ifade etmek için kullanılan hulul-u muslihane olarak ifade edilen siyasetin bütün inceliklerini burada görmek mümkündür. Zaaflarından faydalanarak vereceği hizmetlerle insanların sempatilerini kazanmaya çalışan İtalyanlar, işgal coğrafyasında da varlıklarını kalıcı hale getirecek bir takım çabalar içerisinde olmuşlardır.³³

İşgal ettiği Osmanlı topraklarına yerleşmede Osmanlı Hükümeti'nin herhangi bir direnişi ile karşılaşmayan İtalya için en büyük engel Anadolu'da Mustafa Kemal Paşa liderliğinde yürütülmekte olan İstiklal Savaşı idi. Tam bağımsızlık hedefiyle yapılan savaşın aynı zamanda kendisine karşı yapıldığının farkında olan İtalya, bu harekete maddi, manevi ve diplomatik destek vermenin karşılığını almak istedi. Ancak Mustafa Kemal Paşa, Misak-ı Milli'nin önemli bir bölümünü işgal ettiği için düşman pozisyonunda bulunan İtalya ile böyle bir anlaşmaya yanaşmadı.³⁴

İtalyanlar Anadolu'da 28 Mart 1919'da işgal ettikleri ilk yer olan Antalya'yı tahliye etmeye Kont Carlo Sforza'nın Dışişleri Bakanlığı zamanında karar vermişlerdir. Bu karar, Sforza tarafından, Londra Konferansı dolayısıyla Roma'da bulunan Ankara Hükümeti'nin Hariciye Vekili Bekir Sami Bey'e iletildiğinde, “*Durumun Ankara Hükümeti tarafından incelendikten sonra cevap verileceği*” bildirildi. İtalyanlar Ankara Hükümeti'nin cevabını beklemeden Kuşadası ve Söke'de inşaatlarında çalıştırdıkları işçilerin işlerine son verdiler. 17 Nisan 1921'den itibaren Milas ve çevresindeki birliklerini Güllük'e çekmeye başladılar. Marmaris'te bulunan

³¹ Mevlüt Çelebi, “Bodrumda İtalyanlar”, **1522-2007 Osmanlılardan Günümüze Her Yönüyle Bodrum, Sempozyum Bildirileri 22-25 Ekim 2007**, Bodrum, 2008, s.145

³² Mevlüt Çelebi, **Milli Mücadele Döneminde Türk-İtalyan İlişkileri**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2002, s. 105

³³ Mevlüt Çelebi, “Millî Mücadele’de İtalyan İşgalleri”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt:9, Sayı:26, Ankara, 1993, s.402-405.

³⁴ Ünal Türkes, **Kurtuluş Savaşı'nda Muğla**, İstanbul, 1973, s.285-289

14 İtalyan askerinin 25 Mayıs'ta geri çekilmesiyle Bodrum'un da bulunduğu bölge boşaltılmaya başlandı. İtalyanlar 5 Temmuz 1921'de Bodrum Kalesinden ayrıldılar.³⁵

Trablusgarp Savaşı sırasında stratejik öneme sahip On İki Adalar, İtalya tarafından işgal edilmişti. Devam eden süreçte Türkiye durumu kabullenmek zorunda kalmıştı. Rodos da adı geçen adalar kümesi içinde bulunmaktaydı. Burada yaşayan Türkler adanın İtalyan toprağı kabul edilmesinden dolayı 1923'teki büyük mübadelenin dışında kalmışlardı. Diğer yandan bilindiğı üzere Birinci Dünya Savaşı sonunda imzalanan antlaşmalar II. Dünya Savaşı'nın çekirdeğini oluşturacaktı. Böyle bir süreçte İtalya Rodos'a asker ve mühimmat sevk edecektir. Daha sonra İkinci Dünya Savaşı başlamış, dolayısıyla Rodos'taki hareketli süreç de ortaya çıkmıştır. Türkiye savaşın içinde olmasa da savaştan etkilenmekteydi. Mussolini rejiminin yıkılması ile İtalya savaştan çekilmiş ve Almanya stratejik öneme sahip Rodos'u işgal etmişti.³⁶

Alman işgalinden sonra Rodos'taki İtalyan askerlerinin yanı sıra bölge halkı da savaşın verdiği sıkıntılar dolayısıyla Türkiye'ye iltica etmişlerdir. Sığınma sürecinde Bodrum'da önemli bir limandır. 1944 yılında elli bir erkek, yirmi beş kadın, yirmi bir çocuk, üç Amerikan tabalı kadın sivil ile bir İtalyan eri olmak üzere toplam yüz bir mülteci Bodrum'a iltica etmiştir.³⁷ 4 Mart 1944 tarihli Muğla'da Halk Gazetesi'nde, adalardan gelen mültecilerin mütemediyen devam etmekte olduğu ve imkanı olan herkesin adadan kaçtığı vurgulanmaktadır. Son seferde sadece Bodrum'a iki yüz'den fazla mültecinin geldiğı belirtilmiştir.³⁸ Yaşlı, kadın ve çocuklardan oluşan yüzlerce Rum teknelerle Bodrum'a sığınmıştır. Bunların bir kısmı hana bir kısmı da sahildeki açık alana yerleştirilmiştir. Göçmenler bugünkü Neyzen Tevfik Caddesi'ndeki Hacı Kilim'in yağhanesinde barındırılmıştır. Bodrumlular büyük bir misafirperverlik göstererek, evlerinden getirdikleri kumanyalarla onların birkaç ay yaşelerini karşılamışlardır. Daha sonra hepsi Türk tekneleriyle Kıbrıs'a taşınmıştır.³⁹

³⁵ Çelebi, "Bodrumda İtalyanlar", s.150

³⁶ www. İstanköy. Org, **İkinci Dünya Savaşı'nda On iki Ada**

³⁷ **Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)**, 030. 10. 00. 00. 117. 814. 2. 1

³⁸ **Muğla'da Halk**, 4 Mart 1944

³⁹ Mesut Çapa, "Cumhuriyet Dönemi'nde 1950'den Önce Bodrum", **1522-2007 Osmanlılardan Günümüze Her Yönüyle Bodrum, Sempozyum Bildirileri 22-25 Ekim 2007**, Bodrum, 2008, s.132

I. BÖLÜM

BODRUM'UN İDARİ YAPISI VE NÜFUS

1. İDARİ YAPI

1.1.Osmanlı Devleti Dönemi

Menteşe bölgesi II. Mehmet döneminde Osmanlı topraklarına katılmış, merkezi Ankara'dan Kütahya'ya getirilen Anadolu Beylerbeyliğine bağlı bir sancak olarak idare edilmiştir.⁴⁰ II. Bayezit döneminde ilk kez tahriri yapılan Mentеше Sancağı, Muğla, Tavas, Çine, Pınaz, Peçin, Milas, Köyceğiz, Bozöyük nahiyelerine ayrılmıştır.⁴¹

II. Bayezit devri 1481/1512 yılına ait 47 numaralı Tapu Tahrir Defterlerinde Liva-ı Mentеше, Pınaz, Çine, Milas, Peçin, Bozöyük, Muğla, Tavas, Köyceğiz olmak üzere 8 kazadan ibarettir. XVI. yüzyıla ait Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü arşivindeki Tahrir Defterlerine göre Mentеше'nin 10 tane kazası vardır. Beçin, Eskihisar, Muğla, Tavas, Meğri, Pınaz, Köyceğiz, Mazon, Bozöyük ve Esedus. XVIII. yüzyılda Mentеше'nin 19 tane kazasının olduğu görülür. Bunlar; Beçin, Eskihisar, Muğla, Tavas, Meğri, Pınaz, Köyceğiz, Mazon, Bozöyük, Esedus, Ula, Gökabad, Yerkesiği, Mandalyat, Eşen, Döğer, Ağridos, Üzümlüdür.⁴²

Merkezi yönetimin eyaletlerde yavaş yavaş etkinliğini kaybetmeye başladığı görülür. III. Selim döneminde bu kopuşu önlemek için ehil kişiler makama getirilmiştir. XVII. yüzyılın ortalarına kadar beyler tarafından yönetilen Muğla'da bu yüzyılda muhassıl⁴³ ve mütesellimler⁴⁴ görev aldılar. Aydın'da oturan muhassıl paşalar Mentеше'deki toprak gelirlerini mütesellimler aracılığıyla toplatmışlardır. XVIII. yüzyılda bazı sancak ve kazalara sancak beyi yetkisiyle voyvodalar⁴⁵ tayin edilmiştir.⁴⁶

⁴⁰Akça, **Sosyal-Siyasal ve Ekonomik Yönüyle...**, s. 25

⁴¹ Uykucu, **a.g.e.**, s.96

⁴²Tuncer Baykara, **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası'na Giriş, Anadolu'nun İdari Taksimatı**, Ankara, 1988, s. 180

⁴³ Bu kavram, XVIII. yüzyılda Halep, Kıbrıs, Aydın gibi bazı bölgelerde ayanlar gibi ekonomik anlamda zengin, devlet nezdinde itibarlı ve genellikle vezir rütbesinde kişilerin devlet tarafından tayin edildikleri ve kurumsal olarak ifade edilen yapıyı tanımlamaktadır.

⁴⁴ Bu kavram, Tanzimattan önce beylerbeyi ve sancakbeylerinin, bölgelerindeki sancak ve ilçeleri kendi adlarına yönetmekle görevlendirilen kişiler için kullanılmaktadır.

⁴⁵ Tanzimattan önce Osmanlı şehirlerindeki belediye hizmetleri genellikle kadılık müessesesi tarafından yerine getirilmekteydi. Tanzimattan önce Osmanlı idaresindeki bazı değişimler ile özellikle

Muhassıllık kurumu kaldırıldıktan sonra ülke yönetiminde yapılan düzenlemelerle sancakların yönetimi doğrudan doğruya Dahiliye Nezareti tarafından atanan valilere karşı sorumlu olan kaymakamlara bırakılmıştır.⁴⁷

Tablo: 1 XVIII. ve XIX. yüzyılda Mentеше Sancağında görev yapan muhassıllar⁴⁸

Görevliler	Görev Yılları
Hüseyin Paşa	1735
Ahmet Paşa (Pozad)	1736
Mehmet Paşa (Çelik)	-
Ahmet Paşa	1738
Ahmet Paşa	-
Mehmet Paşa (Yedekçi)	1742 (ilk kez)
Mehmet Paşa (Yeğen)	1744
Mehmet Paşa (Yedekçi)	1744 (2. kez)
Şerif Halil Paşa	1745
Vekil Paşa (Hacı)	1745
Mustafa Paşa (Karaosmanzade)	1746
İbrahim Paşa	1747
Abdullah Paşa	1747
Ahmet Paşa	1747
Mehmet Paşa	1748
Yahya Paşa	1748
Ragıp Mehmet Paşa	1749
Mehmet Paşa (Çelik)	1749
Ali Paşa	1755
Ali Paşa (Yeğen)	1755
Hüseyin Paşa	1761
Abdurrahman Paşa	1764
Ahmet Paşa	1766

II. Mahmut dönemi refomları kamu yönetiminde kadıların idari fonksiyonlarını azaltmıştır. Kadıların bu alanda geri kalması ile oluşan boşluk taşrada voyvodalık gibi resmi görevleri üstlenen yerel güçler tarafından doldurulmaya başlamıştır. Arzu Baykara, **XIX. Yüzyıl Bodrum Kazası'nın Sosyal ve İktisadi Hayatı**, (Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir, 2010, s.59

⁴⁶ Yücel Özkaya, "XVIII. Yüzyılda Mütessellimlik Müessesesi", **AÜDTCFD**. Cilt: 28, S:3-4, Temmuz- Aralık, Ankara 1970, s.369-390

⁴⁷ Musa Çadırcı, **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları**, Ankara, 1991, s.21

⁴⁸ **Cumhuriyetin 50. Yılında Muğla**, İzmir, 1973, s.44

Hacı Abdülaziz Ağa	1840
--------------------	------

Bodrum kazası 1866 (H1283) tarihinde oluşturulmuş ve Bodrum kasabası aynı tarihte kaza merkezi olmuştur. Bodrum'un merkez olduğu bu kaza Karaova ve Saravolus adlı iki nahiyeden oluşmaktaydı.⁴⁹ En eski devlet salnamelerinde yalnız vali ve mutasarrıfların adı verilirdi. 1882 (H 1298) senesi devlet salnamesinde, ilk defa kaymakamların ismi verildi. Bodrum kaymakamı da Nazif Efendidir.⁵⁰ Aynı kişi 1883'te de gösterilmiştir. O tarihten 1890 senesine kadar çıkan salnamelerde hiçbir kaymakam ismi yoktur. 1890-91 (H 1306-1307) salnamelerinde kaymakam olarak İsmail Şevki gösterilir. 1892-1910 (H 1308-1326) yıllarında kaymakam olarak Ömer Hulusi'nin adı verilir.⁵¹

Tablo: 2 Bodrum'da Kaymakamlık Makamında Bulunanlar⁵²

Mehmet Ragıp Bey	1288 (1872)
Elseyyit Ali Efendi	1290 (1874)
Yusuf Ziya Bey	1293 (1877)
Elseyyit Mehmet İzzet Efendi	1294 (1878)
Elseyyit İsmail Hakkı Efendi	1294 (1878)
Abdi Efendi	1294 (1878)
Mehmet Nafiz Bey	1296 (1880)
Sıdık Bey	1296 (1880)
İsmail Şevki Bey	1300 (1884)
Ömer Hulusi Bey	1305 (1889)
İbrahim Rusuhi Bey	1324 (1908)
Osman Nuri Bey	1325 (1909)
Nişan Agah Bey	1326 (1910)
Mehmet Faik Bey	1329 (1913)
Enver Bey	1331 (1915)

⁴⁹ Tuncer Baykara, "Bodrum", s. 249

⁵⁰ **Salname-i Vilayet-i Aydın, 1296**, s. 86-87

⁵¹ **Salname-i Vilayet-i Aydın, 1326**, s. 500

⁵² Galanti, a.g.e., s. 40

Lütfü Bey	1340 (1924)
Hilmi Bey	1340 (1924)
Sırrı Bey	1341 (1925)
Hamdi Bey	4 Ağustos 1927- 20 Kasım 1928
Lütfü Bey	29 Kasım 1928- 4 Aralık 1928
Hamdi Bey	4 Aralık 1928- 25 Şubat 1930
Necmeddin Bey	26 Şubat 1930- 31 Ağustos 1931
Ali Rıza Bey	7 Eylül 1931- 15 Şubat 1932
Kamil Bey	25 Mart 1933- 23 Ekim 1934
Fehmi Özakın	22 Kasım 1934- 15 Aralık 1938
Ekrem Sevensan	17 Ocak 1939- Halen Kaymakamdır

Osmanlı İmparatorluğunda XIX. yüzyılın ortalarında kurulan belediyeler Türkiye’de batıda olduğu gibi yerel yönetimlerin temelini oluşturamamıştır. Bunun üzerine 16 Ağustos 1854 tarihinde yayımlanan resmi bir tebliği ile Şehremaneti kurulmuştur. Emanetin karar ve yürütme organları Şhremini ve şehir meclisinden oluşmaktaydı. 1871 yılında bir nizamname ile şehir ve kasabalarda belediye dairesinin kuruluş esasları belirlendi. Buna göre Muğla 1871, Bodrum 1903 yılında belediyeye sahip olmuştur.⁵³

1.2. Cumhuriyet Dönemi

Bodrum 1877 yılından 1921 yılına kadar Muğla Sancağı’nın kazası olmaya devam etmiştir. 20 Nisan 1921 senesinde sancaklar kaldırılarak yerine Vilayet Teşkilatı’nın kurulması ile Muğla (Menteşe) Sancağı Aydın Vilayeti’nden ayrılarak bağımsız bir vilayet haline gelmiştir. Bunun üzerine Bodrum da Muğla Vilayeti’nin bir ilçesi olmuştur.

1926 yılında Bodrum Kazası Karaabad (Mumcular) Nahiyesi ile 38 köyden oluşmaktaydı. 1928 yılında Bodrum İlçesi’nin Merkez ve Karaabad (Mumcular) nahiyeleri olmakla birlikte; merkez nahiyesinin 10 mahallesi ve 24 köyü ve Karaabad Nahiyesinin de 4 mahallesi ve 6 köyü bulunmaktaydı.

⁵³ Muğla İl Yıllığı, 1967, Hazırlayan: Kaya Müştakhan, Ankara, 1968, s.541

1926 yılında Bodrum Merkez Nahiyesi şu köylerden oluşmaktaydı ;

Küçük Akçaalan (Turgut Reis)	Faralya (Gündoğan)
Büyük Akçaalan (Turgut Reis)	Karabağ (Turgutreis)
İslamhaneleri	Karakaya (Gümüslük)
Bitez	Girelbelen (Dağbelen)
Peksimet	Geriş (Yalıkavak)
Türkbükü	Görece
Çerkan (Konacık)	Gökçebelen
Çiftlik	Göl
Dere	Küçük Müskebi
Küçük Dirmil (Gökçebel)	Büyük Müskebi
Büyük Dirmil (Gökçebel)	Yaka
Sandıma (Yalıkavak)	Yahşi

1926 yılında Bodrum Karaabad Nahiyesi ise şu köylerden oluşuyordu ;

Pınarlıbelen
Çömlekçi
Saz
Kum
Mazi
Mumcular

1940 yılında Bodrum İlçesi'nin 1'i merkez olmak üzere 2 nahiyesi bulunmaktaydı. Bunlardan Merkez Nahiye'nin 21 köyü ve Karaabat (Mumcular) Nahiyesi'nin de 5 köyü vardı.

1940 yılında Bodrum Merkez Nahiyesi şu köylerden oluşmaktaydı ;

Akcaalan	Çirkan
B i t e z	Dere
Çiftlik	D i r i n i l

F a r i l y a	Kızılağaç
Geriş	Müsebi
G i r e l b e l e n	Peksimet
Göl	Türkbükü
Güreçe	Yahşi
İslamhaneleri	Yaka
K a r a k a y a	Yalıkavak
K a r a b a ğ	

1940 yılında Bodrum Karaabad Nahiyesi ise şu köylerden oluşuyordu ;

Mumcular
Çömlekçi
Kum
Mazı
Narlıbelen⁵⁴

1945 yılına gelindiğinde Bodrum'un 1'i merkez olmak üzere 3 Nahiyesi vardı. Bunlardan Merkez Nahiyе'nin 4 köyü, Karaova (Mumcular) Nahiyesi'nin 7 köyü ve Müsgebi (Ortakent) Nahiyesi'nin 17 köyü vardı.

Merkez Nahiyе şu köylerden oluşuyordu;

Çıkran
Bitez
Kızılağaç
Çiftlik

Müsgebi (Ortakent) Nahiyе'si şu köylerden oluşuyordu;

Müskebi
Yahşi
Göreçe
İslamevleri (eski ismi Rumevleri)

⁵⁴ T. C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 20 İlk Teşrin 1940 Genel Nüfus Sayımı, Vilayetler Kazalar, Nahiyeler ve Köyler İtibariyle Nüfus ve Yüzey Ölçüsü, Ankara, 1941, s. 495

Dere
Peksimet
Karakaya
Akçaalan
Karabağ
Geriş
Yalıkavak (eski ismi Sandıma)
Dirmil
Farilya
Türkbükü (eski ismi Rumbükü)
Göl
Girelbelen
Yaka

55

⁵⁵ Galanti, **a.g.e.**, s.41

2. NÜFUS

2.1. Osmanlı Devleti Dönemi

Osmanlı imparatorluğunda II. Mahmut döneminde ilk nüfus sayımından önce de nüfus konusunda önemli bilgiler sağlayan tahrirler yapılmıştır. Amacı daha çok devletin gelir kaynaklarını saptamak olan bu tahrirlerin, Osmanlı imparatorluğunun ilk kurulduğu zamandan itibaren yapıldığı ve belli aralıklarla yenilediği anlaşılmaktadır.

II. Mahmut döneminde askerlik ve vergi nedeniyle imparatorluk genelinde nüfus sayımı yapılmasına karar verilmiştir. 1828-1829 'da başlanan ilk nüfus sayımı teşebbüsü Osmanlı-Rus savaşı nedeniyle başarıya ulaşamamıştır.

XIX. yüzyıl içinde birçok kez nüfus sayımları yapılmıştır. İlk sayım 1830-31 yılında gerçekleştirilmiştir. Osmanlı devletinde ilk nüfus sayımına göre Mentеше sancağının 1831 yılındaki nüfusu 49.830'u Müslüman, 2578'i Gayri Müslim ve kalanı yabancı olmak üzere toplam 52.460'dır. 1860 yılında tamamlanan genel nüfus sayımına göre 56.109'u Müslüman 2470'i Gayri Müslim olmak üzere toplam 58.578'dir.

1891 (H 1311) Aydın Vilayeti Salnamesinde Saravalos nahiyesinin Bodrum kazasının güneyinde bulunduğu ve 22 karyeyi barındırdığı bilinir. Bu nahiyede 2490'ı erkek, 2458'i kadın olarak 4948 Müslüman ve 454 hane vardır. Merkez nahiye Müsgebi karyesinde ise 2495'i erkek, 2408'i kadın olarak, 4938 Müslüman ve 960 ev olduğu kayıtlıdır.⁵⁶

Tablo: 3 Hicri 1307 (M.1891) Yılı Bodrum Nüfusu⁵⁷

İsim	Nüfus	Ev		Nüfus	Ev
Bodrum	5524	1080	Karaabad		
Çiftlik Köyü	510	100	Mumcular	251	52
Façnun	190	30	Maki	395	72
Dirmil –i Sagir	126	25	Armutçuk	51	10
Göl	71	14	Hatipler	103	21

⁵⁶ Salname-i Vilayet-i Aydın 1311, s.437

⁵⁷ Salname-i Vilayet-i Aydın, 1307 (1891), s. 509-510

Peksimet	114	22	Cedit	230	42
Dirmil –i Kebir	187	38	Bayır	90	18
Karabağ	387	70	Tepecik	106	21
Farilya	324	64	Çömlekçi	173	32
Toplam	1909	363			
KÖYLER			Kemer	122	25
Saravlos Nahiyesi			Kevgir	55	11
İsim	Nüfus	Ev	Sagir-i Ağılı	59	12
Müskebi Köyü	453	91	Sair	288	128
Görece	140	30	Evli Cemaati	111	22
Patenler	1000	20	Güzel beyli	74	14
Deremiski	286	55	Hacı Himmetler	51	11
Yümni	132	28	Zi'amet	83	18
Yaka	143	30	Toplam	2242	509
Rumhaneleri	95	19			
Dere	219	41			
Akçaalan –i Kebir	421	89			
Akçaaaln –i Sagir	249	50			
Karakaya	396	62			
Gökçebelen	72	14			
Sandıme	348	58			
Rumbükü	261	52			
Gökburun	308	60			
Geriş	186	38			
Toplam	4709	738			

Kaza Toplam	14.384	2327			
--------------------	---------------	-------------	--	--	--

XIX. yüzyılda Bodrum kazasında nüfusta artış gözlenmektedir. 1892 (H 1312) Aydın Vilayeti Salnamesinde Bodrum'un 41 karyeye ve 11 mahalleye ayrıldığı belirtilir. Kazada 5983'ü erkek ve 5972'si kadın olarak 11955 islam ve 1288'i erkek ve 1257'i kadın olarak 2545 Rum ve Yabancı nüfusta ise erkek olarak 2 Bulgar, yine Yabancı ve erkek 1 Katolik ve 39'ı erkek ve 49'ı kadın olarak 88 Musevi ve 7'i erkek ve 4'i kadın olarak 11 Ermeni toplam 14952 nüfusu ve 2811 evi içerir. Salnamelerden de anlaşıldığı gibi kazada nüfus sürekli artış göstermektedir.⁵⁸

Avram Galanti'ye göre 1894 yılına ait Bodrum kazasının genel nüfusu 14.008'dir. Bu nüfusun 11.613'ü Müslüman, 2.264'ü Rum, 45'i Musevi, 86'sı yabancılardan oluşmaktadır.⁵⁹

I. Dünya Savaşı öncesinde köy ve şehir nüfusunun arttığı görülmektedir. 1913-1914 yıllarında Bodrum kaza merkezinde toplam 8.239 (4.375 Müslüman, 3.658 Rum ve 206 Musevi) ; köylerde ise toplam 13.361 nüfus yaşıyordu. Birinci Dünya Savaşı'nın başlarında Bodrum'daki Rumlardan bir kısmının, güvenlik nedeniyle iç kısımlara sevk edilmeleri özellikle şehir nüfusunda düşüşe sebep olmuştur.⁶⁰ 1915 yılında Fransızların bombardımanı sırasında, Bodrum'da yaşayan Musevilerden bir kısmı Milas'a yerleşmiştir.⁶¹

2.2. Cumhuriyet Dönemi

Türkiye'de 1927 yılına kadar ayrıntılı genel nüfus sayımı yapılmamıştır. İlk ayrıntılı genel nüfus sayımı 28 Eylül 1927'de yapılmıştır. Bu tarihe kadar Bodrum'un nüfus miktarını gösterecek bir belgeye rastlanamamıştır.

1927 Genel Nüfus Sayımı'na göre; Türkiye'nin toplam nüfusu 13.648.270 kişidir. Bu nüfusun sadece % 23.5'i şehirlerde, % 76.5'i ise köylerde yaşamaktadır. 1927 Genel Nüfus Sayımı'na göre; 175.390 kişi olan Muğla nüfusu, şehirlerde ve köylerde yaşama biçimi bakımından Türkiye'nin geneli ile paralellik göstermektedir. Muğla'da kilometre kareye düşen nüfus miktarı 12.760'tır.

⁵⁸ Salname-i Vilayet-i Aydın, 1312, s.372

⁵⁹ Galanti, a.g.e., s.47

⁶⁰ Çapa, "20. Yüzyılın Başlarında Bodrum", s.160

⁶¹ Galanti, a.g.e., s.40

1927 Nüfus Sayımı'na göre Bodrum'un nüfusu merkez ilçe 4290, köy ve bucak 114004 genel toplam 15694'tür. Yine bu sayıma göre toplam nüfus içinde erkek nüfusu, 7.045 iken kadın nüfusu 8.649'dur.⁶²

Tablo: 4 1927 Yılında Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı⁶³

Cinsiyet	0-1	1-2	3-6	7-12	13-19	20-45	46-60	61-70	71+	Yaş Bilinmeyen
E	362	550	684	821	1.525	2.011	666	16	04	6
K	296	469	649	731	1.592	3.313	1.088	13	91	5
T	658	1.019	1.333	1.552	3.117	5.324	1.754	629	295	11

Atatürk döneminin ilk yıllarındaki nüfusun medeni halini 1926 vilayet sayımından kısmen öğrenmek mümkün olsa bile, tam anlamıyla bilimsel bilgilere ve değerlendirmelere ilk defa bu sayım sonuçlarından ulaşılabilmektedir.

Tablo: 5 1927 Yılında Nüfusun Medeni Hale Göre Dağılımı⁶⁴

Cinsiyet	Bekar	Evli	Dul	Boş	Bilinmeyen
Erkek	4.148	2.772	93	28	4
Kadın	3.774	3.075	1.612	184	4
Toplam	7.922	5.847	1.705	212	8

Atatürk döneminde gerçekleştirilen ikinci genel nüfus sayımı 20 Eylül 1935 tarihinde yapılmıştır. Bu sayım da çok farklı konu başlıklarında bilgiler sunulmaya çalışılmıştır fakat bu bilgiler daha çok il merkezlerine ilişkin bilgilerdir.⁶⁵ 1935

⁶² Cumhuriyetin 50. Yılında Muğla, s.87

⁶³ T.C. Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1927 Genel Nüfus Sayımı, Fasikül I, Hüsütabiyyat Matbaası, Ankara, 1929, s. 12

⁶⁴ T.C. B. İ. U. M, 1927 Genel Nüfus Sayımı, s.12

⁶⁵ Tahir Kodal, "Atatürk Döneminde Bodrum'un Nüfus Yapısı", 1522-2007 Osmanlıdan Günümüze Her Yönüyle Bodrum, Sempozyum Bildirileri 22-25 Ekim 2007, Bodrum, 2008, s.600

yılında diğer vilayetlerden Muğla'ya gelenlerde hafifte olsa bir artış gözlenmiştir. Özellikle Rum ve Yugoslav doğumlu olanlarda fazlalık göze çarpar. 1935 sayımına göre bodrum merkezde yaşayan kadın ve erkek nüfusu toplam 4.530'dur. Nahiye ve köylerde yaşayan toplam nüfus ise 13.118 'dir. Buna göre toplam nüfus aşağıdaki tabloda verilmiştir.⁶⁶

1940 Genel Nüfus Sayımına göre Muğla'da 102.714 erkek 108.731 kadın ve toplamda 211.445 kişi bulunmaktadır. Bodrumdaki nüfus miktarını ele alacak olursak idari taksimat itibariyle nüfus miktarı şehirde 5.825 nahiye ve köylerde 14.115 ve toplamda 19.940 kişidir.

	Erkek	Kadın	Toplam
Şehir	3 347	2 478	5 825
Merkez Nahiyesi	4 709	5 224	9 933
Karabat	2 035	2 147	4 182
Toplam	10 091	9 849	19 940 ⁶⁷

II. Dünya Savaşı Türkiye genelinde olduğu gibi Muğla'da da nüfus artış hızını olumsuz yönde etkilemiştir. Çünkü erkekler silah altına alınmış ve buna bağlı olarak evlilik oranları düşmüştür. Bu nedenle 1940-1945 arası gerek Muğla'da gerek Türkiye genelinde nüfus artış hızının Cumhuriyet Dönemi'nde en alt düzeyine indiği yıllar olmuştur. Bu yıllarda Muğla'da nüfus artış hızı binde 8,5'e düşmüştür.⁶⁸

21 Ekim 1945 Genel Nüfus Sayımına göre Muğla'nın nüfusu 107.440 erkek, 113.238 kadın olmak üzere toplam 220. 678 kişidir. Bu sayıma göre Bodrum'un ilçe ve bucaklar itibariyle nüfus dağılımı aşağıda verilmiştir.

	Erkek	Kadın	Toplam
Şehir	2 444	2 519	4 963
Merkez Nahiyesi	1 091	1 158	2 249

⁶⁶ T. C. Devlet İstatistik Enstitüsü, Genel Nüfus Sayımı, 20 İlk Teşrin 1935; Kati ve Mufassal Neticeler: Muğla Vilayeti, İstanbul, 1937, s.

⁶⁷ T. C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 20 İlk Teşrin 1940 Genel Nüfus Sayımı, Vilayetler Kazalar, Nahiye ve Köyler İtibariyle Nüfus ve Yüzey Ölçüsü, Ankara, 1941, s.492 - 493

⁶⁸ Yurt Ansiklopedisi, "Muğla", Anadolu Yayınları, İstanbul, 1982, s.5858

Karaova	2 213	2 334	4 547
Müsgebi	3 999	4 422	8 421
Toplam	9 747	10 433	20 180

Yukarıdaki tablodan da anlaşıldığı gibi kadın nüfusu erkek nüfusuna göre merkezde ve nahiyelerde de olmak üzere daha fazladır.⁶⁹ Harp sonrası 1945- 1950 yıllarında şehirselsel nüfustaki azalma devam etmiştir.

1950 yılında Muğla'nın nüfus artış hızı devam etmektedir. Şehir nüfusu köye oranla azdır. Evli nüfus bekar nüfusa oranla daha fazladır. 1950 yılında Muğla doğumlularda artış görülmekle beraber, yabancı memleket doğumlular ve başka vilayetlerde doğanlarda da artış vardır.⁷⁰

Tablo: 6 1935-1965 Yılları Arası Bodrum'un Nüfus Artış Hızı⁷¹

BODRUM	35-40	40-45	45-50	50-55	55-60	60-65
Toplam	2.47	0.24	1.72	0.79	1.51	0.95
Şehirselsel	5.16	-3.26	-1.10	-1.58	3.03	0.36
Kırsal	1.48	1.52	2.63	0.84	1.68	1.10

2.3. Bodrum'da Mübadele ve İskan

30 Ocak 1923 tarihinde "Türk ve Rum Nüfus Mübadelesi'ne Dair Sözleşme ve Protokol imzalandı". Protokole göre; 1 Mayıs 1923 tarihinden itibaren Türk topraklarında yaşayan Rumlarla Yunanistan'da yaşayan Müslümanlar zorunlu mübadele edilecekti. Bu kişilerden hiç kimse Türk Hükümeti'nin izni olmadıkça Türkiye'ye ve Yunan Hükümeti'nin izni olmadıkça Yunanistan'a dönemeyecekti. 23 Ağustos 1923 tarihinde TBMM' de "Türk ve Rum Nüfus Mübadelesi'ne Dair Sözleşme ve Protokol" onaylandıktan sonra hükümet göçmenlerin taşınma, sağlık, iskan ve beslenme gibi sorunlarını bir an evvel çözmek için bir kuruma ihtiyaç duydu. Bu konu bir süre tartışıldıktan sonra 13 Ekim 1923 tarihinde TBMM' de

⁶⁹ T. C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Genel Nüfus Sayımı, 21. 10. 1945, Ankara, 1945, s.466-473

⁷⁰ T. C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Genel Nüfus Sayımı, 22. 10. 1950, İstanbul, 1961 s.23-41

⁷¹ Muğla İl Yıllığı 1967, s.109

Mübadele İmar ve İskan Vekaleti'nin kurulması kabul edildi. 20 Ekim 1923 tarihinde de bu Vekaletin başına İzmir Mebusu Mustafa Necati Bey seçildi.⁷²

Vekalet kurulduktan sonra 23 Ekim 1923 tarihinde TBMM'ne 20 maddelik bir yasa teklifi sundu. 8 Kasım 1923 tarihinde kabul edilen bu yasa teklifine göre vekaletin görevleri, yetkileri, bütçe kaynakları gibi hususlar belirlendi.

“Türk ve Rum Nüfus Mübadelesi'ne Dair Sözleşme ve Protokol” un 11.maddesi mübadele sırasında nakil ve iskan işlemlerinin düzenli bir şekilde yapılması için komisyonlar kurulmasını içermektedir. Bu amaçla Vekalet 29 Kasım 1923 tarih ve 55 no'lu kararname ile vilayet ve kaza merkezlerinde vali ve kaymakamların başkanlığında “ İmar ve İskan Komisyonları” kurulmasını kabul etti. Bu komisyonun kendi bölgesine iskan edilecek grupların yerleşme biçimini saptamak, resmi işlemlerini yürütmek, her türlü sorunlarını çözmek, terk edilmiş malları tasnif etmek ve kayıtlarını düzenlemek, bunlardan onarıma gereksinim olanları belirlemek ve durumu mıntika müdürlüklerine aktarmak gibi görevleri vardı.⁷³

Bu bağlamda 15 Ocak 1924 tarihinde Menteşe (Muğla) Vilayeti'nin Bodrum İlçesi'nde şu kişilerden oluşan İmar ve İskan Komisyonu kuruldu.⁷⁴

Bodrum Kazası

Başkan: Enver Bey (Kaymakam)

Aza: Kazım Bey (Mal Müdürü)

Aza: Niyazi Bey (Jandarma Kumandanı)

Aza: Mümtaz Bey (Hükümet Tabibi)

Aza: Hacı Halil Efendi (Belediye Reisi)

Aza: Ahmet Hamdi Efendi (Tüccardan)

Aza: Mustafa Efendi (Tüccardan)

Aza: Ahmet Hamdi Efendi (Reji eski Memuru)

Aza: Mehmet Efendi (Orman Memuru)

Aza: Emin Efendi (Tapu Memuru)

13 Ekim 1923 tarihinde kurulan İmar ve İskan Vekaleti'nin görevlerinden biri Türkiye'ye gelecek mübadillerin yerleşim alanlarını tespit etmektir. Vekalet ülkeyi on iskan bölgesine ayırdı ve Muğla Vilayetine ve dolayısıyla Bodrum İlçesine Girit,

⁷² Kemal Arı, **Büyük Mübadele, Türkiye'ye Zorunlu Göç (1923- 1925)**, İstanbul, 2000, s.23-32

⁷³ Arı, **a.g.e.**, s.55-56

⁷⁴ Bayram Akça, “Lozan Antlaşması'ndan Sonra Muğla Vilayeti'ne Gelen Balkan Muhacirleri'nin İskanı Meselesi”, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, (Güz 2008), S. 21, s.21

Adalar ve Kıyı Yunanistan'dan gelecek çiftçi, bağcı ve zeytinci ailelerin yerleştirilmesine karar verdi.⁷⁵

Göçmenlerin Yunanistan, Adalar ve Kıyı Yunanistan'dan Türkiye'ye taşınması Vekalet'in üzerinde durduğu en önemli konulardan birisi idi. Bunu gerçekleştirmek için Vekalet Türk Vapurcular birliği içinde en güçlü taşıma filosuna sahip olan Seyr-i Sefain İdaresi ile anlaştı. Bu idarenin elindeki Gülcemal, Akdeniz, Kızılırmak, Ümit, Gülnihal gibi vapurlar Rodos Adası, İstanköy Adası, Üsküp, Priştine, Girit Adası ve Niş'ten aldıkları göçmenleri yük ve hayvanları ile beraber Bodrum'a taşıdı.⁷⁶

Tablo: 7 1924-1929 Yılları Arası Bodrum'a İskan Edilen Muhacirler⁷⁷

Aile Adeti	Kişi Adeti	Geldiği Adeti	Verilen Mal Miktarı	Verilen Malın Yeri
139	669	Rodos Adası	Hane 139 Adet	Atik Mah.
		İstanköy Adası	Dükkan 4 Adet	Kumbahçe Mah.
			Meyhane 1 Adet	Cedit Mah.
			İncirlik 638 Dönüm	Karabağlar Köyü
			Zeytinlik 454 Dönüm	Karakaya Köyü
			Tarla 2797 Dönüm	Görece Köyü
			Kışlık 250 Dönüm	Peksimet Köyü
			Otlak 70 Dönüm	Gümüştük Köyü

⁷⁵ Ramazan Tosun, **Türk-Rum Nüfus Mübadelesi ve Kayseri'deki Rumlar**, Niğde, 1998, s.85-87

⁷⁶ Arı, **a.g.e.**, s.36-37

⁷⁷ Muğla-Bodrum İlçesi I No'lu İskan Esas Defteri

Tablo: 8 1924-1929 Yılları Arası Bodrum'a İskan Edilen Muhacirler⁷⁸

Aile Adeti	Kişi adeti	Geldiği Yer	Meslekleri	Verilen Mal Miktarı	Verilen Malın Yeri
65	219	Rodos Adası		Hane 51 Adet	Cedit Mah.
		İstanköy Adası		Dükkan 6 Adet	Kumbahçe Mah.
		Üsküp		Tarla 1046 Dönüm	Kovacık Boğazı
		Gümülcine		İncirlik 235 Dönüm	Akçaalan Köyü
		Niş		Zeytinlik 445 Dönüm	Atik Mah.
		Piriştine		Fırın 1 Adet	Yahşi Köyü
		Köprülü		Bahçe 9 Dönüm	Müskebi Köyü
		Girit Adası			Gümüslük Köyü
					Karakaya Köyü

Tablo: 9 1924-1929 Yılları Arası Bodrum'a İskan Edilen Muhacirler⁷⁹

Aile Adeti	Kişi Adeti	Geldiği Yer	Meslekleri	Verilen Mal Miktarı	Verilen Malın Yeri
94	377	Girit-Kandiye		Hane 84 Adet	Çarşı Mah.
				Dükkan 4 Adet	Kumbahçe Mah.
				Mağaza 2 Adet	Cedit Mah.
				İncirlik 1971 Dönüm	Atik Mah.
				Fırın 3 Adet	İslamhaneler Mah.
				Zeytinlik 792 Dönüm	Yahşi Köyü

⁷⁸ Muğla-Bodrum İlçesi II No'lu İskan Esas Defteri

⁷⁹ Muğla-Bodrum İlçesi III No'lu İskan Esas Defteri

				Sebze Bahç. 44 Dönüm	Karabağ Köyü
				Tarla 901 Dönüm	Göl Köy
				Otlak 28 Dönüm	Karakaya köyü
				Kışlak 1000 Dönüm	

1924-1929 yılları arasında Ege Adaları, Yunanistan ve Yugoslavya'dan Bodrum İlçesi'ne 298 aile ve bunların oluşturduğu 1265 kişi geldi. Bunların meslekleri ile ilgili kayıtlarda bilgi olmamasına rağmen verilen hane, tarla, zeytinlik gibi mallara bakarak büyük bir kısmının çiftçi olduğu anlaşılmaktadır. Yine bunlara da bölgeden mübadele antlaşması çerçevesinde Yunanistan'a giden Rumların malları tevzi edildi.⁸⁰

⁸⁰Akça, "Lozan Antlaşması'ndan Sonra Muğla Vilayeti'ne Gelen....., s.28

II. BÖLÜM

SOSYAL HAYAT VE SİYASAL GELİŞMELER

1 . ULAŞIM VE ULAŞIM ARAÇLARI

1.1. Kervanyolları

Osmanlı İmparatorluğu'nun yol yapımında daha çok askeri görüşler hakim olmuştur. Orduların en kısa zamanda sınırlara nasıl ulaştırılabileceği her düşünceden önce geliyordu. Fakat bu görüşün devlet ekonomisine hiçbir yarar sağlamadığı anlaşıldıktan sonra ekonomik amaçlarla kervan yolları yapımına başlanmıştır. Coğrafi koşullarından dolayı Mentеше Vilayeti diğer vilayetlerle sınırlı ulaşım olanaklarına sahipti. Sadece Aydın ile daha yoğun bir ulaşım ağı bulunmaktadır.

XIX. yüzyılda Mentеше Vilayeti'ni Aydın'a bağlayan ana ulaşım hattı Ula-Muğla-Yatağan-Gökbel'den geçen ve Büyük Menderes Vadisi boyunca uzanan kervan yoluydu. Arazinin engebeli olması ve mesafenin uzunluğundan dolayı kervanlar bu hattı ancak dört beş günde geçebiliyorlardı.⁸¹

XIX. yüzyıl sonlarında Muğla- Aydın ana kervan yoluna bağlı birçok küçük kervan yolları bulunmaktaydı. Bu yollar geleneksel yerel ürünlerin ana pazarlara ulaşmasını sağlarken diğer yandan işlenmiş mamullerin taşra pazarlarında satılmasına imkan veriyordu. Bu durumun bir neticesi olarak bölgede önemli pazar yerleri ortaya çıktı.

Tanzimat döneminde taşrada oturan Müslüman, Gayri Müslim ve dışarıdan gelen yabancılar bir yerden bir yere giderken Mürur Tezkeresi alması zorunluydu. Bodrum'a özellikle XIX. yüzyılda gelen yabancı fazlaydı. Mürur Osmanlı imparatorluğunda iç güvenliği sağlamaya yönelik bir kentten diğerine, ya da köyden kente göçü önlemek için seyahatlerin denetim altına alınmasını sağlamıştır.⁸²

Mentеше sancağında XIX. yüzyılda ulaşım aracı olarak deve, merkep ve katır kullanımı yaygındır. Kervancılığın kara ulaşımında yaygın olduğu bu dönemde

⁸¹ Akça, *Sosyal, Siyasal ve Ekonomik....*, s. 45

⁸² Zeki Arıkan, "Tanzimat Döneminde Eğin ve Çevresinden İstanbul'a Yönelik Göçler", *Tanzimat'ın 150. Yıldönümü Uluslar arası Sempozyumu*, Sayı.5, Ankara, 1995, s. 467-471

devenin en yaygın olduğu kazalar Muğla ve Megri'dir. Kervanlarda develerle atlarda genellikle bir arada kullanılmıştır. Develer yük taşımada kullanılırken, yolcular at sırtında daha rahat etmişlerdir. Zaman kaygısı yaşayan bazı tüccarlar yalnızca atları kullanmışlardır.⁸³

Kurtuluş Savaşı öncesinde, Muğla ve çevresinin ulaşımında önde gelen unsur deve kervanlarıydı. Yörenin ulaştırma işlerinde bu kervanlar büyük önem kazanmıştı. Bucak ve köylere inildikçe işleri sadece devecilik olan aileler ile karşılaşmak mümkündü.⁸⁴

1.2.Karayolları

XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren memleketin muhtelif bölgelerinde kasabaları başlıca şehirlere, şehirleri de iskelelere veya en yakın istasyonlara bağlayan bir takım şoseler inşasına girişilmiş, hatta bu işleri kolaylaştıracağı düşüncesi ile, memleketin erkek nüfusuna her sene birkaç gün fiilen yol inşasında çalışmak, yahut vergi ödemek mecburiyeti de yüklenmişti.⁸⁵

Esasen Osmanlı İmparatorluğu'nda devletin belirli bir yol siyaseti mevcut değildi. Devletin doğrudan doğruya yol işiyle meşgul olması 1870 yılına rastlar. Modern anlamda karayolu yapımına ilişkin ilk adım, 1866 yılında yürürlüğe giren "Turuk u Muabir Hakkında Nizamname" ile atılmıştır.⁸⁶

XIX. yüzyılın ikinci yarısında başlayan yol yapım çalışmaları Milas'a yüzyılın sonunda ulaşmıştır. Geleneksel yolların yapımı dışında Milas çevresinde şose yapımına başlanmıştır. 1875 yılına ait bir yol haritasında Milas'ın iki bağlantı yolu vardır. Birincisi Milas- Bodrum yolu ikincisi Milas- Karpuzlu-Çine yoludur. Bodrum 1875 yılında Milas'ın deniz bağlantısını sağlamaktadır.⁸⁷

1883 yılında Milas'tan Güllük'e kadar 4 metre genişliğinde 13900 metrelik bir yol yapılmıştır ve toplam yol 22900 metredir. Mevcut dört adet köprü

⁸³ Suraya Faroqhi, **Osmanlı'da Kentler ve Kentliler**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2000, s.61

⁸⁴ Türkeş, **a.g.e.**, s. 96.

⁸⁵ Haluk Cillov, **Türk Ekonomisi**, İstanbul, 1965, s. 361

⁸⁶ Alptekin Müderrisoğlu, **Kurtuluş Savaşı Mali Kaynakları**, İstanbul, 1988, s. 86

⁸⁷ Nuri Adıyeye, **XIX. Yüzyıl Milas Kazası**, Basılmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi 1994, s. 97

tamamlanmıştır. Bunun dışında Bodrum'a her hangi bir karayolu yapımından bahsedilmez.

XX. yüzyılda 91+ 116 kilometreden ibaret Muğla- Milas- Güllük yolunda 30863 metre uzunlukta şose ve muntazam kaldırım, 32.60 metre açıklığında 8 adet ahşap köprü, 53.90 metre açıklığında 5 adet betonarme köprü ve menfez inşa edilmiştir. Muğla-Milas-Güllük yolunun 83. kilometresinden ve Akyol mevkiinden ayrılan 54513 metre olan Akyol-Bodrum yolu tamamen yeniden açtırılmış, bu yol üzerinde 17515 uzunlukta şose ve muntazam kaldırım 63 m açıklığında 26 adet ahşap, 58.20 açıklığında 8 adet kargir köprü ve menfez yaptırılmıştır. Bu ahşap köprü ve menfezlerden 121.20 m açıklığında 37 37 adet köprü ve menfez betonarmeye çevrilmiş, ayrıca 5 metre açıklığında bir adet betonarme yol yapılmıştır.⁸⁸

1933 yılında Bodrum'da Merkezde toplam 8 km uzunluğunda yol vardır. Bunun 6 km'si şose, 1.5 km'si kaldırım ve 500 m'si betondur. 1933 yılında kasaba içinde işleyen bir otomobil bulunmaktadır. 1949 yılına gelindiğinde kasabada Belediyeye ait Bodrum- Milas arası çalışan 1 otobüs ve 2 kamyon vardı. Belediyeye de 1 otobüs ile 8 kamyon kayıtlı idi.⁸⁹

Avram Galanti'ye göre Cumhuriyet döneminde Bodrum kasabasında toprağı düzenlenmiş bulunan Bodrum-Milas yolunun ilk aşamasını teşkil edecek bir kısım şose ile bir takım önemli yollar bulunmaktadır. Yolların çoğu kaldırım taşı ve çarşı kısmında çimento ile yapılmıştır.⁹⁰

Bodrum- Milas arasında motorlu taşıtlarla yolculuk yapmak çok kolay değildi. Milas- Bodrum yolu dar, bozuk ve çok virajlıydı. II. Dünya Savaşı'nın sürdüğü yıllarda oto lastiğı bulmak zordu. Eski lastikler yama yapılarak tekrar kullanılıyordu. Her yolculukta en az dört defa lastik patlar, yamandıktan sonra yola devam edilirdi. Bu yüzden, Milas'tan Bodrum'a sekiz saatte varılabılırdi.

1948 yılında, Belediyeye kayıtlı bir otobüs ile sekiz kamyon bulunuyordu. Milas'la Bodrum arasında ulaşım Belediyeye ait bir otobüs ve 2 kamyonla gerçekleştiriliyordu.⁹¹

⁸⁸ Cumhuriyetimizin 15. Yılında Muğla, Marifet Basımevi, İzmir, 1938, s. 74

⁸⁹ Bayram Akça ,” Cumhuriyetin İlk Yıllarında Bodrum'un Sosyo-Ekonomik Yapısı”, 1522-2007 Osmanlıdan Günümüze Her Yönüyle Bodrum, Sempozyum Bildirileri 22-25 Ekim 2007, Bodrum, 2008, s.31

⁹⁰ Galanti, a.g.e., s.55

⁹¹ Çapa, “Cumhuriyet Döneminde 1950'den Önce Bodrum”., s.126

1.3.Denizyolları

Menteşe Bölgesi'nin dağlık ve engebeli olması kara ulaşımına fazla imkan vermemektedir. Bu sebepten dolayı bölgenin dış ticaret ilişkilerinde deniz ulaşımı ön plana çıkmıştır. Bodrumda bir limanın var olması buranın doğal güzelliklere sahip olsa da bir ıssız bölge olmadığının, ticari zenginlerin ortasında bir geçiş bölgesi olduğunun göstergesidir.⁹²

Bodrum'un düzenli olarak gelişmesinde Osmanlı denizcilerinin XVIII. ve XIX. yüzyıllarda önemli bir rol üstlendiği görülmektedir. 1770 yılında Osmanlı Donanması'nın Çeşme'de uğradığı hezimetten sonra devlet tarafından Bodrum'da bir tersane oluşturulmuştur.⁹³

İzmir limanının Batı Anadolu'nun en önemli limanı oluşunun yanı sıra karşıdaki adalarla canlı bir trafiğe sahip olanlarda vardı. Bunlar; Midilli ile Ayvalık, Sakız ve Çeşme, Kuşadası ile Sisam, İstanköy ile Bodrum, Rodos, Fethiye ve Marmaristir.⁹⁴

Bodrum Limanı'nın bir rıhtımı olmayıp sadece vergi dairesi önünde beşer metre genişliğinde iki iskelesi bulunmaktaydı. Limana 600 tona kadar gemiler yanaşabiliyordu. Limana senede 15.370 tonilatoluk 82 vapur ve 8.590 tonilatoluk 1.861 yelkenli gemi girmektedir.⁹⁵

Bodrum'un dış dünya ile bağlantısı deniz yoluyla sağlanmaktaydı. 1940'lı yıllarda Deniz Yolları'nın İstanbul ile Antalya arasında işleyen Cumhuriyet, Dumlupınar ve Tarı isimli gemileri onbeş günde ya da ayda bir Bodrum'a uğrar, hem yük hem de yolcu taşırlardı.⁹⁶

⁹² Ebubekir Sofuoğlu, "Bodrum Limanında Ticari Faaliyetler", **2. Uluslararası Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu, Sempozyum Bildirileri 9-12 Mayıs 2011**, Bodrum, 2011, s. 524

⁹³ Ahmet Yiğit, 165 No'lu Bodrum Şer'iyye Sicilinde Bulunan Denizciliğe Dair Kayıtlar, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Bahar 2009, Sayı 22, s.118

⁹⁴ Arzu Baykara, **XIX. Yüzyıl Bodrum Kazası'nın Sosyal ve İktisadi Hayatı**, (Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir, 2010, s.230-231

⁹⁵ Bayram Akça, "20. YY Başında Bodrum Kazası", **2. Uluslararası Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu, Sempozyum Bildirileri 9-12 Mayıs 2011**, Bodrum, 2011, s.21

⁹⁶ Çapa, "Cumhuriyet Döneminde 1950'den Önce Bodrum", s.127

2. SAĞLIK

2.1. Hastane

Yörenin merkezi olan Muğla'da ilk sağlık hizmetleri Rum doktor ve eczacılar tarafından sunulmaya başlanmıştır. Doktor Nikola ve Eczacı Haralombos'un ünü tüm ile yayılmıştır.⁹⁷

Dr. Esat'ın verdiği bilgilere göre Muğla Merkezde Hacı Kadızade Ömer Efendi'nin annesi Penbe Hanım tarafından 1913 senesinde ilk hastane inşa edilmiştir. Belediye tabibi tarafından hastaların tedavi edildiği bu hastanenin masrafları İdare-i Hususiye tarafından karşılanıyordu.

Cumhuriyetin ilanında Bodrum kazasındaki mevcut Hükümet Tabibliği 1930 yılında 5 yataklı muayene ve tedavi evi halk hizmetine açılmıştır.⁹⁸

Bodrum 'da sağlık hizmetleri oldukça sınırlıydı. 1950 senesine kadar sağlık işlerine bakan bir hükümet tabibi bulunuyordu. 1928 yılında hükümet tabibi İ. Kemal idi. Daha sonraları Dr. Mustafa Reşad ile Dr. Mümtaz Ataman hükümet tabibliği yapmışlardır.⁹⁹ 1955 yılında 10 yataklı sağlık merkezi inşa edilerek halk hizmetine açılmıştır. Bu merkezin 1 baştabib-tabib, 2 ebe-hemşire, 1 yardımcı hemşire, 1 sağlık memuru, 1 depo-ambar memuru çalışmakta ayrıca doğum ve acil vakaların hastaneye getirilmesi için 1 jeep ve şoförü bulunmaktadır.¹⁰⁰

2.2. Eczane

Dr. Esat'ın verdiği bilgilere göre 1922 yılında bile Bodrum kazasında bir eczane bulunmamaktadır. 1948 yılına gelinceye kadar Bodrum'da gerçek anlamda bir eczane bulunmuyordu. İstanbul Eczacılık Fakültesi mezunu Halil Uslu'nun 1948 yılında açtığı Güneş Eczanesi Bodrum'un ilk eczanesi olarak kabul edilmektedir.

⁹⁷ İlhan Tekeli, **Tarih İçinde Muğla**, Ankara, 1993, s. 162

⁹⁸ Akça, **Sosyal, Siyasal ve Ekonomik...**, s.55

⁹⁹ Çapa, "Cumhuriyet Döneminde 1950'den Önce Bodrum", s.127

¹⁰⁰ Abdullah Uğur- Osman Gümüşçü- Seda Önger, "Türkiye'nin Sıhhi- İçtimai Coğrafyası, Muğla Sancağı(1922)'ye göre Bodrum", **1507-2007 Osmanlılardan Günümüze Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu, Sempozyum Bildirileri 22-25 Ekim 2007**, Bodrum, 2008, s. 427

Bodrum'da eczane açılmadan önce, ilaç satışları hükümet tabiilerinin muayenehanelerindeki ecza dolabından yapılmıştır.¹⁰¹

2.3. Salgın Hastalıklar

Başta sıtma, frengi olmak üzere verem, çiçek, difteri, humma, kolera, veba, dizanteri, tifo, tifüs halkı tehdit eden hastalıklardı. Bölgede daha çok sıtma ve frengi yaygındı. Frengi özellikle seferberlik zamanında artmıştı. Frenginin yayılmasının tek sebebi fuhuş yapanların düzenli olarak muayeneye tabi tutulmamış olmalarıdır.

Bataklık olan yerleşim yerlerindeki halkın hemen hemen hepsi sıtmaya yakalanmıştır. Hükümet fakir halka parasız ilaç dağıtımına önem vermiş ve bataklıkları kurutmaya yoluna giderek hastalığın önüne geçilmeye çalışılmıştır.¹⁰² Esat Bey'in verdiği bilgilere göre bölgede tıp bilimine karşı ilgisizlik vardır. Hastalıklar karşısında üfürükçüler, yıldız bakanlar en çok başvuru alan kişilerdir. Örneğin sıtmadan kurtulmak için kara tavuk ve güvercin kanıyla yazı yazan üfürükçülere sık rastlanmıştır.¹⁰³

Çiçek, kızamık, difteri gibi hastalıklara da çok fazla rastlanmamış olmasına rağmen alınan tedbirler sayesinde bu hastalıkların önü alınmıştır. I. Dünya Savaşı sırasında yerleşim yerlerinde dönüşlü humma, lekeli humma ve İspanyol nezlesi görülmüş ve az da olsa ölümlere neden olmuştur.¹⁰⁴

3. HABERLEŞME VE HABERLEŞME ARAÇLARI

Posta ve Telgraf

Tanzimat döneminden önce Osmanlı Devleti'nde resmi haberleşme işleri ulak ve menzilhane teşkilatı ile yürütülmüştür. 1840 yılında Posta Nezareti'nin kuruluşu ile Osmanlı Devleti'nde modern anlamda haberleşme çalışmaları başlamıştır. İlk telgraf

¹⁰¹ Çapa, "Cumhuriyet Döneminde 1950'den Önce Bodrum", s.127

¹⁰² Osman Gümüşçü, Sağlık Coğrafyası Bakımından 1920'lerin Türkiye'sinde Halk Sağlığı ve Sorunları, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Sayı: 55, Ankara, 2003, s. 125-146

¹⁰³ Olcay P. Yapucu-Cihan Özgün, Muğla Sıhhiye Müdürü Dr. Esad'ın "Türkiye'nin Sıhhi İctimai Coğrafyası: Muğla(Menteşe) Sancağı " Adlı Eserinde Bodrum, **1522-2007 Osmanlılardan Günümüze Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu, Sempozyum Bildirileri 22-25 Ekim 2007**, Bodrum, 2008, s. 800

¹⁰⁴ Bayram Akça- Erdoğan Keleş, **Türkiye'nin Sıhhi- İctimai Coğrafyası Muğla Menteşe Sancağı**, Yeniğün Matbaası, Muğla, 2012, s. 83

teşkilatı 1855 yılında kurulmuştur. 1871 yılında Posta Nezareti ile Telgraf Müdürlüğü birleştirilerek Posta ve Telgraf Nezareti adını almıştır.¹⁰⁵

1923 yılından 1940 yılına kadar Bodrum'un diğer ilçeler, Aydın ve İzmir ile posta ulaşımı at veya at arabası ile sağlanmıştır. 1940 yılından sonra ise posta ulaşımı otomobil ile sağlanmaya çalışılmıştır.¹⁰⁶

1923 yılından 1955 yılına kadar Bodrum da telefon aboneliği bulunmamaktadır. 1955 yılına gelindiğinde ise 20 abonesi ve 2 km hat uzunluğu olan telefon santrali kurulmuştur. 1960 yılında ise abone sayısı 50'ye yükselmiş hat uzunluğu da 5 km ye çıkmıştır.¹⁰⁷

1923 yılından 1960 yılına kadar Muğla ile bağlı ilçeleri ve diğer iller arasındaki telgraf haberleşmesi mors alfabesi ile yazılan bir makine ile sağlanmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında en önemli haberleşme araçlarından birisi de radyoydu. II. Dünya savaşı başladığı yıllarda Bodrum'da radyo bulunmuyordu. Daha sonraları Halkevi ve birkaç yerde radyo görülür oldu. Halk savaş sırasında gelişen olayları bu radyodan gelen bilgilerle takip ediyordu. 1940- 1945 yıllarında Bodrum'da 3 olan radyo sayısı 1950 yılında 2000'lere ulaşmıştır.¹⁰⁸

4. SOSYAL KURULUŞLAR

4.1. Hilal-i Ahmer Cemiyeti (Kızılay)

1927-1928 yıllarında Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin Bodrum'da bir şubesi yer almıştır.¹⁰⁹ 1935 yılında bu cemiyet Kızılay adını almıştır.¹¹⁰ Bodrum'da Kızılay Kurumu her yıl yaklaşık olarak 300 kişiye çeşitli yardımlar yapmıştır. Bu yardımın şekli daha çok giyim ve kuşam yönünden olmuştur. Yardım yapılan kişilerin çoğunluğunu ise orta dereceli okul öğrencileri meydana getirmektedir.¹¹¹

¹⁰⁵ Çadırcı, a.g.e., s.294

¹⁰⁶ Cumhuriyetin 50. Yılında Muğla, s. 343

¹⁰⁷ Cumhuriyetin 50. Yılında Muğla, s.342

¹⁰⁸ Günver Güneş-Müslime Güneş, "II. Dünya Savaşı Yıllarında Bodrum", 1522-2007 Osmanlılardan Günümüze Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu, Sempozyum Bildirileri 22-25 Ekim 2007, Bodrum, 2008, s.464-465

¹⁰⁹ 1927-1928 Devlet Salnamesi, s.1249

¹¹⁰ Anadolu, 19 Şubat 1936

¹¹¹ Cumhuriyetin 50. Yılında Muğla, s.281

4.2. Teyyare Cemiyeti (Türk Hava Kurumu)

Cumhuriyet'in ilk yıllarında faaliyet gösteren kurumlardan biriside Teyyare Cemiyeti idi. 1927-1928 Devlet Salnamesi'ne göre Bodrum'da Teyyare Cemiyeti'nin bir şubesi bulunmaktaydı.¹¹²

4.3. Himaye-i Etfal Cemiyeti (Çocuk Esirgeme Kurumu)

30 Haziran 1921 tarihinde Ankara'da Mustafa Kemal Atatürk'ün himayeleriyle kurulmuş olup, sosyal hizmetler alanında çocuk yuvaları, dispanserler, aşevleri, doğumevleri, oyun bahçeleri v.b. kuruluşlar açarak bir çok hizmeti yürütmüştür.¹¹³ Sosyal yardım kurulu olarak 1926 yılında faaliyete geçen Çocuk Esirgeme Kurumu merkezden yardım almayarak kendi imkanları ile halka hizmet etmiştir.¹¹⁴ Dernek statüsüyle hizmetleri yürüten Çocuk Esirgeme Kurumu 27.05.1983 tarihinde resmi gazetede yayımlanan 2828 Sayılı Kanunla faaliyetlerine son vermiş, yerine Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü kurulmuştur.¹¹⁵

5.BODRUM BELEDİYESİ VE HİZMETLERİ

5.1. Bodrum Belediyesi ve İmar Faaliyetleri

1903 yılında kurulan Bodrum Belediyesinin tarihi ve turistik alanda kazandığı önem şehrin imar başta olmak üzere bütün faaliyetlerde daha etkin ve yeterli bir hizmeti gerektirmektedir. Bodrum 1936 yılında yeni Belediye Binası'na kavuşmuştur. Belediye teşkilatı kurulduktan sonra Bodrum Belediye Başkanlığı'nda bulunanlar şunlardır;

1. Dalkılınç oğlu Çelebi Efendi
2. Mahmut Reis oğlu Mahmut Efendi
3. Alaiyeli Hacı Mehmet Efendi
4. İğneci Oğlu Halil Efendi

¹¹² 1927-1928 Devlet Salnamesi, s.1249

¹¹³ T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'nün 09.03.2004 Tarih ve 132 Sayılı Yazısı

¹¹⁴ Güneş- Güneş, a.g.m., s.464

¹¹⁵ T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'nün 09.03.2004 Tarih ve 132 Sayılı Yazısı

5. Alaiyeli Galip Efendi
6. Ali Ağa oğlu Ethem Efendi
7. Sariağa oğlu Ali Efendi
8. Resiloğlu Hacı Halil Efendi
9. Doktor Mümtaz Ataman
10. Derviş Görgün¹¹⁶

Bodrum'un ilk fenni haritası 1946 yılında yaptırılmıştır. 1947 yılında ise İller Bankası tarafından kasabanın ilk imar planı çizilmiştir. Mithat Yenen ve Cevat Erbel isimli mimarlar tarafından çizilen imar planında yerleşim yerinin çok dağınık olmasından dolayı, Umurca, Kiliselik, Türkkuyusu, Yeniköy, Kelerlik mahallelerinin bir kısmı dahil edilmemiştir.¹¹⁷ 1949 yılında Belediye yollarının 1.5 km si adi kaldırım olup 1.5 km si şose ve 2.6 km si ham yoldur.¹¹⁸ Avram Galanti'nin Bodrum Tarihi adlı eserinde yapılan imar işleri ise şu şekildedir; kale yanındaki iskele başından, çarşı içini izleyerek, hükümet yanındaki Gerince köprüsüne kadar olan cadde asfalt olarak inşa edilmiştir. Şehir içinde sekiz betonarme köprü inşa edilmiştir. Kasabanın Kumbahçe Mahallesi ile Tepecik ve Yeniköy caddelerine kaldırım döşenmiştir. Belediye sınırları içinde bulunan Karaada'daki banyo ve harap evler, belediyece istimlak edilerek, oraya küçük bir otel inşa edilmiştir. Limanda beton bir iskele inşa edilmiştir.¹¹⁹

Tablo:10 1967 Yılı Bodrum İlçesi İcmal Tablosu¹²⁰

Ana hizmet nev'i ve tesisin adı	Ana hizmet veya tesisi bulunan köy sayısı
Okul	28
Eğitim odası	25
Cami	28
Devletçe yapılan içme suyu	5
Köy standartlarına uygun yol	15
Telefon	6

¹¹⁶ Galanti, a.g.e., s.54

¹¹⁷ Muammer Karadaş, **Mavi Cennet Bodrum**, Akın Matbaası, Denizli, 1976, s.29-30

¹¹⁸ Bayram Akça, “ Cumhuriyetin İlk Yıllarında Bodrum'un Sosyo-Ekonomik Yapısı”, **1522-2007 Osmanlılardan Günümüze Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu, Sempozyum Bildirileri 22-25 Ekim 2007**, Bodrum, 2008, s.30

¹¹⁹ Galanti, a.g.e., s.55

¹²⁰ **Muğla İl Yıllığı**, s.559

Elektrik	
Sağlık ocağı	
Sağlık evi	
Ana ve çocuk sağlığı istasyonu	
Özel idare dispanseri	
Köy ebesi ve sağlık memuru bulunan grup merkezleri	6
Jandarma karakolu	7
Köy odası	17
Selektör binası	1

5.2. Bayındırlık Hizmetleri

5.2.1. İçme Suyu

Şehir ve köylerde içilen sular kaynak, nehir, kuyu ve sarnıç sularından ibarettir. Kasaba ve köylerde genellikle kaynak suyu kullanılmakta ise de bu sular bazen uzak yerlerden gelerek ve bazı yerlerde değirmenlerden geçerek şehrin dışında harç ve kırmızı toprak ile uygun olmayan şekillerde yapılmış giriz veya oluk olarak adlandırılan kanallara dahil olurdu. Bu sular o şekilde çeşmelere ve bazı evlerdeki havuzlara ulaşırdı. Bodrum kazasında temiz ve bol içme suyu bulunan köyler; Farilya, Yaka, Yalıkavak, Çömlekçi, Dereköy ve Peksimet idi.¹²¹

Bodrum Yarımadası'nın yer altı ve yerüstü su imkanları oldukça kısıtlıydı. Yarımadada sürekli akışa sahip akarsu yoktu. Yöredeki yer altı suyunun tamamı kullanılmakta olup, aşırı çekim nedeniyle yaz mevsimi sonuna doğru cep ovalarındaki bütün yeraltı sularında az veya çok tuzluluk girişimi olduğu görülmüştür.¹²² Cumhuriyetin ilk yıllarında Bodrum'un içme suyu kuyulardan temin edilmekte olup 1933 yılında Bodrum'un suyu 3 km'lik mesafedeki kaynaktan künk borularla gelmekteydi. Bu su 24 saatte 450 metreküp akmakta olup şehir içindeki çeşmelere ve binalara dağıtılmıştır. 1946 yılında İller Bankası tarafından yeni

¹²¹ Akça-Keleş, a.g.e., s.78

¹²² İbrahim Güner- Mustafa Ertürk, "Bodrumda Arazi Kullanılışı", **1522-2007 Osmanlılardan Günümüze Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu, Sempozyum Bildirileri 22-25 Ekim 2007**, Bodrum, 2008, s.455

kuyular açılarak kasabanın su ihtiyacı temin edilmeye çalışılmıştır.¹²³ Bu altyapı çalışması için projeyi hazırlayan, Bodrum doğumlu, Münih Üniversitesi mezunu su uzmanı Mehmet Uslu'dur.¹²⁴

5.2.2. Elektrik

Cumhuriyetin ilanından birkaç yıl sonra Bodrum'un elektriğe kavuştuğu bilinmektedir. 1925 yılında Hasan Uslu, Muzaffer Zengin ve Belediye Başkanı Dr. Mümtaz Ataman'ın kardeşi Necip Ataman tarafından kurulan şirket, 1928 yılından itibaren elektrik işletmesini üstlenmiştir. Makinist Nusret, kilise binasında isimle çalışan motorla enerji üretimini başararak 1926'da ilk defa Bodrum'a elektrik bağlanmıştır. 1941 yılında elektrik işleri yerel yönetimlere verilince, şirket belediyece satın alınmıştır.

Bodrum'da elektrik bağlandığında ampuller elektrik direği yerine ağaçlara ve evlerin duvarlarına asılırdı. Evlerde sadece bir ampul bulunurdu ve genelde oturulan odaya konurdu. 1949 yılına gelindiğinde elektrik tesisatı eski bir dizel motoru ile çalışıyordu. Elektrik işletmesi Belediye bütçesiyle idare edilmekteydi. Her evde elektrik yoktu. 1800 hanenin bulunduğu Bodrum'da Belediye'nin 127 abonesi mevcuttu.¹²⁵

5.2.3. Mezarlıklar-Camiler

Mezarlıklar şehirlerde tahminen bir çayırın uzağında ve her şehirde muhtelif yönlerde yapılmış olup ancak şehirlerin büyüyerek gündün güne kabristanlara yaklaşması nedeniyle şehirlerin yönünün değiştirilmesine neden oldu. Mezarlıklara çeşitli ağaçlar dikilerek korunmasına itina gösterilmiştir ve hatta bu ağaçların kesilmesi halk tarafından günah kabul edildiği için ağaçların korunması sağlanmıştır.¹²⁶

Bölgede özellikle XVIII. ve XIX. yüzyılda inşa edilmiş camiler günümüze kadar gelebilmiştir.

¹²³ Akça, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Bodrum'un Sosyo-Ekonomik Yapısı", s.31

¹²⁴ Rüştü Gür, **Bodrum 1930-1970**, Celsus Yayınları, İstanbul, 2002, s.40

¹²⁵ Çapa, "Cumhuriyet Döneminde 1950'den Önce Bodrum", s.123-124

¹²⁶ Akça- Keleş, **a.g.e.**, s.75

Kızılhisarlı Mustafa Paşa Camii: Bodrum ilçe merkezindeki iskele meydanında, Bodrum Kalesi'nin hemen kuzeyinde yer alan Kızılhisarlı Mustafa Paşa Camii günümüze kadar gelebilen camilerden biridir. Kitabesinden caminin 1723 yılında yapıldığı anlaşılır. Mustafa Paşa camiyi tersane yapmak için Bodrum'a geldiği sırada inşa ettirmiştir. Bodrum'un en eski yapıtlarından biridir.¹²⁷ Camiinin üzerinin kiremitle örtülü olduğu yan duvarlarının da kireç ve harçla sıvandığı görülür. Çeşitli nedenlerle yıkılan camii minaresi 1963 ve 1964 yıllarında Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce onarılmıştır.¹²⁸

Tepecik Camii: Mustafa Paşa camiinden sonra ilçedeki bir diğer yapıtta budur. Tepecik mahallesinde 1735 yılında Mustafa Paşa'nın kahyası Hasan Ağa tarafından yaptırıldığı bilinmektedir. 1. Dünya Savaşında Fransız kruvazörü Duplex Bodrum'u bombardıman ettiği zaman bu caminin kubbesi tahrip oldu. 1962 yılında çevresindeki medreseler yıkılınca cami tamamen ortaya çıktı.¹²⁹

Adliye Camii: II. Abdülhamid'in göndermiş olduğu para ve halk yardımları ile şimdilerdeki Cumhuriyet meydanı olarak bilinen yerde 1901-1902 yıllarında yapılmıştır. 1958 tarihinde yıkılan minaresi yeniden yaptırıldığı görülmektedir.¹³⁰

Gürece Köyü Camii: Bodrum-Turgutreis karayolunun yaklaşık 12. km'sinde yol üzerinde bulunan bu köyde yer alan camiinin 1777 yılında inşa edildiği düşünülmektedir. Yapıda herhangi bir süsleme unsuru yoktur.

Turgutreis Akçaalan Mahallesi Cuma Camii: yapıda herhangi bir inşa kitabesi bulunmamaktadır. Caminin üç tarafını çevreleyen mezarlıkta ağırlıklı olarak XVIII. ve XIX. yüzyıla ait mezar taşlarına rastlanmaktadır.

Turgutreis Kadıkalesi Camii: Turgutreis Beldesi, Kadıkalesi Mevkii'nde yer almaktadır. Yapıda herhangi bir inşa kitabesi bulunmamaktadır. Caminin yanında bulunan çeşmenin inşa tarihi 1737-1738 tarihidir. Ayrıca yapının güneyinde yer alan mezarlıkta da XVIII. ve XIX. yüzyıla ait mezar taşlarına rastlanmaktadır.¹³¹

¹²⁷ Uykucu, a.g.e., s.184

¹²⁸ Cengiz Gürbıyık, "Bodrum Yarımadası'nda Akdeniz Etkili Bir Grup Camii", **1522-2007 Osmanlılardan Günümüze Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu, Sempozyum Bildirileri 22-25 Ekim 2007**, Bodrum, 2008, s.483-486

¹²⁹ Galanti, a.g.e., s. 59

¹³⁰ Uykucu, a.g.e., s.185

¹³¹ Gürbıyık, a.g.m.,s.492-505

6. DEPREM

Muğla ve çevresi faal ve yarı faal kırık fay hatları arasında yer aldığından sık sık yer sarsıntıları ile karşılaşır.¹³² 17. yüzyılın ilk yarısında, Rodos çevresi ağırlıklı depremler Bodrum ve Datça yarımadalarından Fethiye'ye kadar alanda hissedilmiştir.¹³³

23 Nisan 1933 tarihinde saat 07:30'da Bodrum kazasında başlayan sarsıntının aralıklı olarak devam ettiği bildirilmiştir.¹³⁴ Yine aynı tarihteki sarsıntıda iki cami, bir aserlik şube dairesi, iki kulube, bir kahvehane ve on dört evin teklikeli bir şekilde duvarları çatlamıştır.¹³⁵

7. SPOR

Bodrum Gençlik Kulübü'nün kuruluş tarihi 30 Ekim 1934'tür. Futbol, voleybol, basketbol, atçılık, güreş, su sporları, izcilik alanlarında faaliyet gösterdi. Kulübün rengi yeşil beyazdır. Son çıkan cemiyetler kanununa göre ismi Bodrum Spor olarak değişti. Kulübün kurucularından bazıları şunlar idi: Derviş Görgün, Hasan Nalbantoğlu, Opr.Dr. Ekrem Uslu, Mehmet Turan, İsmet Anter. Maddi ve manevi imkansızlıklar nedeniyle zaman zaman futbol müsabakalarına katılamayan Bodrum spor 1951 yılında Muğla Valilik kupasını kazanmıştır.

Bodrum da 1945 yılında avcılık kulübü kuruldu. Bölgede tavşan, keklik gibi en fazla avlanan av hayvanlarının yavaş yavaş tükenmeye yüz tutması avcılığa ilgi duyanları dernekleşmeye yöneltti. Geniş bir kıyı bandına sahip olan Muğla'da balık avcılığı da önemli bir geçim ve beslenme kaynağı idi.¹³⁶

¹³² Akça, **Sosyal, Siyasal ve Ekonomik...**, s.53

¹³³ T. Levent Erel- İpek F. Barut, "Bodrum Yarımadası ile Menteşe Adaları'nda Tarihsel Süreci Etkileyen Doğal Afetler", ", **2. Uluslararası Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu, Sempozyum Bildirileri 9-12 Mayıs 2011**, Bodrum, 2011, s.264

¹³⁴ BCA. 30.10.00.00.119.838.17.9

¹³⁵ BCA. 30.10.00.00.119.838.17.8

¹³⁶ **Cumhuriyetin 50. Yılında Muğla**, s.213, 322

8. FOLKLOR

8.1. Türküler

Türkülere konu olan temalar içersinde yeşerdikleri toplumun kültüründen bağımsız değildir. Bir yörenin gelenek ve göreneklerini, yöresel dilini, yöre halkının yaşayış şeklini, üretim biçimini ve geçim kaynaklarını da kapsayan sosyal, ekonomik ve kültürel koşullar o yöreye ait kültürel özelliklerin ortaya çıkmasında önemli rol oynamıştır. Bodrum türkülerinin dikkati çeken özellikleri arasında kavuşmama, sevilenin başka birine verilmesi, hasret, ölüm, kaçış gibi özellikler bulunmaktadır.

8.2. Düğün

Bodrum'da düğünler Perşembe günü başlardı. Düğünün başlaması için oğlan evi tarafından kız evine ağırlık gidiyor, deve iyice süslenir çanları takılır, devenin bir tarafına tahta oymalı kıyafetli bir sandık diğer tarafına da küfe koyulurdu. Sandıkta kız evine ait kıymetli hediyeler gelinlik ve geline ait düğünde giyilecek eşyalar, küfede de helva ve ekmek bulunurdu. Damadın akrabaları ile davul ve zurna sesleriyle hediyeler götürülürdü.

Bodrumda kına gecesi Çarşamba veya Cumartesi günleri yapılırdı. Akşamın ilerleyen saatlerinde oğlan evinden kız evine gitmeden önce damada eniştesi tarafından davul zurna eşliğinde damatlık giydirme töreni yapılır. Bundan sonra oğlan evi yengeleri ve damatla beraber kız evine giderler. Kız evinde ise gece yarısından sonra kına yakma töreni başlar. Kına yakma töreninde sadece kız evi akrabaları kalır ve gelin yengesi tarafından anne evinden çıkartılan yastığı üç defa çevirip gelini bu yastığa üç defa oturtup kaldırır. Gelin başı üzerine büyük kırmızı bez atılarak gelinin kız arkadaşları ve evli bir bayan akrabası bezin altına girer. Ağıtlar eşliğinde ayak ve ellerine kına yakılır.¹³⁷

Bodrum'da yerli düğünlerin en ilginç yönü ise evlenme çağına gelenlerin düğünde oynayarak eş seçmeleridir. Yerli düğünler balo tipinde olmayıp, tef, saz, keman, cümbüş bazen de orkestra ile olmaktadır. Bu enstrümanlar ile genellikle zeybekler çalınır. Kadın erkek bir arada eğlenirler.¹³⁸

¹³⁷ Yakut Guliyeva, "Bodrum ve Azerbaycan Düğün Adetlerinin Benzer Yönleri", **2. Uluslar arası Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu, Sempozyum Bildirileri 9-12 Mayıs 2011**, Bodrum, 2011, s.281-283

¹³⁸ Koç, **a.g.e.**, s.41

8.3. Giyim Kuşam

Kadın kıyafetlerinde şalvar canfes, telli veya atlas cinsinden kumaşlardan yapılırdı. Üç en kumaş birleştirilerek geniş paçalı ve aralı hazırlanıp bel kısmına da ara geçirilir. Renk olarak pembe, mavi, mor ve al renkler tercih edilirdi. Şalvar giyildikten sonra üzerine şalvarın kumaşından yapılan işlik ismi verilen kollu cepken giyilirdi. Krep ve yemeniler çeşitli oyalarla süslenirdi.

Bayanların saçları önden arkaya doğru taranırdı. Uzun saçlılar fazlaydı. En uzun saça sahip olanlara şöhretli kız veya kadın lakabı verilirdi. Bu uzun saçlar çok sayıda ince ince örülüp duruma göre uçlarına altınlar takılırdı. Kaşlara siyahlık vermek için rastık çekilir başa ise mevsim çiçekleri takılırdı. Kulak ve boyunlar ise altınlarla bezenirdi.¹³⁹

Erkek kıyafetlerinde ise şalvarlar çuha, gökdimi dokuma, gökbez gibi kumaşlardan yapılırdı. En çok mavi renk tercih edilen şalvarlar dizlere kadar inerdi. Dizlerin altına tozluk giyilirdi üzerine püsküllü bağlar bağlanırdı. Şalvarın üzerine bel kısmına acem şalı denilen kuşak bağlanırdı. Bu iplik veya yünden olabiliyordu. Renkleri de kırmızı, sarı veya beyaz karışımı oluyordu. Yerli dokuma beyaz bez gömlek giyerlerdi. Saçları uzatmak adet değildi. Ayaklarına giydikleri çorapların yünlerini kendileri eğirirler ve kendileri örerlerdi.¹⁴⁰ İlçede yaşayan Rumlarda Türklerle aynı kıyafeti giyerlerdi. Aradaki tek fark ise Türklerin şalvarlarının ağ kısmınının kırmızı olması, Rumlarınkinin ise aynı kumaştan bir bütünlük arz etmesi idi.¹⁴¹

9. BODRUM'DA YETİŞEN ÜNLÜ ŞAHISLAR

9.1. Turgut Reis

Turgut Reis Bodrum'un Karabağ köyünde 1485 yılında doğmuştur. Veli adında bir çiftçinin oğludur. Küçük yaşta gemiciliğe heveslenen Turgut bir gün dağda koyunlarını bırakarak Karatoprakta bir gemiye binerek denizci olmuş, tayfalıktan kaptanlığa yükselmiş ve yavaş yavaş küçük bir korsan donanması meydana getirerek Akdeniz de korsanlığa başlamıştır.¹⁴²

¹³⁹ Eren, a.g.e., s.61

¹⁴⁰ Muğla İl Yıllığı, 1967, s.209

¹⁴¹ Eren, a.g.e, s.64

¹⁴² Bilgin, a.g.e., s.50

Kısa sürede reis olup Barbaros Hayreddin'in buyruğuna girer. Preveze Deniz Savaşı'na katılıp, yedek donanmaya kumanda eder. 1548'de Napoli körfezinde İspanyol gemilerini batırır. Cebre Adası'nı kendine üs yapar. Güney Tunus'ta Mehdiye Kendi'ne egemen olur. 1552'de Andrea Doria komutasındaki bir donanmayı Ponza Adası yakınlarında yenilgiye uğratar. Bastia Limanı'nı ve kalesini ele geçirip; adanın korunmasını Fransızlar'a bırakarak 15.000 tutsakla İstanbul'a gider. 1554'te Trablusgarp Beylerbeyliği'ne getirildi. Türk donanmasının yenilgisiyle sonuçlanan Cebre Savaşı'na, Malta kuşatmasına katılır ve vurularak ölür.¹⁴³

9.2. Neyzen Tefik

Bodrum Rüştüyesi öğretmenlerinden Hafız Hasan Fehmi Efendi'nin oğludur. 1878 yılında Bodrum'da doğmuştur. İlköğrenimini Bodrum'da tamamlamıştır. İzmir İdadisi'ndeki öğrenimini yarıda bırakır. Babası Fehmi Efendi'yle Sadi'nin Gülistan adlı yapıtını okuyarak Farsça öğrenir. Kendi kendine ney çalma ve şiir söyleme yeteneğini geliştirmiştir. 1908'de Mısır'a gitmiş, ney çalarak yaşamını kazanmıştır. Daha sonra İstanbul'a döndü. İlk yazısı İzmir'de Muktebes adlı bir dergide yayınlanır. İstanbul'a geldikten sonra da günlük olaylar üzerine söylediği hicivlerle ünlenir.¹⁴⁴

Sanatının yüksekliği ve inceliği ona Neyzen Tefik unvanını kazandırmıştır. Müzik ile şiir arasında doğal bir ilişki olduğundan, Tefik aynı zamanda özlü ruhlu bir şairdir. Tefik müziğe ait eserleri; Nihavent Saz Semaisi, Şehnaz Buselik'tir. Şiire ait eserleri; Hiç, Azab-ı Mukaddes'tir.¹⁴⁵

9.3. İstamat Zihni Özdamar

1879 yılında Bodrum'da doğan İstamat Zihni Özdamar İptidai ve Rüştüye eğitimini Bodrum'da yaptıktan sonra İzmir'de İdadi eğitimini tamamladı. Hukuk mektebinden mezun olduktan sonra Yunan işgaline kadar 12 yıl Aydın Bidayet

¹⁴³ Yurt Ansiklopedisi, s.5964

¹⁴⁴ Yurt Ansiklopedisi, s. 5962

¹⁴⁵ Galanti, a.g.e., s.94

Mahkemesi Azalığında bulundu¹⁴⁶. Yunan işgali üzerine memleketin iç taraflarına giderek Müdafa-i Milliye grubu ile memleketin çıkarlarını savundu. Afyon'da çıkan İkaz gazetesinde yazılar yazdı. Oradan aynı görev ile Isparta'ya ve Kayseri'ye gitti. Kayseri'de bir buçuk yıl yayınlarına devam etmiş, Türk Ortodoks Sadası adında bir gazete yayımlamıştır.¹⁴⁷

Türkiye ve Yunanistan arasında imzalanan mübadele anlaşması uyarınca İstanbul'da yerleşmiş bulunan Rumlar dışında kalan Anadolu Rumlarının da mübadeleye tabi tutulması üzerine içlerinde İstamat Zihni Bey'in de bulunduğu Türk Ortodokslar yurttan çıkarılır. Ancak 29.04.1925 tarihli bir kararname ile İstamat Zihni Bey'in mübadeleden istisnası bakanlar kurulu tarafından kabul edilir. Bu tarihten 1935 yılına kadar İstanbul'da avukatlık yapan İstamat Zihni Bey 1935 yılında Cumhuriyet Halk Partisi listesinden bağımsız Eskişehir milletvekili seçilerek meclise girmiştir. 5 Ağustos 1946 yılına kadar milletvekilliği yapmıştır. Özdamar milletvekilliği sona erdikten sonra tekrar İstanbul'a yerleşti ve 1950 yılında burada vefat etti.¹⁴⁸

9.4. Avram Galanti Bodrumlu

Avram Galanti 1874'de Bodrum'da doğdu. Babası Bodrum Bidayet Mahkemesi Başkatibi Mişon Efendi ve annesi Rodoslu Coya Kordon idi. Bodrum'da rüşdiyeyi bitirdi. Rodos Musevi ve beş yıllık idadi okulunda öğrenim gördükten sonra, İzmir'de yedi yıllık idadiyi bitirdi ve tekrar Rodos'a döndü.¹⁴⁹ Rodos'ta Jön Türklere katıldı. İzmir'de bulunduğu sırada istibdat yönetiminden bıkararak Mısır'a kaçmıştır. Kahire'de Progrés adıyla yayımlanan Fransızca bir gazetede altı yıl Jön Türklerin fikirleriyle ilgili yazılar yazdı. Aynı zamanda Meşveret, Şura-yı Ümmet, Şura-yı Osmani vb. gazetelerinde de yazmıştır.

Mısır'da Mısır Cemiyet-i İsrailiyesi adıyla hürriyetperver ve siyasi bir dernek kurarak, 1908'de Paris'te Jön Türklerin kongresinde delege bulundurur.¹⁵⁰

¹⁴⁶ Fahri Yetim-Mesut Erşan, "Bodrumlu İstamat Zihni Özdamar: Siyasi ve Kültürel Faaliyetleri", **2. Uluslar arası Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu, Sempozyum Bildirileri 9-12 Mayıs 2011**, Bodrum, 2011, s. 597

¹⁴⁷ Galanti, **a.g.e.**, s.97

¹⁴⁸ Yetim- Erşan, **a.g.m.**, s. 598

¹⁴⁹ Zeki Arıkan, "Avram Galanti ve Bodrum Tarihi", **1522-2007 Osmanlılardan Günümüze Her Yönüyle Bodrum, Sempozyum Bildirileri 22-25 Ekim 2007**, Bodrum, 2008, s. 59

¹⁵⁰ Galanti, **a.g.e.**, s. 98

1908 Meşrutiyet'in ilanından sonra Avram Galanti, İngiltere ve Almanya'nın siyasi ve sosyal durumlarını incelemek gayesi ile Mısır'dan Avrupa'ya giderek İngiltere ve Almanya'da birer yıl kalır. Daha sonra İstanbul'a dönerek Bahriye Nezareti Tercüme Kaleminde çalışır. Üniversiteye girerek Eski Şark Kavimleri Tarihi derslerini okutmuştur.¹⁵¹ Mütarekenin ilk aylarında Milli Kongre'nin değişik encümenlerinde çalışmıştır. Hilal-i ahmer merkezinde garp lisanları mütercimi ve katibi ve Hilaliahmer Mecmuası muharriri sıfatıyla çalışırken İstiklal Harbine de pek çok yardımda bulunmuştur. Rumca, Arapça, İngilizce gazetelerde yer alan haberleri Türkçe'ye çevirir. Gazetecilikle de uğraşan Galanti, İzmir'de İzmir, Hizmet, Doğru Söz, İstanbul'un hemen hemen bütün gazetelerinde, Hilal-i ahmer Mecmuası, Yeni Mecmua, Büyük Mecmua, Türk Tarihi Encümeni Mecmuası ve Edebiyat Fakültesi Mecmuasında sürekli yazılar yazmıştır. Galanti'nin yazdığı eserler arasında Bodrum Tarihi de vardır. 1914 yılında Portekiz Akademisi üyeliğine, 1943'te Niğde ili milletvekilliğine seçilir. 1961 yılında vefat eder.¹⁵²

9.5. Hilmi Uran

Hilmi Uran, Aliğa oğlu Ethem Efendi'nin oğlu olarak 1886 senesinde Bodrum Eskiçeşme mahallesinde doğdu. Anne tarafından Kaptanı Derya Cafer Paşa ailesine mensuptur. İlköğrenimini Bodrum'da ve dedesi İsmail Hakkı Bey'in liva muhasebecisi olduğu Sakız'da tamamlar. Ortaöğrenimini (Rüştiye) babasının malmüdürlüğü yaptığı Fethiye ve Demirci'de yapar. 1900-1905 yılları arasında İzmir İdadisinde yatılı olarak okur. 1905 yılında Mülkiye mektebine girer ve buradan da 1908 yılında mezun olur.¹⁵³

1908-1911 yılları arasında İzmir'de üç yıl maiyet memuru olarak çalışır. 1911-1914 yılları arasında Menemen kaymakamı olarak çalışır. 1914-1918 yılları arasında Çeşme kaymakamlığında bulunur. Daha sonra Mülkiye müfettişliğine atanır.¹⁵⁴

Trabzon'da Mülkiye müfettişi olarak görev yaptığı sırada son Osmanlı Meclisine Muğla mebusu olarak seçilir. Meclisin dağılmasından sonra İstanbul'dan ayrılarak Rodos, Marmaris ve Muğla üzerinden Milas'a geçer. Ankara hükümetinden gelen

¹⁵¹ Bilgin, a.g.e., s.56

¹⁵² Arıkan, "Avram Galanti ve Bodrum Tarihi", s.60

¹⁵³ Bilgin, a.g.e., s.54

¹⁵⁴ Sabri Sürgevil, "Hilmi Uran (1886-1957)", **1507-2007 Osmanlılardan Günümüze Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu, Sempozyum Bildirileri 22-25 Ekim 2007**, Bodrum, 2008, s. 705-722

mutasarrıflık teklifini kabul ederek Ankara'ya gelir fakat Ankara'da Antalya mutasarrıfı olarak görevlendirilir. 1921-1923 tarihleri arasında burada görevini yaptıktan sonra Adana Valiliğine terfi eder.¹⁵⁵

Ankara'da İthalat ve İhracat Şirketi Umum Müdürlüğü'nde görev yaptıktan sonra, 1926 senesinde kendisine teklif edilen Cumhuriyet Halk Partisi Adana Mintıkası müfettişliğini kabul eder ve Adana'ya gider. Böylece mülki yönetim hayatı sona erer ve siyasi hayatı başlar.

1930 yılında İsmet Paşa kabinesine Nafia Vekili tayin edilir. Üç yıla yakın Nafia Vekili olarak görev yaptıktan sonra sağlık sorunları nedeniyle istifa eder ve İstanbul Büyükkada'da dinlenir. TBMM'nin 4, 5, 6, 7 ve 8. dönemlerinde Seyhan'dan Mebus seçilen Hilmi Uran bazen hükümetlerde görev alır bazen Meclis Reis vekilliği yapar. Atatürk'ün ölümü üzerine yeniden oluşan Celal Bayar'ın Başbakanlığındaki kabineye 11 Kasım 1938'de Adliye Vekili olarak girer. 3 Ocak 1939 tarihinde CHP parti grubunca Grup Başkan Vekili seçildiğinde Adliye Vekilliğinden istifa eder. 19 Mayıs 1943 tarihinde Şükrü Saraçoğlu Başbakanlığındaki kabineye Dahiliye Vekili olarak katılır ve 1946 tarihine kadar bu görevde kalır. Kısa bir süre tekrar CHP grup başkan vekilliği yaptıktan sonra 1946 Ekimi sonlarında CHP Genel Sekreteri olur. Hilmi Uran bu görevde iken 17 Kasım 1947'de CHP yedinci Kurultayında İnönü'nün Genel Başkanlıkla fiilen meşgul olmaması kararlaştırılınca, Genel Başkanlık vazifesi görmek üzere Genel Başkan Vekili seçilir.

Hilmi Uran'ın bu görevi de 1950 seçimlerini CHP'nin büyük farkla kaybetmesinden sonra sona erer.¹⁵⁶

10. BODRUM'DA SİYASAL YAŞAM VE SEÇİMLER

10.1. 1908-1919 Dönemi Bodrum'da Siyasal Yaşam

1908 Meşrutiyetinden sonra açılan Meclis-i Mebusan'a gidecek mebusları belirlemek amacıyla yapılan 1908 seçimlerine İttihat ve Terakki Fırkası ile Ahrar Fırkası katıldı. İttihatçıların tüm üyeliklerini kazandığı seçimler sonunda Menteşe

¹⁵⁵Hilmi Uran, **Meşrutiyet, Tek Parti, Çok Parti Hatıralarım**, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2007, s.125-127

¹⁵⁶ Rahmi Çiçek, "Hilmi Uran'ın CHP Başkan Vekilliği ve 1950 Seçimleri", **2. Uluslar arası Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu, Sempozyum Bildirileri 9-12 Mayıs 2011**, Bodrum, 2011, s.173-180

Sancağını Milas'lı Halil Mentеше ve Ula'lı Hamza Hayati Bey temsil etti. 1912 ve 1914 seçimlerinden sonra da Halil Mentеше Mebusluk görevini ettirdi.¹⁵⁷

1918 yılını takiben Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'ndan mağlup çıkması neticesinde, ülkede esen siyasi rüzgar İttihatçıların aleyhine döndü. Bu rüzgardan Mentеше Sancağı'nda etkilendi ve 1919 seçimlerinden sonra Bodrumlu Hilmi Uran ve Milaslı Hoca Halil İbrahim Efendi, Hürriyet ve İtilaf Fırkası'ndan mebus olarak, Meclis-i Mebusan'a dahil olmuştur.¹⁵⁸

10.2. Milli Mücadele Sonrası Bodrum'da Siyasal Yaşam

10.2.1. Halk Fırkasının Kurulması ve 1923-1945 Yılları Arası Bodrum'daki Faaliyetleri

9 Eylül 1923 tarihinde Mustafa Kemal Paşa tarafından Halk Fırkası'nın kuruluşunun hemen ardından 20 Kasım 1923 tarihinde Ankara'dan gönderilen resmi bir yazı ile Anadolu ve Rumeli Müdafası Hukuk Cemiyeti İdare Heyeti'nin aynen Halk Fırkası'nda görev yapacağı bildirildi.¹⁵⁹ Bu karara müteakip Milas Müdafası Hukuk Cemiyeti'nin üyeleri Bodrum CHP'sinin kurucuları oldu. Bu kişiler şunlardı:¹⁶⁰

- 1-Hasan Efendi
- 2-Müftü Yusuf Ziya Bey (Bilgivar)
- 3-Resulzade Hacı Halil Efendi (Eskitürk)
- 4-Dede Rıfkıoğlu Fuat Bey
- 5-Ahmet Bey (Toker)
- 6-Eski Subay Emin Bey
- 7-Süleyman Efendioğlu Mehmet Efendi
- 8-Nazmi Bey (Günel)

10.2.2. Demokrat Parti Döneminde Bodrum'da Siyasal Yaşam

II. Dünya Savaşı'ndan sonra oluşan şartlar Türkiye'nin yeniden çok partili siyasi hayata geçmesini hızlandırdı. Bu bağlamda ilk olarak 18 Temmuz 1945 tarihinde

¹⁵⁷ Türkeş, a.g.e, s.92-94

¹⁵⁸ Türkeş, a.g.e., s.95

¹⁵⁹ Akça, Sosyal-Siyasal ve Ekonomik Yönüyle..., s.93

¹⁶⁰ Türkeş, a.g.e., s.266

Nuri Demirağ tarafından Milli Kalkınma Partisi, 7 Ocak 1946'da da Demokrat Parti kuruldu.¹⁶¹ Demokrat parti Bodrum İlçe Teşkilatı da 9 Temmuz 1946 tarihinde kuruldu. Hemen ardından 22 Temmuz 1946'da yapılan seçimleri DP kazandı.¹⁶² DP'den Necati Erdem, Asım Gürsu, Nuri Özsan, Dr. Mithat Sakaroğlu ile CHP'den Abidin Çakır Muğla Milletvekili seçildiler.¹⁶³

31 Mart 1947 tarihinde Celal Bayar ve Adnan Menderes beraberinde Refik Koraltan, Muğla Demokrat Parti Milletvekilleri, Dr. Mithat Sakaroğlu ve Nuri Özsan ile Bodrum'u ziyaret ettiler. Bu ziyarette Bayar vapurdan karaya çıktığında halkın büyük tezahüratı ile karşılaştı. Buradan Parti İlçe Binası'na geçen Bayar'a İlçe Başkanı'nın yaptığı konuşmanın ardından Bayar halka şu sözlerle hitap etti.

“ Kalplerinizin hürriyet aşkı ile çarptığını, bize karşı gösterdiğiniz hissiyat ile anlıyoruz” diyerek Bodrumluların seçimlerde gösterdiği üstün başarıyı övdü ve DP'ye ve parti programına olan bağlılıklarına teşekkür etti.

Bayar konuşmasını şu sözlerle sürdürdü; bir memlekette sıkıyönetim olur ve siyasi işlere karışılırsa, gazetelere *“Seçimlerden bahsetmeyeceksin”* der ve bahsedenleri kapatırsan o memlekette seçim hürriyeti var denilebilir mi?

Daha sonra söz alan Menderes ise; *“ Öümüzdeki günlerde Türkiye'de kısmi seçim var. Bazı vatandaşlarımız bu seçimlere girip girmeyeceğimizi merak ediyor. Biz defaatle söyledik. Bir kere daha söylüyorum. Türkiye'deki seçimlerin idare tarzından ve dayandığı kanundan daima haklı olarak şikayetçi olduk. Seçimlerin hürriyet ve emniyet içinde yapılacağına tam olarak inandığımız gün seçimlere gireriz. Yoksa bugünkü şartlar içinde seçimlere girmeyeceğiz. Bu benim şahsi kanaatimdir. Bir iki gün içinde İzmir'de arkadaşlarla görüşerek nihayi kararı vereceğiz”*.¹⁶⁴

CHP 1950 seçimlerinde Muğla'dan göstereceği milletvekili adaylarının % 70'nin ön seçimle, % 30'nun da Parti Genel Merkezince belirleneceğini bildirdi. Bunun üzerine 9 Nisan 1950 Pazar günü CHP'nin Muğla milletvekili adaylarını belirlemek için yapmış olduğu önseçimde sırasıyla en fazla oyu Baha Şıkman, Ethem Serim, Dr.Celal Gökbel, Nazmi Akdeniz aldı.

¹⁶¹ Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye'de Siyasal Partiler (1859-1952)**, Arba Yayınları, İstanbul, 1995, 638-645

¹⁶² Akça, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Bodrum'un Sosyo-Ekonomik Yapısı", s.35

¹⁶³ **İzmir**, 29 Temmuz 1946

¹⁶⁴ **Demokrat İzmir**, 1 Nisan 1947

CHP'de bu gelişmeler olurken, DP ise adaylarını yapılan ön seçimle belirledi. Bu seçime göre DP adayları şu kişilerden oluşuyordu: DP adayları ise şu kişilerdi: Nuri Özsan (Muğla milletvekili), Yavuz Başer (Avukat, Milas DP İlçe Başkanı), Nadir Nadi (Cumhuriyet gazetesi başyazarı ve sahibi), Zeyyat Mandalinci (Bodrum'da tüccar), Cemal Hünel (Maden Mühendisi) ve Samet Ağaoğlu.¹⁶⁵

14 Mayıs 1950 tarihinde yapılan TBMM IX. Dönem Milletvekili seçimleri sonucunda Muğla'da DP adayları kazandı.¹⁶⁶

Hükümet tarafından 2 Mayıs 1954 tarihinde Milletvekili genel seçimleri yapılması kararı alındıktan hemen sonra Muğla'da ve Milas'ta DP ile CHP seçim çalışmalarına başladı. 1954 yılında yapılan seçimlerini Muğla'da DP milletvekilleri adayları kazanarak TBMM X. Dönem Muğla milletvekilleri şu kişilerden oluştu: Turhan Akarca, Nuri Özsan, Zeyyat Mandalinci, Natık Poyrazoğlu, Yavuz Başar ve Akif Sarıoğlu.¹⁶⁷

27 Ekim 1957 tarihinde TBMM tarafından yeni milletvekili seçimlerinin yapılması kararı alınmıştır. Bu kararın alınmasından sonra Muğla'daki siyasi partiler çalışmalarını hızlandırarak milletvekili adaylarını açıklamıştır.¹⁶⁸ 2 Ekim 1957'de DP milletvekili olmaya hak kazananlar şu şekilde açıklanmıştır: Nuri Özsan, Zeyyat Mandalinci, Turan Akarca, Dilaver Argun, Sadi Zeki Pekin, Burhan Belge, Turgut Topaloğlu.¹⁶⁹ CHP'de ise seçimlere katılmaya hak kazananlar şu kişilerdir: Mesut Savran, Şevket İlgın, Şerif Baydur, Recai Güreli, Faruk Ağaoğlu, Baha Şıkman, Etem Serim.¹⁷⁰ 27 Ekim 1957 tarihinde yapılan seçimler sonucunda Muğla'da DP adayları seçimleri kazanarak XI. Dönem TBMM Muğla Milletvekilleri oldular.

¹⁶⁵ Akça, **Sosyal-Siyasal ve Ekonomik Yönüyle...**, s.103-105

¹⁶⁶ **Milas Postası**, 16 Mayıs 1950

¹⁶⁷ Akça, **Sosyal-Siyasal ve Ekonomik Yönüyle...**, s. 108

¹⁶⁸ **Muğla**, 21 Eylül 1957

¹⁶⁹ **Muğla**, 3 Ekim 1957

¹⁷⁰ **Muğla**, 1 Ekim 1957

III. BÖLÜM

EĞİTİM VE KÜLTÜR

1. EĞİTİM HAYATI

1.1. Osmanlı Devleti'nin Son Dönemlerinde Bodrum'da Eğitim

XX. yüzyılın başında kazada eğitim-öğretim çok geriydi. Genellikle eski yöntemlerle eğitim-öğretim yapıldığı için köy okullarından mezun olan çocuklar okumayı ve yazmayı bile beceremiyordu. Bir taraftan çocukların ilkbahardan sonbahara kadar tarlada çalıştırılması, diğer taraftan da köy öğretmenlerinin maaşlarının çok düşük olması köy okullarını terk edilmiş duruma sokmuştu. 1903 yılında kaza merkezinde 1 rüştiye, 1 erkek ibtidaiye, 1 inas ve 4 gayrimüslim okulu vardı.

1907 yılında ise yine kaza merkezinde 33 talebeli 1 rüştiye, 25 talebeli 1 erkek ibtidaiyesi, 100 talebeli 1 inas, 1'i kız ve 3'ü erkek olmak üzere 4 Rum ve 1 Musevi ibtidaiye okulları vardı. Rum okullarında 195 ve Musevi okulunda da 25 talebe eğitim-öğretim görmekteydi.¹⁷¹

1.2. Cumhuriyet Dönemi'nde Bodrum'da Eğitim

Cumhuriyetin ilan edildiği yıllarda, Türkiye Devleti son derece ağır şartlar altında, yıkıcı savaşları geride bırakmış ve nüfusunun beşte birini bu olumsuzluklar yüzünden yitirmiştir. Savaşların yıkımları öylesine korkunç boyutlara ulaşmıştır ki, ülkede eğitim işleri ile uğraşacak öğretmen nüfusu kayıp olup gitmiştir.¹⁷²

Cumhuriyetin ilk yıllarındaki Bodrum nüfusunun okuma ve yazma durumu hakkındaki ilk bilgilere de 1927 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarından ulaşılabilmektedir.

Tablo: 11 1927 Yılı Okuryazarlık Yönünden Bodrum Nüfusu¹⁷³

Cinsiyet	Okuma-Yazma Bilen	Okuma- Yazma Bilmeyen
Erkek	1.363	5.682

¹⁷¹ Bayram Akça, "20. yy. Başında Bodrum Kazası", **2. Uluslar arası Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu, Sempozyum Bildirileri 9-12 Mayıs 2011**, Bodrum, 2011, s. 24

¹⁷² Melek Çolak, **Muğla'da Eğitim (1923-1950)**, Muğla'ya Hizmet Vakfı, Muğla, 2001, s.8

¹⁷³ **T.C. B. İ. U. M, 1927 Genel Nüfus Sayımı**, Ankara, 1929, s.12

Kadın	378	8.271
Toplam	1.741	13.953

Türkiye'nin genelinde okuma-yazma oranındaki düşüklüğe paralel olarak, Bodrum ve çevresindeki okuma-yazma oranının da düşük olduğu görülmektedir. Bodrum'un toplam nüfusu içerisindeki okuma yazma bilenlerin oranı yaklaşık % 12'dir. Yani, Türkiye ortalamasının üzerindedir. Ancak, bu oran yine de çok düşüktür. Bu nedenle, Atatürk döneminde bütün Türkiye'de olduğu gibi, Bodrum ve çevresindeki eğitim-öğretim faaliyetlerine ağırlık verilmiştir. İlk genel nüfus sayımı sonrasında Bodrum merkez kazasında 1.363 erkek ve 378 kadın okuma-yazma bilirken, buna karşın 5.682 erkek ve 8.271 kadın okuma-yazma bilmemektedir. Bu durum yani kadınların erkeklerden daha az okur-yazar olması Bodrum'un diğer, nahiye, kasaba, ve köylerine doğru gidildikçe daha kötü bir tablo ortaya çıkarmakta, okuma-yazma bilen kadınların sayısı giderek düşmektedir.¹⁷⁴

Bodrum'da köy okullarına bakıldığında, Cumhuriyet öncesinde köylere yönelik eğitim faaliyetlerinin yok denecek kadar az olduğu görülmektedir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında köylünün eğitilmesine yönelik devlet politikası, halkın kendi okullarını yapmaları suretiyle desteklenmiştir. Bodrum'da köy okullarının inşasında halkın emeğine devletin maddi katkısı 1949 yılından itibaren sağlanabilmiştir. Cumhuriyet'in ilanından 1930'lara kadar geçen sürede, Bodrum'da iki köy okulu yapılır.

Cumhuriyet'in 10. yılında 1933-1934 öğretim yılında Bodrum'da şehir merkezinde birinci sınıfa toplam 92 öğrenci kayıt yaptırmıştır. Şehirde beş sınıfta toplam 472 öğrenci öğrenim görmekteydi. 1936-1937 öğretim yılında Bodrum'da şehir merkezinde toplam 495 öğrenci, köylerde ise 802 öğrenci öğrenim görmekteydi. 1939-1940'ta Bodrum şehir merkezinde toplam 506; köylerde ise toplam 1.046 öğrenci bulunuyordu. 1944-1945 yılında vilayet genelinde olduğu gibi Bodrum'da da yeni kaydolun öğrenciler arasında kızlar çoğunlukta idi. Şehir ve köylerde yeni kaydolun 573 öğrencinin 258'i erkeklerden, 315'i kızlardan oluşmaktaydı.¹⁷⁵

¹⁷⁴ Tahir Kodal, "Atatürk Döneminde Bodrum'un Nüfus Yapısı (1923-1938)", **SDÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, Mayıs 2008, S.17, s.87-88

¹⁷⁵ Çapa, "Cumhuriyet Döneminde 1950'den Önce Bodrum", s.118-120

1.2.1. İlköğretim Alanındaki Gelişmeler ve İlçedeki İlkokullar

1.2.1.1. Cumhuriyet İlkokulu

Kaymakam Faik Üstün tarafından Özel İdareden alınan 5 bin, halktan toplanan 4 bin liralık yardımla ve Kale’de bulunan hapisanelerden faydalanmak suretiyle 1910-1911 yılları içinde 11 dersane, 1 cami odası, 3 idare odası olarak 3 dönüme yakın bir arazi üzerine örnek okul olarak yaptırıldı. Turgut Reis İlkokulunun yapılmasıyla 1932-1935 seneleri arasında kapalı kaldı. 1935 senesinden itibaren de ikinci okul adıyla üç sınıflı bir okul olarak öğretim yapmaya başladı.¹⁷⁶

II. Dünya Savaşı sırasında öğrencileri tekrar Turgut Reis İlkokulu’na gönderilerek okul binası kışla olarak kullanıldı. 1945 yılında beş sınıflı hale getirilen okul 1948 yılında Cumhuriyet İlkokulu adını aldı. 1950 yılında okul tamirat nedeniyle öğrencilerini bir kez daha geçici olarak Turgut Reis İlkokulu’na gönderdi.¹⁷⁷

1.2.1.2. Turgut Reis İlkokulu

1901 yılında Tepecik mahallesinde şimdiki Cumhuriyet İlkokulunun bulunduğu yerde Numune Kız Okulu adıyla iki katlı ve tek dersaneli olarak halk tarafından yapıldı. 13 Mayıs 1915 yılında Fransız Dublex Kruvazörü tarafından yıkılıncaya kadar öğretime burada devam edildi.¹⁷⁸

1927 yılında okul üç sınıflı hale getirilerek kız ve erkeklerin beraber okuyacağı karma eğitime geçti. 1931 yılında okul çarşı içinde yapılan binasına taşındı. 1940 yılında da okulun ismi Turgut Reis İlkokulu olarak değiştirildi. 1947 yılında yanan okul binası 1950 yılında tekrar inşa edildi.¹⁷⁹

¹⁷⁶ Çapa, “ Cumhuriyet Döneminde 1950’den Önce Bodrum” , s.116

¹⁷⁷ Bilgin, **a.g.e.**, s. 35

¹⁷⁸ Çapa, “ Cumhuriyet Döneminde 1950’den Önce Bodrum” , s.117

¹⁷⁹ Akça, “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Bodrum’un Sosyo-Ekonomik Yapısı” , s.36

Mümtaz Sayın, Mustafa Uygur, Reşat Birol, Osman Nuri Bilgin, Necati Çavdar, Muazzez Ata, Perizat Ekince, Mediha Ceylan, Mustafa Karabıyık, Sebahattin Ata öğretmen olarak burada görev aldı.

1.2.1.3. Atatürk İlkokulu

Turgut Reis İlkokulu sınıflarının kalabalığı ve Kumbahçe Umurca mahallelerinden gelen öğrencilerin uzak bir mesafeden gelmesi sebebiyle 1957-1958 öğretim yılından itibaren Turgut Reis İlkokuluna devam eden Kumbahçeli bir kısım öğrenciler ile Umurca mahallesinden gelen bütün öğrenciler ayrılarak Atatürk İlkokulu kuruldu.¹⁸⁰

1.2.2. Ortaöğretim Alanındaki Gelişmeler ve Orta Dereceli Okullar

1.2.2.1. Bodrum Ortaokulu

Bodrum'da henüz ortaokulun bulunmadığı 1944-1945 öğretim yılında, ortaokula öncelikle erkek çocukların gönderildiği anlaşılmaktadır. 1949 yılına gelinceye kadar Bodrum'da ortaokul yoktu. Şehrin esnaf ve varlıklı aileleri çocuklarını il ve ilçelerdeki ortaokullara gönderiyorlardı. 1931 yılında Bodrum'da doğan İsmail Uslu anılarında , “ Gençlere gelince hali vakti yerinde olanlar çocuklarını beşinci sınıfta bitirdikten sonra Milas'a ortaokula gönderirlerdi. Fakir aileler beşinci sınıftan sonra okuyamıyorlardı. Bazı aileler de çocuklarını Söke'deki öğretmen okuluna gönderirlerdi.” şeklinde bahsetmektedir.¹⁸¹

21 ekim 1949 tarihinde Bodrum'da ortaokul açıldı. Öğretmenleri Müdür Hulki Bey, matematik öğretmeni Abidin Bey ve jimnastikçi Necdet Bey'den oluşuyordu. Bir numara ile okula ilk kaydı yapılan öğrenci, Belediye Başkanı'nın kızı Yonca Ataman'dır. Ortaokul müstakil bir binaya kavuşuncaya kadar, eğitim-öğretim ilk yıl Şehir Kulübünün lokalinde, ikinci yıl da Cumhuriyet İlkokulu'nun üst katında sürdürüldü. 1953 yılına kadar derme çatma binalarda ders gören öğrencilere modern bir bina yapılmasına karar verildi.1951 yılında Bodrum'da teşekkül eden ortaokul kurma cemiyeti idari makamlarla görüşmeler yaparak eski halkevi arsasının ortaokul için kullanılmasına karar verdi. Bodrumlu vatandaşların yardımlarının yanı sıra

¹⁸⁰ Bilgin, a.g.e., s.36

¹⁸¹ Çapa, “ Cumhuriyet Döneminde 1950'den Önce Bodrum”, s. 122

Hükümetten de 10.000 lira derneğe yardım sağlandı.¹⁸² 1952-1953 öğretim yılında ortaokul kendi binasına geçti. 1950-51-52 yıllarında ortaokulun müdürü Z. Tarık Işık idi. O tayin olunca yerine Hüseyin Turgut Karabağlı müdür oldu. Ölümünden sonra da ortaokula onun adı verildi.¹⁸³

1.2.2.2. Kız Meslek Lisesi

1945-1946 eğitim-öğretim yılında Gezici Köy Kadınları Kursu olarak temeli atılan okul 1946-1947 eğitim-öğretim yılında Kumbahçe Mahallesi'nde kiralanan binada Akşam Kız Sanat Okulu olarak eğitime başladı. 1948-1949 eğitim-öğretim yılında ilk mezunlarını verdi. Bu öğretim yılında okulun 77 öğrencisi bulunmakta olup bunlardan 14'ü mezun oldu. Okulda ayrıca çeşitli kurslar da açıldı. Birinci kademedeki kursa 46 biçki-dikiş, 19 kadın çamaşır, 14 çiçek, 15 moda, 19 nakış öğrencisi olmak üzere toplam 113 öğrenci kayıt yaptırdı. İkinci kademedeki kursa ise 31 biçki dikiş, 17 kadın çamaşır, 17 nakış olmak üzere 65 öğrenci devam ediyordu. Kurslara devam eden toplam 178 öğrencinin 141'i mezun oldu.¹⁸⁴

1.3. Bodrum'da Halk Eğitimi

1.3.1. Halk Okuma Odaları

Millet Mektepleri Talimatnamesi'nin 2. maddesine dayanarak oluşturulan Halk Okuma Odaları şehir, kasaba ve köylerde halkı hayata hazırlayacak fikri terbiyeyi vermek için çalışmalarına 1929 yılında başladı. Bodrum'da da Halk Okuma Odaları açıldı.¹⁸⁵

Türkiye'de 1930'lu yıllardan itibaren açılmaya başlayan halk okuma odaları, 1934'te 119'u şehirlerde, 659'u köylerde olmak üzere 778 okuma odası, Muğla'da aynı yıl 6'sı ilçe merkezlerinde 41'i köylerde olmak üzere toplam 47 okuma odası bulunmaktaydı.¹⁸⁶

¹⁸² Muğla, 26 Ağustos 1953

¹⁸³ Gür, a.g.e., s.30

¹⁸⁴ Çapa, "Cumhuriyet Döneminde 1950'den Önce Bodrum", s. 121

¹⁸⁵ Akça, Sosyal, Siyasal ve Ekonomik Yönüyle..., s.125

¹⁸⁶ Çolak, a.g.e., s.94

1933-1934 ders yılında Bodrum'un köylerinde 2 adet Halk Okuma Odası vardı. Bunlarında 100 adet kitabı mevcuttu.¹⁸⁷ 1943-1944 istatistiklerine göre, Bodrum'un Akçaalan, Çömlekçi, Derepeksimet, Dirmil, Farilya, Mumcular ve Müsgebi köylerinde birer Halk Okuma Odası vardı. Bu odalarda ise toplam 419 kitap mevcuttu.

Okuma odalarının açılma ve kapanma zamanları ve saatleri yöresel gereksinime göre belirlenmiştir. Buraya bütün gençlerin ve halkın devamını sağlamak için bu zamanların herkese uygun olması ve iş zamanları dışında geceleri de açık bulunması gerekmektedir. Halk okuma odalarında bulunan kitapların adları bir cetvel halinde duvara asılmaktadır.

Halk okuma odalarına alınacak türlü yayımların seçilmesi Millet Mektepleri idare heyetine aittir. Buraya gönderilen yayımlara bakılırsa, Cumhuriyet ideolojisini ve millet olma bilincini halka vermenin amaç olduğu anlaşılmaktadır.¹⁸⁸

1.3.2. Kütüphane

Cumhuriyetin ilk yıllarında Muğla merkezde kurucusunun adı ile anılan "Hoca Mustafa Efendi" adlı bir tane genel kitaplık vardı.¹⁸⁹ 1954 yılında CHP 'nin malları hazineye devredilince Halkevi ve CHP olarak kullanılan dört odadan ibaret olan bina Milli Eğitim hizmetlerine tahsis edilerek genel kitaplık haline getirilir. Muğla ve çevresinde ikinci bir kitaplık da böylece 1955 yılında Bodrum'da açılır.

İlk kütüphane memuru Yunus Türhan'dır. İlk açılışta Halkevinden devredilen 1200 adet kitapla işe başlanmış olup aralıksız çalışmalar sonunda kitap sayısı artmıştır.¹⁹⁰ Kütüphanede 137 Arap Harfli, 546 Fransızca, 405 İngilizce, 47 Almanca, 65 İtalyanca kitap vardır. Kütüphanenin 1972 sayımına göre toplam okuyucu sayısı 9853'tür.¹⁹¹

¹⁸⁷ T. C. Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1933-1934 Maarif İstatistiği, İstanbul, 1935, s.6

¹⁸⁸ Çolak, a.g.e., s.94

¹⁸⁹ Çolak, a.g.e., s.122

¹⁹⁰ Bilgin, a.g.e., s.38

¹⁹¹ Cumhuriyetin 50. Yılında Muğla, s.176

2. KÜLTÜR HAYATI

2.1. Bodrum Halkevi

1930 yıllarından sonra, cumhuriyet devrimlerini halka daha iyi anlatmak ve yapılan yenilikleri koruma ihtiyacı ortaya çıktı. Atatürk bütün cumhuriyetçi kuvvetlerin bir arada olmasını istiyordu. Bu amaçla o zamana kadar önemli kültürel ve siyasal hizmetler yapmış ve artık tarihi görevlerini tamamlamış olan Türk Ocakları kaldırılıp, yerine Şubat 1932’de Halkevleri kuruldu. Cumhuriyet ilkeleri ve CHP’nin görüşlerini de yaymayı amaç edinen halkevlerinde genellikle öğretmenler görev almışlardır.¹⁹² Muğla Halkevi Dergisinde, Halkevlerinin kuruluşu şöyle açıklanmaktadır:“Halkevleri Kemalizmin ve Demokrasinin en kuvvetli prensiplerinden biri olan sınıfsız millet yaratmak hususunda ümit bağladığımız bir kurumdur. Sosyal mevkileri ve meslekleri ne olursa olsun, bütün vatandaşlar bu temiz çatıların altında yer bulurlar; Eşit muamele görürler ve herkes payına düşen istifadeyi sağlar. Bir demirci ile bir hekim, bir fırıncı ile bir mühendis, bir dülgerle bir ressamın yan yana bağdaş kurduğu, dertleştiği, birbiriyle düşünce takası yaptığı başka bir kurumumuz yoktur”.¹⁹³

Muğla ili dahilinde açılan halkevleri Muğla ve Milas halkevleridir. 1950 yılına kadar ise Bodrumda da bir halkevi açılmıştır.

Demokrat Parti döneminde 8 Ağustos 1951 tarihinde kabul edilip 11 Ağustos 1951 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanarak uygulamaya konulan 7882 Sayılı Kanun ile tüm Türkiye’deki Halkevleri kapatılır. Böylece bu kanunla Bodrum Halkevi de kapatılarak mal varlığı devlete devredilir.¹⁹⁴

2.1. 1. Bodrum Halkevi Şubesinin Faaliyetleri

2.1.1.1. Dil-Tarih- Edebiyat Şubesi

Şubenin amacı; Çevrenin genel bilgisinin artmasına ve parti kurallarının kökleşmesine, yurt sevgisinin, yurttaşlık vazifeleri duygusunun yükselmesine yarayacak konularda konuşmalar, konferanslar tertipleme olmuştur. Bununla beraber şube, dil ve edebiyat mevzuları ile de özellikle meşgul olmuştur. Şubenin dil

¹⁹² Yahya Akyüz, **Türk Eğitim Tarihi(M.Ö.1000-M.S.2009)**, 14. Baskı, Pegem Akademi Yayınları, Ankara, 2009, s.405

¹⁹³ Çolak, **a.g.e.**, s.111

¹⁹⁴ Akça, **Sosyal, Siyasal ve Ekonomik Yönüyle....** , s.150

çalışmalarında amacı “Türk diline gereken hakkını vermektir” şeklinde açıklanmıştır.¹⁹⁵

2.1.1.2. Güzel Sanatlar Şubesi

Bu Şubenin amacı; Müzik, resim, mimari, süsleme v.b. sanatlarda profesyonel veya amatör unsurları bir araya toplamak, genç kabiliyetleri korumak ve bunların yetişmesine yardımcı olmaktır.

2.1.1.3. Temsil Şubesi

Bu şubenin amacı; Halkevlerinde hareket uyandırmak, şehir ve kasabaların tiyatro ihtiyaçlarını gidermek, gençleri güzel ve serbest konuşmaya alıştırmak, tiyatro sanatçısı olabilecek yeteneklerin kendilerini göstermelerine imkan sağlamak olmuştur.¹⁹⁶ Halkevlerinin kurulmasından sonra Bodrum’da Şehrin kültür hayatında Halkevi öncülük rolünü üstlenmiştir. Halkevine bağlı olarak sosyal ve kültürel etkinlikler artmaya başlamıştır. Kaymakam Ekrem Sevencan’ın eşinin başkanlığında tiyatro çalışmaları halkevinde yapılmaktaydı. Cumhuriyetin ilk yıllarında Kilise, Halkevine bağlı olarak sosyal etkinlikler için kullanılırdı. Dışarıdan getirilen tiyatro grupları da oyunlarını bu binada sahnelerlerdi.¹⁹⁷ Bunun dışında Bodrum’da Cumhuriyet Bayramı kutlamalarının ertesi Bodrum Halkevi tarafından “Ateş” adlı piyes gösterilmiştir.¹⁹⁸

2.1.1.4. Spor Şubesi

Bu şubenin amacı; Beden terbiyesi kanununun 14. maddesine göre halkevleri kendi mensuplarının ve arzu edenlere kapalı veya açık salonlarında Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğü ile ortaklaşa yapılacak programa göre jimnastik, eskrim, yüzme, yürüyüş, güreş, salon oyunları, milli danslar gibi beden terbiyesi hareketlerini yaptırabilirler şeklinde açıklanabilir.¹⁹⁹

¹⁹⁵ Çolak, a.g.e., s.104-105

¹⁹⁶ Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, Zerbamat, 1940, s.9-15

¹⁹⁷ Gür, a.g.e., s.29

¹⁹⁸ Çolak, a.g.e., s.109

¹⁹⁹ Çolak, a.g.e., s.111

2.1.1.5. Sosyal Yardım Şubesi

Şubenin esas amacı; Halkevinin bulunduğu bölgede hakiki surette yardıma muhtaç kimsesiz çocuklar, kadınlar, düşkün hasta ve yaşlılar gibi vatandaşlar hakkında toplumun şevkat ve yardım duygusunu uyandırmak, onları muayene ettirmek ve onlar için gelir temin etmektir.²⁰⁰

2.1.1.6. Kütüphane ve Yayın Şubesi

Şubenin amacı; Kütüphaneler halkın bilgisinin ilerlemesinde başlıca amildir. Bu nedenle her Halkevi'nin bir kütüphane ve okuma odasının bulunması Halkevi'nin ilk kurulma şartlarından sayılır. Halkevleri kendi kütüphane ve okuma odalarını kendi binalarından ayrı yerlerde de kurabilirler. Bulunduğu şehir veya kasabada başka kütüphane varsa okuma zevk ve ihtiyacını yaymak için onlarla da işbirliği yapabilirler.

Bodrum Halkevi'ne CHP tarafından gönderilen kitaplar arasında; Türk gençlerine havacılık dersleri²⁰¹, el topu oyunu ve gülle jimnastiği ve oyunları²⁰², uyanış mecmuası ve temsil edilmek üzere gönderilen piyesler yer alır.²⁰³ 1943-1944 kayıtlarına göre Bodrum Halkevi'nde 956'sı Türkçe ve 197'si Arap Harfli olmak üzere toplam 1153 kitap mevcuttur.

1.1.7. Köycülük Şubesi

Köycülük Şubesi'nin esas vazifesi; Köylerin sosyal, sıhhi, bedii gelişmelerine ve köyler ile şehirler arasındaki karşılıklı sevgi ve tesanüt duygularının kuvvetlenmesine çalışmaktır. Şube bu amaçla Halkevi'nin, Halk Dershaneleri, Temsil, Sosyal Yardım gibi diğer şubelerinin de katılımıyla köylere geziler düzenleyerek köylünün çeşitli ihtiyaçlarını karşılar. Bütün köy öğretmenleri köylünün refah seviyesinin yükselmesi için çalıştığından dolayı bu şubenin doğal üyeleri idi.²⁰⁴

²⁰⁰ Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, Zerbamat, 1940, s.19-21

²⁰¹ BCA, 490. 01. 22. 112. 3. 2

²⁰² BCA, 490. 01. 22. 112. 3. 1

²⁰³ BCA, 490. 01. 22. 112. 3. 8

²⁰⁴ Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, Zerbamat, 1940, s.24-29

2.2. Bodrum'da Sinema

Halkı eğlendiren, dinlendiren, çeşitli konularda bilgilendiren ve boş zamanlarını değerlendirmesini sağlayan önemli sosyal etkinliklerden birisi de günümüzde olduğu gibi 1923-1960 yılları arasında da sinemalardır. Sinema Osmanlı Devleti'nde ilk olarak XX. yüzyılın başlarında oynatılmaya başlanır. Ancak Muğla'da ilk olarak sinema 1921 yılında, İttihat Terakki döneminde Reji Nazırlığı yapmış, daha sonraki yıllarda parti müfettişi olarak Muğla'ya gelerek burada Zorbazâdeler'in Abide Hanım ile evlenip Muğla'ya yerleşen Baha Bey tarafından oynatılmıştır.²⁰⁵

1952 yılında Bodrum'da Hüseyin Karakaya ile ortağı makinist Mustafa Çelen, Cumhuriyet caddesinde şimdiki adıyla Dr. Alim Bey pasajının karşısına yazlık bir sinema açmışlardır. Bir yıl sonra bu sinema sahile taşınır. Bir süre sonra da Faik Karakaya'nın sünger deposu kapalı sinemaya dönüştürülür. Ailecek gidilen sinemada haftada 2-3 kez film değişir.²⁰⁶

2.3. Arkeolojik Kazı Çalışmaları

1856 yılında Mausoleum sahasında İngiltere'nin İzmir Konsolosu Sir C. Niwton başkanlığında yapılan arkeolojik kazıda bulunabilen sanat ve tarih eserleri Londra'da British Museum'a nakledilmiştir. Burada, anıttan kalmış izler olarak sadece Klasik Çağ taş işçiliğini gösteren doğu avlu duvarlarının temellerini görmek mümkündür.²⁰⁷

Bodrum'da Mouselleum kalıntıları dışında Mars tapınağı, Apollon Stoası, Mindos kapısı, Antik tiyatrunun da dahil olduğu birçok yer bulunmaktadır. Bodrum kazası tarihi eser yönünden geniş bir yelpazeye sahiptir. Eserlerin toplanması amacıyla yapılan ilk teşebbüs 1888 yılında Bodrum civarında bulunan Laper Adasında asar-ı atika'nın bulunması ve bunun müzeye alınmasıdır.²⁰⁸

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılması üzerine İtalyanlar, Kuşadası'ndan Antalya'ya kadar uzanan sahili ele geçirmişlerdir.

²⁰⁵ Akça, *Sosyal, Siyasal ve Ekonomik Yönüyle....* , s.151

²⁰⁶ Gür, *a.g.e.*, s.51

²⁰⁷ *Muğla İl Yıllığı, 1967*, s.361

²⁰⁸ Arzu Baykara, *XIX. Yüzyıl Bodrum Kazası'nın* ,s.129

IV. BÖLÜM

EKONOMİK YAPI

1. TARIM VE HAYVANCILIK

1.1. Bodrum'da Tarımın Tarihsel Gelişimi

Osmanlı Devleti'nin tarımsal ekonomiye dayalı yapısında ana üretim aracı olan toprak mülkiyeti, devletin askeri yapısına uygun olarak “dirlik” adı verilen örgütlenmeye dayanıyordu. Dirlik sistemi XV. yüzyılın sonlarından itibaren bozulmaya başlayınca, ilerleyen dönemde yerini “iltizam” denilen başka bir sisteme bıraktı. Zamanla bu sisteminde etkinliğini yitirmesi sonucu, taşradaki eyalet ve sancak merkezlerinde mütesellimler ve ayanlar diğer ailelere karşı üstünlük kurdular. XVIII. yüzyılın ikinci yarısı ve XIX. yüzyılın ilk yarısında Menteşe Sancağı mütesellimler vasıtası ile yönetilmekteydi. 1839'da Tanzimat Fermanı'nın ilanı ile ayanlık ve mütesellimlik kaldırılarak yerine muhassıl denilen devlet görevlileri atandı. 1858 Arazi Kanunnamesi ile bağımsız küçük çiftliklerin oluşturulması amaçlandı. Yeni kurulacak küçük çiftlikler sayesinde arazilerin birkaç kişinin eline geçmesi engellenmiş olacaktı. Arazi Kanunnamesi beklenenin aksine Menteşe'de büyük toprak sahiplerinin doğmasına neden oldu.²⁰⁹

XIX. yüzyılın sonunda Menteşe Bölgesi'nin ekonomik yapısının temelini oluşturan faaliyetler tarım, hayvancılık ve ormancılık idi. Bu dönemde Menteşe Sancağı'nın gelirlerinin çoğunu emlak vergisi, ağnam vergisi, tarım ürünlerinden alınan vergiler ve orman vergisi oluşturuyordu. 1900 yıllarına gelindiği zaman toplanan vergilerde bir azalma göze çarpar. Bu da Menteşe Sancağı'ndaki ticari ve zirai faaliyetlerde bir gerileme olduğunu gösterir. Orman ve maden gelirlerinde yükselme olmasına rağmen sancak gelirlerinin genel görüntüsü durağandır.²¹⁰

²⁰⁹ Akça, **Sosyal, Siyasal ve Ekonomik Yönüyle...**, s.157

²¹⁰ Tekeli, **a.g.e.**, s. 42-45

1.2. Cumhuriyetin İlanından Sonra Bodrum’da Tarım ve Hayvancılık

1.2.1. Tarım

1.2.1.1. Tahıl Ekim Alanları ve Üretimi

Cumhuriyetin ilanından sonra tüm Türkiye’de olduğu gibi Muğla Vilayeti’nde de tarım alanında ilerlemeler kaydedilmiştir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Bodrum’da tarım önemli bir geçim kaynağı idi. Toprak ekim mevsimi ekim ayının başı ile sonu arasındaydı. Arazinin fazla dağlık ve taşlık olması nedeniyle büyük çiftlikler yoktu. Küçük arazilerde tarım yapılabilirdi ziraat ekseriyetle öküz, beygir, karasaban, sürgü, çapa ve nadiren de pulluk ile yapılıyordu.²¹¹

Bodrum Kazasında buğday, arpa, darı, yulaf, çavdar, burçak, mısır, patates, pamuk ve tütün ekimi yapılıyordu. Kaza dahilinde büyük zeytinlikler yoktu. Bağ ve bahçe aralarındaki perakende zeytin ağaçlarından zeytin ve yağı üretimi yapılmaktaydı. Kaza dahilinde üzüm bağı da çok azdı. O da bulunduğu mahalde tüketilirdi.²¹²

Tablo: 12 Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Bodrum Kazası’nın Ekonomik Durumu²¹³

Malın Cinsi	Birimi	1924	1925(Ekime Kadar)
Tütün	Kilo	500.000	250.000
İncir	Kantar	27.000	17.000
Badem	Okka	100.000	50.000
Palamut	Kantar	7000	3000
Zeytin Yağı- iki senede bir mahsul veriyor	Okka	370.000	-
Arpa ve Buğday	Okka	-	2.000.000
Bakla	Okka	-	600.000

²¹¹ Zekai Eroğlu, **Muğla Tarihi**, Muğla Belediyesi Kültür Yayınları, Muğla, 2011, s.216-217

²¹² Akça-Keleş, **a.g.e.**, s.42

²¹³ Ali Cenani, “ Sahil Anadolu’nun İktisadi Vaziyetine Dair Notlar”, **Ayın Tarihi**, Cilt.7, S.21, s.830-831

Kara Sığır	Reis	-	2000
Sünger	Kıyye	-	8000

Yukarıdaki tablodan da anlaşıldığı gibi Cumhuriyetin ilk yıllarında kazanın başlıca mahsulatı; incir, tütün, badem, palamut, zeytinyağı, arpa, buğday, bakla, sığır ve süngerdir.

Tablo: 13 1927-1928 Yılları Arası Bodrumdaki Tarım Ürünleri ²¹⁴

Ürün Adı	Ekim Alanı (Dönüm)	Ürün Miktarı (Kilo)
Buğday	8740	1312900
Arpa	9000	1071900
Yulaf	25	3780
Çavdar	39	85120
Burçak	1520	85120
Mısır	700	70000
Pamuk	50	3000
Tütün	6000	240000
Üzüm Bağı	380	80000
Narenciye	380	2700000
Zeytin	27026	80000
Arı Kovanı	6000(Adet)	30000

Cumhuriyet'in ilanından itibaren hububat üretiminde sürekli bir artış olmuştur. Üretimin artmasında devletin yaptığı tohum yardımı teşvikler de önemli bir etken olmuştur. Örneğin 1934 yılının kurak geçmesinden dolayı Muğla'nın kazalarında ekecek tohum sıkıntısı ortaya çıkmış, devlet de ihtiyaç olan bölgelere çeşitli tohumlar göndermiştir.²¹⁵

²¹⁴ 1927-1928 Devlet Salnamesi, s.1236

²¹⁵ Muğla'da Halk, 23 İkinci Teşrin 1935

Tablo: 14 1937-1939 Yılları Arası Bodrumdaki Tarım Ürünleri.²¹⁶

Ürün Adı	1937		1938		1939	
	Hektar	Ton	Hektar	Ton	Hektar	Ton
Buğday	1400	300	680	300	700	320
Arpa	1780	600	1200	500	1200	800
Çavdar	20	2	10	2	12	3
Yulaf	60	10	10	6	4	3
Mısır	300	700	200	60	190	55
Darı	250	150	300	200	350	225
Bakla	20	12	-	-	250	250
Nohut	150	25	280	25	235	20
Fasülye	5	2	10	5	10	4
Börülce	5	4	6	4	6	4
Patates	1	4	5	10	7	14
Soğan	5	10	8	12	18	27
Sarımsak	10	7	10	5	8	5

Tablo: 15 1940-1942 Yılları Arası Bodrumdaki Tarım Ürünleri.²¹⁷

Ürün Adı	1940		1941		1942	
	Hektar	Ton	Hektar	Ton	Hektar	Ton
Buğday	360	362	510	120	600	405
Arpa	910	391	1080	320	3350	796
Çavdar	10	3	15	2	11	6
Yulaf	9	4	9	2	3	4
Mısır	100	15	120	20	120	13
Darı	300	50	270	40	270	101
Bakla	175	120	200	50	200	85
Nohut	264	22	120	12	120	18

²¹⁶ T. C. Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, Tarla Ziraatı Ürünleri İstatistiği, 1937-1939, Ankara, 1940, s.21,30, 39, 48, 75, 84, 111, 129, 138, 156

²¹⁷ T. C. B. İ.U. M, Tarla Mahsulleri İstatistiği, 1940-1942, Ankara, s.6, 15, 24, 32, 42, 50, 67, 75, 83, 92, 153

Fasülye	20	-	25	Yaş	25	10
Börülce	8	5	5	2	5	-
Susam	40	4	25	4	25	4

Tablo: 16 1944-1946 Yılları Arası Bodrumdaki Tarım Ürünleri. ²¹⁸

Ürün adı	1944		1945		1946	
	Hektar	Ton	Hektar	Ton	Hektar	Ton
Buğday	1500	1123	1450	628	1450	1180
Arpa	2600	1229	2100	500	2075	1215
Çavdar	170	82	160	55	500	90
Yulaf	20	40	53	30	12	40
Mısır	50	13	45	10	40	23
Darı	250	115	830	220	200	220
Bakla	775	300	740	174	200	140
Nohut	70	16	40	17	62	10
Fasülye	250	250	210	200	-	-
Mercimek	21	4	25	3	15	4
Susam	300	100	-	-	8	2

1.2.1.2. Tarım Aletleri

XIX. yüzyılda Menteşe bölgesinde çiftçilerin büyük çoğunluğunun kullandığı aletler ağaçtan karasaban, el orağı, tırpan, çapa ve tapan yerine geçmek üzere 30/40 cm kalınlığında 2,5-3 metre uzunluğunda çekilen sürgüden ibarettir.²¹⁹ XX. yüzyıla gelindiğinde bu durumun değişmediği görülür. Yeni yaygınlaşmaya başlayan ziraat aletlerinin layık olduğu ilgiyi görememeleri arazinin büyük bir kısmının dağlık ve taşlık olması ile ilgilidir. Halk bu sebepten dolayı hububat ekimine yönelmekten ziyade daha çok incir yetiştiriciliğine yönelmiştir.²²⁰

²¹⁸ T. C. B. İ. G. M, *Tarla Mahsulleri İstatistiği, 1937-1946*, Ankara, 1947, s. 5, 16, 26, 34, 45, 53, 74, 84, 92, 101, 179

²¹⁹ Arzu Baykara, *a.g.e.*, s. 187

²²⁰ Eroğlu, *a.g.e.*, s.217

Makinelı tarımın gelişimi 1950'lerde gerçekleşmiştir. Bunda, pamuk ekiminin yaygınlaşmasının büyük etkisi olmuştur. 1950'de Muğla'da 88 traktör vardı. 1959'da ise, bu sayı 353'e yükselebilmisti.²²¹

1.2.1.3. Zeytincilik

Zeytin antikçağlardan beri Akdeniz bölgesinin iklim yapısına uyum sağlamış bir bitkidir. XIX. yüzyıl boyunca Osmanlı yönetimi zeytinciliği teşvik etmiştir. Büyük menderes, İç Batı platoları, Menteşe yöresinde ekilen bir üründür. Zeytine fakir toprakların zengin meyvesi de denir.²²²

Cumhuriyetin ilanından sonra her alanda olduğu gibi zeytinciliğin gelişmesi için devlet, deliceli zeytinlikler dağıtmış, çiftçiyi yönlendirici bilgiler vermiş ve hatta çiftçinin zeytinleri devlet eli ile ilaçlanmıştır. Örneğin; 1949 yılında devlet tüm Muğla Vilayeti'nde zeytinleri ücretsiz olarak ilaçlamıştır.²²³

Bodrum Kazası'nda zeytin ağaçları oldukça fazlaydı. 1927-1928 Devlet Salnamesine göre Bodrum'da 27026 dönüm zeytin arazisinden 80000 kg. ürün alınmıştır.²²⁴ Bodrum Kazası'nda yıllık 300.000 kıyye kadar zeytinyağı üretimi yapılmakta olup bunun bir kısmı ihtiyaç için ayrılırken 150.000 ile 175.000 okkası iç ve dış piyasaya ihraç edilmekteydi.²²⁵ Kazada zeytinyağı üretimi yapan biri buharlı ve diğerleri el ile çalışan pek çok fabrika vardı. Bu kazanın zeytinyağları lezzet bakımından Milas'ın zeytinyağları ile aynı idi.²²⁶

²²¹ **Yurt Ansiklopedisi**, s.5896

²²² Arzu Baykara, **a.g.e.** s.190

²²³ **Muğla'da Halk**, 22 Ekim 1949, 23 İkinci Kanun 1937

²²⁴ **1925-1926 Devlet Salnamesi**, s. 855

²²⁵ **1926-1927 Ticaret Salnamesi**, s.494-495

²²⁶ Akça-Keleş, **a.g.e** , s.34

Tablo: 17 1936-1944 Yılları Arasında Bodrum'da Zeytincilik.²²⁷

Yıllar	İstifade Edilen Zeytin Ağaçları (Bin adet)	Elde Edilen Zeytin (Ton)	Elde edilen zeytinden		Elde edilen yağ (Ton)	Köylü elinden Çıkarken (kuruş)		KIYMET (Lira)		
			Yemekliğe Ayrılan (Ton)	Yağ çıkarmaya ayrılan (Ton)		Zeytin Fiyatı	Zeytin Yağı fiyatı	Yemekliğ e ayrılan zeytin	Elde edilen zeytin yağının	Zeytin ve Zeytin Yağı Bedelleri
1936	160	480	-	480	120	10	35	-	42 000	42 000
1937	75	278	-	278	55	6	36	-	21 016	21 016
1938	755	1000	-	1 000	200	7	38	-	76 000	76 000
1939	650	4350	435	3 915	883	5	24	21 750	211 920	233 670
1940	249	960	380	580	133	7	42	26 600	56 028	82 625
1941	650	1188	35	1 153	288	12.50	70	4 375	201 775	208 150
1942	200	1400	80	1 320	280	15	100	12 000	280 000	292 000
1943	72	275	-	275	500	-	175	-	87500	87500
1944	88	348	40	308	680	35	140	14000	92400	106400

Tablo: 18 1945-1949 Yılları Arasında Bodrum'da Zeytincilik.²²⁸

Yıllar	İstifade Edilen Zeytin Ağaçları (Bin adet)	Elde Edilen Zeytin (Ton)	Elde edilen Zeytinden		Elde edilen yağ ton	Köylü elinden Çıkarken (kuruş)		KIYMET (Lira)		
			Yemekliğe Ayrılan Ton	Yağ çıkarmaya ayrılan ton		Zeytin Fiyatı	Zeytin Yağı fiyatı	Yemekliğ e ayrılan zeytin	Elde edilen zeytin yağının	Zeytin ve Zeytin Yağı Bedelleri
1945	88	399	40	359	72	20	240	8 000	172 800	180 800
1946	88	399	40	359	72	20	240	8 000	172 800	180 800
1947	931	5 500	50	5 450	1100	25	150	12 500	1 650 000	1 662 500
1948	930	775	25	750	150	30	180	7500	270 000	277 500

²²⁷ T. C. B. İ. G. M, Zeytincilik İstatistiği, 1936-1944, Ankara, 1945, s.19, T. C. B. İ. U. M, Zeytincilik İstatistiği, 1936-1942, Ankara, 1943, s.28

²²⁸ T. C. B. İ. G. M, Zeytincilik İstatistiği, 1944-1949, Ankara, 1950, s.27

1949	951	4 040	40	4 000	800	20	160	8 000	1280000	1288000
------	-----	-------	----	-------	-----	----	-----	-------	---------	---------

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi 1945-1949 yılları arasında zeytin ağacı sayısında bir artış görülmektedir.

1953 yılında devlete ait zeytinliklerin parselaj işleri bittikten sonra Mumculardan başlamak üzere parasız olarak zeytinlik verilecektir. Böylece Bodrum'da 1000'e yakın aile zeytinlik sahibi olacaktır.²²⁹

1.2.1.4. Tütüncülük

Tütün Muğla'nın en eski sanayi bitkisidir. Osmanlı İmparatorluğu'na ilk kez 1600'lerde giren tütün, önce Trakya kesiminde üretilmiş, daha sonra ruhsatlı olarak yetiştirildiği bu yöre dışında, Anadolu'da da kaçak olarak ekilmeye başlanmıştır.²³⁰

1880'lerden önce Muğla'da halk kendi ihtiyaçlarını karşılamak için kara tütün ekimi yapıyordu. Ancak Muğla'da ticari amaçlı iyi kalite ilk tütün ekimi 1880'lerin sonunda Yatağan Eskişehir'de başladı. Bu ekimi ilk olarak Murat ve Fuat Ağalar 1887 yılında İzmir'den iyi cins fidan ve Rum ustalar getirerek kendi topraklarında gerçekleştirdiler.²³¹

XIX. yüzyılda karşılaştırma yapıp Bodrum'daki mahsülü görmemiz açısından Cuinet'nin bilgileri önemlidir. Menteşe sancağında 367.390 kuruş tütün geliri varken, bu tutar Bodrum'da 94.530, Milas'ta 548.495, Mekri'de 583.610 kuruştur. Buradan da rahatlıkla söyleyebiliriz ki tütün ekimi Bodrum'da diğer yerlere oranla azdır.²³²

Bodrum'da toprak ve iklim tütün yetiştirmeye elverişli olmasına rağmen tütün ziraati çok gelişmiş değildi. Bunun nedeni tütün yapanların gereken önemi göstermemeleri ve modern teknikleri kullanmamaları idi. Yine de kazadan yıllık 150.000-200.000 okka tütün Amerika'ya ihraç edilmekteydi.²³³

²²⁹ Muğla, 13 Kasım 1953

²³⁰ Yurt Ansiklopedisi, s.5892

²³¹ Akça, Sosyal, Siyasal ve Ekonomik Yönüyle... s. 161

²³² Arzu Baykara, a.g.e., s.191

²³³ 1926-1927 Ticaret Salnamesi, s.494-495

1930 yılında Muğla'da 75.442 dönüm araziden 4.770 573 kg., 1934 yılında ise 47. 800 dönüm araziden 2.649 703 kg. tütün elde edilmiştir.²³⁴

1944 yılında Bodrum'da 555 hektar araziden 247 ton tütün mahsulü elde edilmiştir. 1945 yılında tütün ekim alanı 644 hektara çıkarken üretim 306 kg'dır. 1946 yılında tütün ekim alanı 955 hektar ve üretim de 428 kg. olarak görülür.²³⁵

Tütün Bodrum'un her yerinde ekilmesine rağmen daha çok Karaova Bucağının Saz, Yeniköy, Mumcular, Pınarlıbelen ve Çömlekçi köylerinde yetişir. 1948 yılında 583.700 kg, 1954 yılında da 900.000 kg. tütün mahsulü elde edilmiştir.²³⁶

1.2.1.5 Pamukçuluk

Bodrum'da ekilen arazilerde pamuk büyük dönümler tutmazdı. Ekilen alanlarda alınan ürünlerin işlendiğini de biliyoruz. XIX. yüzyılın ikinci yarısında Amerikan iç savaşının çıkışı İngiliz dokuma sanayinin ihtiyacını karşılamak için Manchester Cotton Supply Association kurulmuş, bu işletme Batı Anadolu'da ve Osmanlı İmparatorluğunun diğer yerlerinde Amerikan pamuğu üretmek için girişimlerde bulunmuştur. Osmanlı hükümetinin de Amerikan tohumu ile pamuk üretimini desteklediği bilinmektedir.²³⁷

1927-1928 Devlet Salnamesi'ne göre; Bodrum'da 50 dönüm araziye pamuk ekilerek, 3000 kg pamuk istihsal edilmiştir.²³⁸ 1937 ve 1938 yıllarında 100 hektar arazide pamuk ziraatı yapılarak, 11 ton ürün elde edilmiştir. 1939 yılında 90 hektar araziden 14 ton pamuk elde edilmiştir.²³⁹ 1940 yılında ise 80 hektar araziden 44 ton, 1944 yılında yine 80 hektar araziden 10 ton ve 1946 yılında da 45 hektar araziden 4 ton pamuğun istihsal edildiği görülür.²⁴⁰

²³⁴ T. C. B. İ. U. M, Tarla Mahsulleri İstatistiği, 1928-1934, s.129

²³⁵ T. C. B. İ. G. M, Tarla Mahsulleri İstatistiği, 1937-1946, s.187

²³⁶ Bilgin, a.g.e., s.19

²³⁷ Arzu Baykara, a.g.e., s. 190

²³⁸ 1927-1928 Devlet Salnamesi, s.1236

²³⁹ T. C. B. İ. U. M, Tarla Ziraatı Ürünleri İstatistiği, 1937-1939, Ankara, 1940, s. 228

²⁴⁰ T. C. B. İ. G. M, Tarla Mahsulleri İstatistiği, 1937-1946, s.130-149

1.2.1.6. Meyvecilik

Meyve ve sebze insan yaşamı için temel besin kaynaklarının olmazsa olmazlarıdır. Tıpkı sebzeçilik gibi meyvecilik de Muğla ili hudutları içinde önemli bir oranda yapılmaktadır. İncir, aslen doğu ağacı olup uzun müddetten beri Akdeniz bölgesinde ekilmektedir. İncirin en kalitelisi Aydın Sancağında yetişirdi. Aydın, Nazilli, Bozdoğan, Söke, Karacasu, Çine, Karapınar, Erbeyli, Germencik, Selçuk, Ödemiş, Bayındır, Kuşadası en çok incir yetiştirilen yerlerdir.²⁴¹

İncir, Bodrum'un en eski mahsullerinden biridir. XVII. yüzyılda Evliya Çelebi şimdiki Bodrum kalesinden bahsederken şöyle yazıyor “ halkın kar ve kısıbî üzüm ve incirdir”. XVII. yüzyıl bodrum karşısında bulunan İstanköy bir bağ yeridir. Bodrum eskiden beri bağ yeridir. Hemen her yer bağ ve bahçedir.²⁴²

1937 yılında döneminde Bodrum'da 28.000 incir ağacı bulunmaktaydı. Bu ağaçlardan 2.000 ton meyve istihsal edilmiştir. 1938 yılında 28.500 ağaçtan 2.500 ton, 1939 yılında da 30.000 ağaçtan 1.800 ton meyve istihsal edilmiştir.²⁴³ 1940 yılında 220.000 incir ağacı olup üretim 3.552 tondur.²⁴⁴ 1945 yılında ağaç sayısı 200.000'e gerilemiştir. Elde edilen ürün de 2.500 ton'dur²⁴⁵. 1950 yılına geldiğimizde ağaç sayısında bir önceki yıla göre daha da düşüş olduğu gözlenmektedir. Ağaç sayısı 162.000 adet iken elde edilen ürün 1.750 ton'dur.²⁴⁶

Bodrum'da üretimi yapılan meyve çeşitlerinin içinde narenciye ürünleri ön plana çıkmaktaydı. Narenciye ismi portakal, limon, turunç ve buna benzer meyvelerin hepsine verilen addır. Bodrum toprağı ile komşusu bulunan İstanköy adasının toprağı hemen hemen birdir. Bu iki yerde limon, portakal, bergamot yetişir. Evliya Çelebi 1671 senesinde İstanbul'dan seyahate çıktığı vakit Bodrum'a da uğramıştır. Şimdiki Bodrum kazasının bir köyü olan Kemer'den bahsederken burada bağ, bahçe, limon turunç yetişir. Padişahın helvacıları yani tatlıcıları Kemer köyünde oturarak saraya mahsus meyve işlerine bakarlar der.²⁴⁷

1939 yılında Bodrum'un da içinde bulunduğu birkaç Muğla ilçesindeki narenciyelerde “ kirizour” hastalığı görülmüş, hastalığa karşı Ziraat Vekaleti'nden

²⁴¹ Arzu Baykara, a.g.e., s. 194

²⁴² Evliya Çelebi, a.g.e., s.212-213

²⁴³ T. C. B. İ. U. M, Meyva İstatistiğı, 1937-1939, İstanbul, 1942, s.63

²⁴⁴ T. C. B. İ. U. M, Meyva İstatistiğı, 1938-1942, Ankara, 1944, s.120

²⁴⁵ T. C. B. İ. G. M, Meyve İstatistiğı, 1941-1945, Ankara, 1947, s.131

²⁴⁶ T. C. B. İ. U. M, Meyve İstatistiğı, 1946-1952, Ankara, 1954, s.281

²⁴⁷ Arzu Baykara, a.g.e., s.195

Muğla ve ilçelerine ilaç yollanmıştır.²⁴⁸ Yine 1940 yılında devlet, narenciye ağaçlarında ortaya çıkan “koşnil” hastalığının bertaraf edilmesi doğrultusunda desteklemede bulunmuştur.²⁴⁹ Devlet bir yandan çiftçisini bilinçlendirmeye çalışırken, diğer yandan da teşvik ve yardımlarına devam etmiştir. Devlet lodos yüzünden narenciye bahçelerinin çok zarara uğradığını tespit etmiş ve önlem olarak narenciye bahçelerinin etrafına dikilmek üzere servi fidanları dağıtmıştır.²⁵⁰

Tablo: 19 1937-1950 Yılları Arasında Bodrum’da Narenciye Üretimi

Yıllar	Ağaç Sayısı	Ürün Miktarı (Adet)
1937 ²⁵¹	53.500	1.580.000
1940 ²⁵²	66.600	3.536.000
1945 ²⁵³	86.800	4.804.000
1950 ²⁵⁴	67.000	4.500.000

Bodrum İlçesi’nde narenciye olarak; limon, mandalin, portakal ve turunç ağaçları vardır. İstatistiksel verilere baktığımızda 1947 yılına kadar turunç ağacının varlığını sürdürdüğünü görüyoruz.

Amerika’nın Marshall yardımından sonra herkes bahçelerindeki kuyuları su motorları koymuş narenciye dikimine başlamıştı. Toprağı olan toprağını, toprağı yetersiz ya da verimsiz olan emeğini koymuştur. Bodrum’a mandalina fidanını ilk kez Kaşarlanmış Mehmet Mandalinci getirmiştir. Mehmet Çobanyıldızı’nın başkanlığında bir de Narenciye Kooperatifi kurulmuştur. Narenciye üretimi belediye tarafından da desteklenmiştir. Üreticileri teşvik etmek için, ziraat teknisyenlerinin denetiminde belediye salonunda mandalina yarışmaları düzenlenmiştir.²⁵⁵

Bodrum’da belli miktarda armut ziraatı de yapılmaktaydı. 1937 yılında 5.000 armut ağacı varken, elde edilen meyve de 120 ton’dur. 1939 yılında ağaç sayısı

²⁴⁸ Muğla’da Halk, 30 Eylül 1939

²⁴⁹ Muğla’da Halk, 10 Şubat 1940

²⁵⁰ Muğla’da Halk, 4 Şubat 1956

²⁵¹ T. C. B. İ. U. M, Meyva İstatistiği, 1937-1939, s. 132, 133, 136, 138

²⁵² T. C. B. İ. U. M, Meyva İstatistiği, 1938-1942, s. 250, 254, 259, 264

²⁵³ T. C. B. İ. G. M, Meyve İstatistiği, 1941-1945, s. 249, 253, 258, 263

²⁵⁴ T. C. B. İ. U. M, Meyve İstatistiği, 1946-1952, s. 489, 504, 512, 520

²⁵⁵ Gür, a.g.e., s.43

4.500'e gerilerken ürün miktarı da 60 ton'dur.²⁵⁶ 1940 yılında ağaç sayısı 7.000'e çıkarken ürün miktarı da 89 ton'a yükselmiştir²⁵⁷. 1945 yılına geldiğimizde ağaç sayısının 11.750 'ye yükseldiğini elde edilen meyvenin de 45 ton olduğunu görüyoruz.²⁵⁸

Kazada çok fazla olmasa da halkın ihtiyaçlarını karşılayacak miktarda 380 dönüm üzüm bağı vardır. Bu bağlarda başıca; rezzaki ve siyah şaraplık üzümler yetişmekteydi. Elde edilen mahsulün bir kısmı taze olarak tüketilirken geri kalanı sirke, şarap ve pekmez yapımında kullanılıyordu. Çekirdeksiz üzümler ise kurularak satılırdı.²⁵⁹ 1937 yılında 2 hektar üzüm bağından 20 ton yaş üzüm elde edilirken²⁶⁰, 1940 yılında 5 hektar üzüm bağından 5 ton yaz üzüm sağlanmıştı.²⁶¹ 1945 yılına geldiğimizde 6 hektara çıkan üzüm bağından 15 ton yaş üzüm elde edildiğini görüyoruz.²⁶² 1950 yılında da 4 hektar üzüm bağından 10 ton yaş üzüm sağlanmıştı.²⁶³

1926-1927 Ticaret Salnamesi'ne göre kazada önemli miktarda badem bahçeleri vardı. Kazada kışın don ve kırağı olmaması nedeniyle iyi badem mahsulü alınırdı. Kazadan yıllık 40.000- 50.000 okka badem içi İzmir, İstanbul ve Mısır-İskenderiye'ye ihraç ediliyordu.²⁶⁴ 1937 senesinde 4.000 adet badem ağacından 40 ton badem elde edilmiştir.²⁶⁵ 1945 yılında 5.100 badem ağacından 45 ton badem elde edilirken 1950 yılında ağaç sayısı 2.250 adet'e düşmüş ve 50 ton ürün sağlanmıştı.²⁶⁶

Bu meyvelerin dışında Bodrum'da dut, erik, keçiboynuzu, kayısı, ayva da yetiştirilmektedir.

²⁵⁶ T. C. B. İ. U. M, Meyva İstatistiği, 1937-1939, s. 4

²⁵⁷ T. C. B. İ. U. M, Meyva İstatistiği, 1938-1942, s. 8

²⁵⁸ T. C. B. İ. G. M, Meyve İstatistiği, 1941-1945, s. 8

²⁵⁹ Akça, "20. YY Başında Bodrum Kazası", s.22

²⁶⁰ T. C. B. İ. U. M, Meyva İstatistiği, 1937-1939, s.125

²⁶¹ T. C. B. İ. U. M, Meyva İstatistiği, 1938-1942, s. 238

²⁶² T. C. B. İ. G. M, Meyve İstatistiği, 1941-1945, s. 237

²⁶³ T. C. B. İ. U. M, Meyve İstatistiği, 1946-1952, s. 476

²⁶⁴ 1926-1927 Ticaret Salnamesi, s.494-495

²⁶⁵ T. C. B. İ. U. M, Meyva İstatistiği, 1937-1939, s. 20

²⁶⁶ T. C. B. İ. U. M, Meyve İstatistiği, 1946-1952, s. 103

1.2.1.7. Sebzeçilik

Muğla'nın sahil bölgelerinde dolayısıyla da Bodrum'da sebzeçilik belli bir yer tutmaktaydı. Burada üretilen sebzeler iç bölgelere sevk edilerek satılmaktaydı.²⁶⁷ Bodrum'da yerel gereksinimi sağlayan ve kısmen ihraç edilen her çeşit sebze yetişir. Ispanak, pırasa, lahanası, bakla, kabak, patlıcan, domates, bamya, soğan, patates gibi.²⁶⁸

1927 yılında 50 dönüm araziye patates ekimi yapılarak 2.000 kg. mahsul elde edilmiştir.²⁶⁹ 1937 yılında 1 hektar alanda patates tarımı yapıp 4 ton ürün elde edilirken, 5 hektar alanda soğan tarımı yapıp 10 ton ürün elde edilmiştir. Yine 1937 yılında 10 hektar alana sarımsak ekimi yapılırken elde edilen ürün de 7 ton'dur.²⁷⁰

Patates üretimi yapılan tarla miktarı; 1940 yılında 7, 1942 yılında 27 hektar alanı kaplamaktaydı. Patates tarımı yapılan arazi kısa dönemde çok fazla artarken üretim miktarı da 1940 yılı için 10 ton, 1942 yılı için 20 ton olmuştur. Soğan ekim alanı 1940 yılı için 26 hektar elde edilen ürün de 20 ton'dur. 1942 yılında bu alan 34 hektara çıkarken üretim 16 ton'a gerilemiştir. Sarımsak ekim alanı 1940 yılı için 7 hektar, 1942 yılı için de 3 hektardır. Elde edilen ürün miktarı da sırasıyla 4 ton ve 1 ton'dur.²⁷¹

1945 yılında patates üretimi yapılan tarla miktarı; 60 hektar, 1946 yılında 40 hektar alanı kaplamaktaydı. Elde edilen ürün de 1945 yılı için 325 ton, 1946 yılı için de 95 ton'dur. Soğan üretimi 1945 yılı için 95 hektar olup elde edilen ürün de 60 ton'dur. 1946 yılına geldiğimizde ise 65 hektar soğan ekilen alandan ürün alınamamıştır. Sarımsak ekim alanı 1945 yılı için 17 hektar, 1946 yılı için de 16 hektardır. Elde edilen ürün de sırasıyla 12 ton ve 5 ton'dur.²⁷²

1.2.2. Hayvancılık

1.2.2.1. Küçükbaş ve Büyükbaş Hayvancılık

Osmanlı İmparatorluğu'nda bölge ve şehirlerin ekonomisinde hayvancılık önemli bir yer tutmaktaydı. Hayvancılık hakkında temettüat defterlerinde ayrıntılı bilgiler de

²⁶⁷ Akça-Keleş, a.g.e., s.17

²⁶⁸ Galanti, a.g.e., s.64

²⁶⁹ 1927-1928 Devlet Salnamesi, s.1237

²⁷⁰ T. C. B. İ. U. M, Tarla Ziraati Ürünleri İstatistiği, 1937-1939, s. 183, 247, 255

²⁷¹ T. C. B. İ. U. M, Tarla Mahsulleri İstatistiği, 1940-1942, Ankara, s. 113, 142, 147

²⁷² T. C. B. İ. G. M, Tarla Mahsulleri İstatistiği, 1937-1946, s. 127, 160, 171

bulmak mümkündür. Etinden, sütünden, yününden ve gücünden faydalanmak üzere yetiştirilen hayvanların cinsleri ve bu hayvanlardan elde edilen gelirler bölge ekonomisinin özelliklerinin tespiti bakımından faydalıdır.²⁷³ Hayvancılık tüm Anadolu'da olduğu gibi Bodrum'da da önemli bir sektördür. İklimin özelliği olarak meralar kışları, yeşilliğini kaybetmediği için bunlar hemen hemen hiç ahıra sokulmadan merada yetiştirilir. Yazları ise jeolojik özelliklerinden faydalanarak kavurucu sıcaktan korunacak yerler bulmak mümkündür.²⁷⁴

Cumhuriyetin ilk yıllarında Bodrum'da 652 baş kısrak, 1912 baş merkep, 50 baş katır, 143 baş deve, 7396 baş sığır ve 8388 baş koyun beslenmekte idi. Burada yük ve binek hayvanı sayısının oldukça fazla olması Cumhuriyet'in ilk yıllarında Bodrum'da yük ve binek aracı olarak ehli hayvanların kullanıldığını göstermektedir.²⁷⁵

Hayvan ürünleri de süt, yoğurt, yün, keçi kılı, balmumu, yumurta ve bir miktar peynirden ibarettir.²⁷⁶

1.2.2.2. Arıcılık

Kazada ormanların geniş bir alanı kaplaması arıcılığın gelişmesine neden olmuştu. Fakat kazada arıcılık eski usullerle yapılmaktaydı. Yani arı kovanları kesilen çam tomruklarının içinin oyulup ön ve arka taraf arının kapatılmasıyla elde ediliyordu. Kovanlar orman alanlarına kendi haline bırakılır sadece mahsul zamanında gidilir içindeki balı alınırdı. Arılar kendi kendini beslemek zorundaydı. Kışın sert geçmesi durumunda birçok arı telef olurdu. Bu nedenle kazada arıcılık teşvike muhtaç durumdaydı. Bunun için öncelikle eski kovanların bırakılıp fenni kovanların teşvik edilmesi gerekmektedir. 1915 yılında Bodrum Kazası'nda 6.000 kovan olup bundan 30.000 kıyye bal ve 3.000 kıyye balmumu elde edilmiştir.²⁷⁷

²⁷³ Volkan Levent Akgünlü, **XIX. Yüzyılın Ortalarında Temettüat Kayıtlarına Göre Muğla'nın Sosyo-Ekonomik Yapısı**, Muğla, 2008, s.79

²⁷⁴ İsmail Yalçınlar, "Muğla Bölgesinde Jeomorfolojik Araştırmalar" **Coğrafya Enstitüsü Dergisi**, Cilt.VIII, S.14, s.119

²⁷⁵ **1927-1928 Devlet Salnamesi**, s.1333

²⁷⁶ Eroğlu, **a.g.e.**, s.218

²⁷⁷ Akça, "20. YY Başında Bodrum Kazası", s. 22

1.2.2.3. İpekböcekçiliği

1930 yıllarından itibaren Muğla'da ipekböcekçiliği teşvik edilmeye, dolayısıyla da gelişmeye başlamıştır. Böcek besleme genellikle fakir halk tarafından yapılan bir meslekti. Yerel gazeteler sayılarında, sosyal sorumluluğun gereği olarak böceklerin bakımı konusunda bilgiler vermiştir.²⁷⁸ 1930 yılında ipekböceklerine “karataban hastalığı” sirayet etmiştir. Böceklerinin tamamı hastalıktan ölen bazı köylüler, dut ağaçlarını kesip yerlerine bağcılık yapmaya girişmişlerdir.²⁷⁹

Cumhuriyetin ilk yıllarında Bodrum'da ipekböcekçiliği önemli bir geçim kaynağı idi. 1944 yılında Bodrum'da ipekböcekçiliği yapan köy sayısı 18, aile sayısı 180 açılan kutu sayısı 40 ve elde edilen yaş koza 1700 kilodur.

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere Cumhuriyet'in ilk yıllarında Bodrum'un hem merkez hem de köylerinde ipekböcekçiliği önemli bir geçim kaynağı idi. Bu kozalardan hem ipekli dokumalar hem de ihracat yapılarak ev ekonomisine önemli katkı sağlanıyordu.²⁸⁰

2.DENİZCİLİK

2.1.Balıkçılık

Muğla ili Türkiye'deki iller arasında deniz ile sınırı en uzun olan ildir. Fakat buna rağmen Muğla bölgesinin denizcilik tarihindeki yerini gösterir çalışma yoktur. Türklerin Menteşe bölgesini fethetmelerinden itibaren Menteşe Bey, oluşturduğu donanma ile “Emirü's-sevahil” ünvanını almış ve adalarda bazı yerleri de ele geçirmiştir. Menteşe Bey'den sonra bölgede bir donanmadan bahsedene kayıt mevcut değildir. Menteşe bölgesinin coğrafi yapısı, dağlarının ormanlarla kaplı olması gemi yapımında büyük avantaj sağlamaktadır. Bölgede Osmanlı döneminde denizcilik faaliyetleri devam etmiştir. Ünlü Osmanlı denizcilerinden biri olan Turgut Reis bu topraklardan çıkmıştır.²⁸¹

XIX. yüzyıl'da Bodrum, deniz ürünlerinin elde edildiği önemli kazadır. Salnamelerde Bodrum halkının süngercilik, ahtapot avcılığı ve balıkçılıkla meşgul olduğu görülür. Ayrıca kazada 200 kadar kayığın bulunduğu ve bunların 100

²⁷⁸ Muğla'da Halk, 23 Nisan 1930

²⁷⁹ Muğla'da Halk, 20 Haziran 1930

²⁸⁰ Akça, “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Bodrum'un Sosyo-Ekonomik Yapısı”, s. 43

²⁸¹ Yiğit, a.g.m., s. 22

kadarının sünger, diğer 100 kadarının balıkçılık ve ahtapotçulukla uğraştığı belirtilir.²⁸²

Bodrum'daki balıkçılık hakkında Galanti bize geniş bilgiler vermiştir. “ *Bu yüzyılda artış diğer yüzyıla oranla çok fazladır. Bodrum'da balıkçılığın bir iş olarak görülmeye başlandığını ve denizlerden yararlanmanın arttığını gösterir niteliktedir. Bodrum'un denizinde pek çok çeşitli balık çıkar ki mahalli ihtiyacı temin eder. Son zamanlarda balık ticaretini arttırmak için Bodrum sanayine büyük hamleler veren Salih Uslu içinde bir buz fabrikası olan bir motor inşa ettirmiş bu suretle Bodrum balığının fazlasını balıkları az veya hiç olmayan adalara götürürdü. Fakat bu tip işlere konan vergiler arttığı için balıkçılık işi yürüyememiştir*” der.²⁸³

Bodrum çevresindeki denizlerde çıkarılan balık çeşitleri, fangiri, mercan, sinarit, orfoz, barbun, kefal, izmarit'tir. Bu balıkların büyük kısmı İzmir'e gönderilmektedir. Bodrum denizinde ahtapot da çoktur.²⁸⁴

2.2. Süngercilik

Dünya denizlerinde yaklaşık 5.000 tür sünger yaşamaktadır. Fakat bu omurgasız deniz hayvanlarının sadece 12 türü “sponjin” denilen esnek lif iskelete sahip olmalarıyla diğerlerinden ayrılarak ticari sünger olarak adlandırılırlar. Ticari süngerler veya yaygın söyleyiş ile kısaca süngerler su tutma kapasitelerinin fazlalığı, yumuşaklıkları, esneklikleri, dayanıklılıkları ve doğal orijinli bir malzeme olmaları gibi özellikleri sebebi ile çok eski zamanlardan beri insanlar tarafından avlanmakta ve çeşitli amaçlarla kullanılmaktadırlar.

Beden temizliğinde de önemli bir kullanım alanı bulunan sünger özellikle Avrupa toplumunda bu bakımdan değişik örneklerin izlenmesini mümkün kılmaktadır. 1548'de Ausburg'da kadınların yılda en fazla bir yada iki kez baştan ayağa yıkandıkları, bedenlerinden yayılan pis kokuları misk, lavanta vb. keskin kokulu esanslarla gidermeye çalıştıkları ve bunun için de o sıralarda çoğu bayanın bir sevgili

²⁸² Arzu Baykara, **a.g.e.**, s.230

²⁸³ Galanti, **a.g.e.**, s.78

²⁸⁴ Koç, **a.g.e.**, s.17

adayını kaçırmamak için koltuk altlarına ve bacak aralarına parfümlü süngerler koydukları döneme ilişkin kaynaklardan aktarılan bilgiler arasındadır.²⁸⁵

XIX. yüzyıl Osmanlısında kullanımı açısından en çok tercih edilen üç sünger çeşidi tespit edilmektedir. Bunlar banyo, tuvalet ve simüşa denilen sert ve ince süngerlerdir. Simüşa türü süngerler tuvalet süngerleri kadar güzel görünümlü değillerdi. Bununla birlikte filkulağı, melat, ince-kalın kaba sünger, kabadika vb. isimlerle anılan süngerler de sünger avcıları tarafından avlanan türlerin diğerleriydi. Bu tür süngerler doğal sünger çeşitleri arasında değerlendirilmektedir.

XIX. yüzyıl Osmanlı karasularında sünger avcılığı dört farklı şekilde yapılmaktaydı. Birincisi dalgıçların Mayıs ayından Ekim ayına kadar en fazla 30 kulaç derinliğine inip 5-10 saniye içinde yaptıkları çıplak dalış, ikincisi dalma aygıtı sekaferder yani maskeli dalgıç ile dalış, üçüncüsü silahlı(zıpkınla) dalış, dördüncüsü ise balık ağına benzeyen “tarak” adı verilen ağlarla denizin dibini tarayarak yapılan avlanmadır.

Muğla sahillerinde Eski Yunan Devri’nden itibaren süngercilik yapıla gelmiştir. Anadolu’nun Türkleştiği tarihten 1920 yıllarına dek süngercilik, Marmaris ile Küllük arasındaki sahilde oturan Rumlar ve Adalar’da oturan Rumlar tarafından yapılmıştır. Balkan savaşlarını takip eden savaş yıllarında Güneybatı Anadolu sahilindeki Rumlar, yurtlarını bırakıp gitmeye başladılar. Savaşlar sona erdiğinde artık Rumlar Osmanlı tebaası olmaktan çıkmışlardı. Dolayısıyla da Osmanlı dönemindeki geniş sünger sahalarından yoksun hale geldiler.²⁸⁶

Türkler süngerciliğe 1928-1929 yıllarında iptidai şartlarda başlamışlardır. Başlangıçta bu işi yapanların sayısı 10’u geçmemekte idi. Süngercilikte ilk patlama Bodrum’da yaşanmıştır. Mübadele ile denizcilikle uğraşan ve tekneleri olan büyük bir Türk kitlesi Bodrum’a yerleştirilmiştir. O dönemde Bodrum karayolu bağlantısından yoksun tecrit edilmiş bir şehir konumunda idi. Buradaki fakir halk, çareyi süngercilik yapmakta bulmuş ve süngercilikten kazandıkları paralar ile zenginleşmişlerdir. 1930 yılında Bodrum’da 60 Kangava ve 15 zıpkıncı vardı. 1930 yılında çıkarılan bir nizamname ile kangava ile sünger avlamak yasaklanmıştır. Bu olumsuz durum üzerine Bodrum’dan 72 kangava kayığı kaptanı ve 216 mürettebat,

²⁸⁵ Cihan Özgün, “XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Bodrum’da Sünger Avcılığı”, **2. Uluslar arası Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu, Sempozyum Bildirileri 9-12 Mayıs 2011**, Bodrum, 2011, s.479-481

²⁸⁶ **Muğla’da Halk**, 31 Kanun-i Evvel 1930

dilekçe kaleme alarak yetkililerden bu durumun düzeltilmesini istemişlerdir.²⁸⁷ 1934 yılında Bodrum ve Marmaris'in toplam sünger istihsali tahmini olarak 6 ton civarı gerçekleşmiştir.²⁸⁸

İkinci Dünya Savaşı yıllarında süngercilik mazot ve gazyağı fiyatlarının yükselmesi ve Çanakkale'den Hatay'a kadar uzanan sünger tarlalarının bereketini yitirmesi sonucu verimliliğini yitirse de devam etmiştir.²⁸⁹

Devlet tarafından himaye görmeyen ve kontrole tabi tutulmayan süngercilik 1949 yılında gerilemekteydi. 1949 yılında Türkiye'den 30-35 kuruşa alınan bir sünger, Avrupa'da işlendikten sonra 1.000 kuruşa kadar satılabilmekteydi. Dolayısıyla da Türk üreticileri süngerleri avlarken ve piyasaya sürerken süngerin değerinin bilincinde davranmak durumundaydı.²⁹⁰

1952 yılında sünger avlama faaliyetlerini tanzim, tedvir ve tevsi eylemek, av alet ve malzemelerini temin ve tevzi etmek elde edilen av mahsullerini satmak ve ortaklarına lüzumlu kredileri sağlamak amacı merkezi Bodrum olmak üzere ve 1240 Türk Lirası sermaye ile bölge süngercileri tarafından Bodrum Sünger İstihsal ve Satış Kooperatifi kurulmuştur.²⁹¹ Kooperatife; Bodrum, Marmaris ve Bozburun süngercilerinin ve Muğla mebuslarımızın girişimi ile devletten 100.000 lira yardım sağlanmıştır.²⁹²

Doğma büyüme Gökçebelli olan Hüseyin Gökmen süngerciliği şöyle anlatmaktadır; *“Denizde kaptanım, trol gemisinde... Trolcüyüm yani... Burada balıkçılıktan önce süngercilik vardı, iyi sünger çıkardı. Ama yaklaşık 20 yıldır süngercilik çöktü. Süngerlerde hastalık başladı, hastalık nereden geldi. Deniz kirlenmeye başladı tabi. Yoksa kendi kendine hastalık olur mu? Eskiden vatandaş rahat rahat yüzebiliyordu, sahile inebiliyordu. Oltayla balık avlayıp yiyebiliyordu. Balık sepetleri kullanırdık balık avlanırdı. Süngercilik olduğu için dalabilen çoktu. Dalgıçlık süngerden dolayı bitti”*.

²⁸⁷ Muğla'da Halk, 31 Kanun-i Evvel 1930- 23 Mayıs 1930

²⁸⁸ Muğla'da Halk, 22 Ağustos 1930

²⁸⁹ Muğla'da Halk, 30 Mart 1940

²⁹⁰ Muğla'da Halk, 30 Nisan 1949

²⁹¹ BCA, 030. 18. 01. 02. 128. 16. 20

²⁹² Muğla'da Halk, 20 Mart 1953

Altı yıl süngercilik yapan Cemal Bey: “ *Süngercilik ve deniz insanı içine çeker, sevdalandırır... Ama 1990’larda süngerler bozuldu biz de bu sevdadan vazgeçtik*” diyerek süngercilik hakkındaki görüşlerini bildirmiştir.²⁹³

Amerikalı gazeteci Peter Throcmorton sünger konusunda inceleme yapmak için 1958 yılında Bodrum’a gelir. Bu sırada hemen her evde su kabı olarak kullanılan amforaları görür, inceleme konusunu değiştirerek bunlara yönelir. Antalya yakınında Gelidonya burnunda tunç yüklü bir batığın olduğunu öğrenir. Bu buluş Amerikalı gazeteci tarafından San Fransisko’daki Sualtı Arkeoloji Kurumuna duyurulur. Bu haberi alan genç bilgin Prof. George F. Bass, konuyla ilgilenerek 1960’ta Müzeler Genel Müdürlüğü’nden müsaade alarak Gelidonya batığında çalışmaya başlar. Türkiye’de ilk sualtı araştırması bu şekilde başlar. Batığa defalarca dalınır ve yaklaşık 25 kilo kadar olan öküz gönü gibi tunç parçalar çıkarılır. Bunlar en eski alışveriş aracıdır. M.Ö 1300 yıllarına ait olduğu tespit edilmiştir. Böylece dünyanın en eski batığı ortaya çıkartılmıştır. Bulunan eserler Bodrum Müzesine getirilmiş ve sualtı eserleri müzesinin temelleri atılmıştır.²⁹⁴

3. TURİZM

Türkiye ‘de 1950’lere gelinceye değin turizm etkinlikleri, İstanbul, Bursa gibi merkezlerde yoğunlaşmış ve buralardan da Anadolu’ya yayılmıştı. Turizm kesimini canlandırmak için atılan ilk adımlar, 1953’te Turizm Endüstrisi’ni Teşvik Yasası’nın çıkartılması ve 1957’de Basın Yayın ve Turizm Bakanlığı’nın kurulmasıdır. Geniş çaplı turizm etkinlikleri 1960’larda başlamıştır. 1960’larda bu kesime kredi veren Turizm Bankası’nın kuruluşu, 1963’te ilgili bakanlığın Turizm ve Tanıtma Bakanlığı adını alarak, turizme ağırlık vermesi, turizm kesiminin gelişmesini sağlayan temel etmenlerdir.²⁹⁵

1960’larda başlayan planlı ekonomi döneminde, turizm, döviz getiren bir kaynak olarak kalkınma planlarına girer. Bazı hedefler saptanmış, devlet altyapıyı kurarak, özel kesimi turizm yatırımlarına özendirilmeye yönelmiştir. Süngercilik ve balıkçılıkla

²⁹³ Nurgün Oktik, **Dünden Bugüne Yalıkavak’ta Sosyal Yaşam**, Muğla, 2007, s.81-83

²⁹⁴ Mustafa Oral, “ Azra Erat’ın Gözüyle Bodrum ve Çevresi”, **1522-2007 Osmanlılardan Günümüze Her Yönüyle Bodrum, Sempozyum Bildirileri 22-25 Ekim 2007**, Bodrum, 2008, s. 619

²⁹⁵ **Yurt Ansiklopedisi**, s. 5906

uğraşan Bodrum halkı da, turizmin büyük bir gelir kaynağı olduğunu görmüş ve bu alanda yoğunlaşmıştır.

Bu tarihten sonra bazı sanatçı ve aydınlar Gökova Körfezi'ne düzenledikleri Mavi Yolculuklarla Bodrum'un adını yavaş yavaş duyurmaya ve tanıtmaya başlamışlardır. 1958 yılında denizden gelen ilk turist kafilesi Trypaldos isimli Yunan firmasına ait Ageon gemisidir. Bu gemi Bodrum'a haftada iki kez adalardan yolcu getirmektedir. Bunlar günübürlük turistlerdir. Bodrum- Milas yolunun çok bozuk ve virajlı olmasından dolayı Bodrum'a kara yolu ile gelen çok azdır. Bodrum'a ilk gelen Türk turistler Cevat Şakir ve arkadaşlarıdır.²⁹⁶

Turistik aktivite ve yatırımların daha çok, Bodrum Yarımadası'nın batı kıyıları ile Güvercinlik Koyu, Kuyucak Koyu, Güllük Koyu ve Ören kıyılarında yoğunlaştığı görülür. Deniz ve plajlardan yararlanmada, iklimik faktörlerin de büyük payı vardır. Tipik Akdeniz İklimi'nin etkisi altında bulunan Bodrum sıcaklık, yağış, rüzgar, güneşlenme ve deniz suyu sıcaklığı gibi iklim elemanları bakımından plaj ve yat turizmine son derece elverişli koşullara sahiptir.

İrili ufaklı çok sayıda koydan ve plaj sahasından oluşan 333 km.lik kıyı şeridi, kıyıya dek uzanan ormanları, zengin bitki örtüsü ve ılıman iklimi ile yöre tam bir turizm cennetidir. Doğal turistik çekiciliklerinin yanı sıra, tarihi turistik değerleri bakımından da oldukça zengindir. Halikarnassos Şehri'nin kalıntıları üzerinde kurulmuş olan Bodrum'da, tapınaklar, Mausoleum, tiyatro, Salmakis Kalesi, Salmakis Çeşmesi, Sur kalıntıları ve Karya Kralı Mausol'a ait sarayın temelleri günümüze kadar ulaşabilmiştir.²⁹⁷

Bodrum denince akla ilk gelen şey kaledir. Bodrum limanı üzerine şövalyeler tarafından inşa olunan kaleyi içeren küçük odacıkla ikiye ayrılmıştır. Kalenin inşa tarihi 1421'dir. 1878'de yerli topçu neferleri kaldırıldıktan sonra hapishaneye devredilir. 1309-1311 (1893-1895) de hapishane olarak kullanılır. Hapishane meşrutiyetten sonra boşaltılır ve teşkilatı lağvedilir. Bir müddet sonra yeni bir kadro ile tekrar açılmış, siyasi ve adli mahkumlar gelmeye başlamıştır.²⁹⁸

²⁹⁶ Gür, a.g.e., s.67

²⁹⁷ İbrahim Güner, **Bodrum ve Milas Yörelerinin Coğrafi Etüdü**, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum 1997 s.372-375

²⁹⁸ Fettah Turan-Selda Turan , "Bodrum'un Tarihsel Dokusunun, Tatil Amaçlı Gelen Yerli Turistler Üzerindeki Etkisine Yönelik Bir Alan Çalışması", **2. Uluslar arası Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu, Sempozyum Bildirileri 9-12 Mayıs 2011**, Bodrum, 2011, s.563

4. SANAYİ

4.1. El Tezgahlarına Dayanan Sanayi

Bodrum'da kasaba ve bazı köylerde özel olarak el tezgahları vardır. Bu tezgahlarla kişisel gereksinimler için pamuk bez ve dokumalar, koyun yünü ile kilim, keçi kılıyla çuval, saman hararı, heybe, torba ve ipekle yorgan çarşafı, peştamal, gömleklik gibi şeyler dokurlar. Saravalos bölgesi köylerinde el tezgahları ile dokunan kilimler ünlüdür. Mumculara bağlı Çömlekçi köyünde çok güzel halılar ve Mazı köyünde nebati yerli kök boya ile boyanmış yün ipliği ile dokunmuş halılar vardır.²⁹⁹

4.2. Fabrikalar

Bodrum'da bir un ve zeytinyağı sıkımaaya yarayan buharla çalışan bir fabrika vardır.³⁰⁰ Karakaya oğullarının bir un fabrikası ile Salih Uslu'nun bir un fabrikası vardır. Son zamanlara kadar bu fabrika buz ve gazoz dahi imal ederdi. Muamele Vergisinin ortaya çıkmasından sonra kar edilmediği için imalatına son verilmiştir.³⁰¹

4.3. Madenler

Bodrum maden bakımından çok zengin değildir. Bodrum'un kuzey tarafında zımpara madeni vardır. Eski Mindos olan şimdiki Gümüşlük köyünün civarında gümüş yahut gümüşe benzer bir madenden gelme olduğu tahmin ediliyor. Peksimet köyünün Bozdağ eteklerinde gümüş, Karakaya köyünde zımpara, Dereköy, Konacık, Geriş, Peksimet köylerinde manganez varsa da bunların rezervi az olduğundan işlenmemektedir. Alüminyum madeni de Bardakçı ve Değirmen Burnunda, mermer Yalı, Çiftlik, Geren Boyu, Yalıkavak'ta bulunur.³⁰²

²⁹⁹ Galanti, **a.g.e.**, s.70

³⁰⁰ Akça- Keleş, **a.g.e.**, s. 75

³⁰¹ Galanti, **a.g.e.**, s.69

³⁰² Arzu Baykara, **a.g.e.**, s.257

Bodrum arazisinin kalkerli olmasından dolayı hemen her yerde kireç çıkarılır. En iyi kireç Adaboğazı denilen yerden çıkarılsa da bölgedeki ağaç ve çalılarının azalmasından dolayı bölgede kireç yakımından vazgeçilmiştir.³⁰³

Bodrum da Rumlar kireç işi ile meşgul olan kesimdir. Rumlar, Güllük Körfezi içinde Güvercinlik'ten başlayarak ve bütün Bodrum yarımadasının sahili boyunca kireç ocakları meydana getirmişlerdir. Rumlar zamanında kireç işlerinde çalışan birkaç Türk çırak çıkarmak suretiyle Bodrum'un her tarafına ustalar yetiştirmişler ve memleketin bu mühim ihtiyacını gidermişlerdir. Bodrum'dan civar adalara kireç ihracı da yapılmaktadır.³⁰⁴

4.4.Ormanlar

Bodrum orman açısından oldukça zengin bir bölgeydi. Uygun yağış ve sıcaklık şartları bu ormanların kalitesini daha da arttırmaktaydı. Kazanın batı kısmında oldukça fazla palamut ağacı vardır. 1. Dünya Savaşı'ndan önce okkası yüz paraya kadar satılması nedeniyle kazanın birçok yerinde palamut bahçeleri oluşturulduysa da daha sonraki dönemde palamutun para etmemesi nedeniyle bu bahçeler ormanlık haline geldi. Yine de kazadan yıllık 5.000-6.000 kantar palamut İzmir'e ve Avrupa'nın değişik ülkelerine ihraç edilmekteydi.³⁰⁵

1927-1928 Devlet Salnamesi'ne göre; Bodrum'da 28400 hektar kızılçam, 1560 hektar ardıç, 40 hektar meşe, 120 hektar palamut ve 3675 hektar zeytin ormanı olup, bunlardan yıllık 450 metreküp kereste, 10000 kantar odun ve 3000 kantar odun elde ediliyordu.³⁰⁶ 1963 yılında orman bölgesinden 100 ton, 1964 yılında da 90-100 ton arasında reçine elde edilmiştir.³⁰⁷

³⁰³ Bilgin, a.g.e., s.21

³⁰⁴ Galanti, s. 68

³⁰⁵ Akça- Keleş, a.g.e., s.38

³⁰⁶ Akça, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Bodrum'un Sosyo-Ekonomik Yapısı" , s. 44

³⁰⁷ Bilgin, a.g.e., s. 20

5. TİCARET

5.1. Ticaretin Gelişmesi

XIX. yüzyılda ticaretin en canlı yapıldığı kazalar Muğla ve Milas'tır. Bodrum'da ne yazık ki pazar yokluğundan da anlaşılacağı üzere ticari faaliyetler düşüktür. Dükkan artışından ticaretin zaman içinde nispeten de olsa ilerlediği görülmektedir. Kaza dahilinde ticaret manifatura, toptan ve perakende bakkaliye şeklindedir. Un, incir, palamut, zeytinyağı, badem, bakla, deri, peynir alıp satılmakta kasaplık yapılmaktadır. İthalatın büyük kısmı bilinen maddeler ve eşyalardır. İhracatı da incir, palamut, tütün, mandalin, zeytinyağı, balmumu, bal, harnup, badem ile koyun, keçi ve sığırdan ibarettir. Avlanılan ahtapot ve sünger dışarıya ihraç edilip karşılığında un, sabun, pirinç, kahve şeker ve birçok malzeme ithal edilmektedir.³⁰⁸

Tablo: 20 1926-1927 Bodrum'un İhraç Ürünleri.³⁰⁹

Ürün Adı	Miktarı	İhraç Edildiği Yer
İncir	25-30.000 ton	Antalya, Karadeniz'e sahili olan ülkeler, İstanbul, Mersin
Palamut	5-6000 kantar	İzmir
Tütün	150-200.000 okka	Amerikan şirketlerinin temsilcileri alır
Zeytinyağı	300-350.000 okka	Muhtelif yerlere 100.000 okka ihraç edilir. Kalanı içerde tüketilir.
Badem	40-50.000 okka	İzmir, İstanbul ve İskenderiye'ye iç olarak ihraç edilir.

Bodrum'un ticareti İkinci Dünya Savaşı'ndan önce gelişmeye başlar. 1935-1936 yılına kadar Oniki Ada ile olan ticaret epey gelişmiştir. Bodrum bu adalara canlı sığır, koyun, keçi, yumurta, mısır baklası, zeytin tanesi, zeytinyağı, hurda inciri,

³⁰⁸ Arzu Baykara, a.g.e., s.224

³⁰⁹ 1926-1927 Ticaret Salnamesi, Ankara, 1927, s.494

tavuk vs. ve buna karşılık da o adalara transit suretiyle gelen kahve, şeker, pirinç ve gaz gibi şeyler ithal ederdi.³¹⁰

1950'lerin ikinci yarısına kadar karayollarının çok yetersiz olması nedeniyle bölgede kapalı bir ekonomi süregelir. Bölge ticareti çoğunlukla tarım ürünlerinin alım-satımına dayalı kalır. 1970'lerde hızla gelişen turizm sektörü bölge ticareti üzerinde oldukça etkili olur.

Bodrum'da, turizmin gelişmesine bağlı olarak ticaret hayatı büyük ölçüde, gelen turistlere konaklama, beslenme, dinlenme ve eğlenmeye yönelik hizmetlerin sunulması ile onların ihtiyaç duydukları birtakım tüketim mallarının karşılanmasına dayanır.³¹¹

5.2. Pazar ve Panayırlar

Panayırlar ve pazarlar değişimin yapıldığı üreticiye malını satmak ihtiyacını karşılamak üzere bütün gereksinimlerin bir arada bulunabileceği mekanları oluşturur. Bu aşamada halkın sosyalleştiği bu yerler gündelik yaşamın ayrılmaz parçasıdır. Dolayısıyla Pazar kurulan yerler ulaşımına bağlı bir şekilde gelişen ve yerleri değişen mekanlardır. Buna göre pazar kurulan yerlerden gelişen ticari ana noktaları tespit edebiliriz. XVII. yüzyılda Bodrum'un belirli bir çarşısı ve pazarı yoktur.³¹²

Cumhuriyet dönemine geldiğimizde ticari hayatın ve turizmin gelişmesi ile pazarlar çoğalmaya başlar. Bodrum ve Milas da kurulan pazarlara bölgedeki üretici ailelerden başka Çine, Aydın, Kavaklıdere, Yatağan ve Söke gibi yerlerden pazarcılar gelmektedir. Bodrum, Güllük, Çamiçi'nin pazarı Cuma; Turgutreis, Selimiye ve Kısırlar'ın pazarı Cumartesi; Mumcular'ın pazarı Pazar; Türkbükü'nün pazarı Pazartesi; Yalıkavak'ın pazarı Perşembe; Ortakent ve Gündoğan'ın pazarı Çarşambadır.³¹³

³¹⁰ Galanti, a.g.e., s.71

³¹¹ Güner, a.g.e., s.366-367

³¹² Arzu Baykara, a.g.e., s. 93

³¹³ Güner, a.g.e., s.370

SONUÇ

Farklı uygarlıklara ev sahipliği yapan Bodrum'un Antik Çağdaki ismi Halikarnasos'dur. Bölgenin bilinen en eski halkı Lelegler ve Karlardır. 1079 yılında Türkler Karya Bölgesine hakim olmuş fakat bu durum kısa sürmüş ve bölge yeniden Bizans topraklarına katılmıştır.

1261 yılında Türkler tarafından kesin olarak fethedilen bölgede Menteşe Bey tarafından Menteşe Beyliği kurulmuştur. I. Dünya Savaşı'nda ise Bodrum işgale uğramamış olmasına rağmen savaşın olumsuz etkilerinden kurtulamamıştır. Seferberliğin ilanı ile birlikte Bodrum'dan asker sevkıyatı yapılmıştır.

Cumhuriyet döneminde ilk nüfus sayımı 28 Eylül 1927'de yapılmıştır. Bundan dolayı Bodrum nüfusu hakkında ayrıntılı bilgilere ulaşma imkânı doğmuştur. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Bodrum ve çevresindeki nüfus çok genç ve dinamik bir yapıya sahiptir. Nüfus şehirlerde ve köylerde yaşama biçimi bakımından Türkiye geneli ile paralellik göstermektedir. 1923 Lozan Antlaşması'nda alınan mübadele kararı gereğince Rumların Yunanistan'a gönderilmesi üzerine, giden Rumların yerine Balkanlardan gelen muhacirler Bodrum'a iskan edildi.

Bodrum'un eğitim ve kültür faaliyetleri nüfusunun durağanlığına paralel 1923-1960 yılları arasında fazla bir gelişim gösteremedi. Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte Türk eğitim sistemini modernleştirmeye yönelik bazı inkılaplar yapılmışsa da, 1960 yılına kadar Bodrum'da eğitim birimlerine kayıt yaptıran öğrenci sayısı son derece azdı. Halk eğitimi açısından ise; 1930 yılına kadar halk eğitiminin önemli kilometre taşlarından olan Türk Ocakları'nın yerini, 1933 yılından sonra Halkevleri almıştı.

Bodrum da ticaret hayatı II. Dünya Savaşı yıllarında gelişmeye başlamıştır. Bölgede ihracatçıları en çok zorlayan koşulların başında ulaşım güzergâhlarının kısıtlı oluşu gelmektedir. Balıkçılık uzun yıllar Bodrum'un önemli geçim kaynaklarından biri olmuştur. Fakat II. Dünya Savaşı yıllarında dönemin şartlarından dolayı vergilerin ağır olması balıkçılık sektörünün gelişimine engel olmuştur. Bodrum 1960 yıllarından itibaren turizm ile tanıştı. Zaman içinde tarım arazileri ve meraların yerini oteller almaya başladı. Süngercilik ve balıkçılığın yerini ise mavi turlar aldı.

Bodrum Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde ve Cumhuriyet döneminde küçük bir Anadolu kasabası ve sürgün yeri olarak varlığını sürdürmüştür. Günümüzde ise önemli bir turizm merkezi haline gelmiştir. Geleneksel bir hayatın hüküm sürdüğü bu küçük Anadolu kasabasının yaşam tarzı da dolayısıyla değişmiştir. Bu değişimin yaşanmasında turizmin olumlu etkileri olmuştur.

BİBLİYOGRAFYA

1. Arşivler

1.1Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

1.1.1Bakanlar Kurulu Kararları (1928 ve Sonrası) Fonu

BCA, 030. 18. 01. 02. 128. 16. 20

1.1.2Başbakanlık Muamelat Genel Müdürlüğü Fonu

BCA, 030. 10. 00.00.119. 838.17.8

BCA, 030. 10. 00.00.119. 838.17.9

1.1.3. CHP Kataloğu

BCA, 490. 01. 22. 112. 3. 2

BCA, 490. 01. 22. 112. 3. 1

BCA, 490. 01. 22. 112. 3. 8

1.2. Köy Hizmetleri Arşivi

Köy Hizmetleri Muğla İl Müdürlüğü Arşivi, Muğla-Bodrum İlçesi I No'lu İskan Esas Defteri

Köy Hizmetleri Muğla İl Müdürlüğü Arşivi, Muğla-Bodrum İlçesi Muğla-Bodrum İlçesi II No'lu İskan Esas Defteri

Köy Hizmetleri Muğla İl Müdürlüğü Arşivi, Muğla-Bodrum İlçesi Muğla-Bodrum İlçesi III No'lu İskan Esas Defteri

2. Resmi Yayınlar

2.1.Salnameler (Yıllıklar)

Salname-i Vilayet-i Aydın 1296

Salname-i Vilayet-i Aydın 1307

Salname-i Vilayet-i Aydın 1311

Salname-i Vilayet-i Aydın 1312

Salname-i Vilayet-i Aydın 1326

Devlet Salnamesi 1925-1926

Devlet Salnamesi 1926-1927

Devlet Salnamesi 1927-1928

Ticaret Salnamesi 1927

2.2. Yıllıklar, Ansiklopediler ve Sözlükler

Cumhuriyetimizin 15. Yılında Muğla, Marifet Basımevi, İzmir, 1938

Muğla İl Yıllığı, 1967, Hazırlayan: Kaya Müştakhan, Ankara, 1968

Cumhuriyetin 50. Yılında Muğla, İzmir, 1973

www. İstanköy. Org, İkinci Dünya Savaşı'nda On iki Ada

Yurt Ansiklopedisi, "Muğla", Anadolu Yayınları, İstanbul, 1982

Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük, Ankara, 1998

T.C Milli Savunma Bakanlığı, Şehitlerimiz, Ankara, 1998

2.3. İstatistikler

- T.C. Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1927 Genel Nüfus Sayımı, Fasikül I, Hüsnütabiat Matbaası, Ankara, 1929
- T. C. Devlet İstatistik Enstitüsü, Genel Nüfus Sayımı, 20 İlk Teşrin 1935; Kati ve Mufassal Neticeler: Muğla Vilayeti, İstanbul, 1937
- T. C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 20 İlk Teşrin 1940 Genel Nüfus Sayımı, Vilayetler Kazalar, Nahiyeler ve Köyler İtibariyle Nüfus ve Yüzey Ölçüsü, Ankara, 1941
- T. C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Genel Nüfus Sayımı, 21. 10. 1945, Ankara 1945
- T. C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Genel Nüfus Sayımı, 22. 10. 1950, İstanbul 1961

- T. C. Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1933-1934 Maarif İstatistiği, İstanbul, 1935
- T.C. Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, Tarla Mahsulleri İstatistiği, 1928-1934
- T.C. Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, Tarla Ziraatı Ürünleri İstatistiği, 1937-1939, Ankara 1940
- T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, Tarla Mahsulleri İstatistiği, 1937-1946, Ankara, 1947
- T.C. Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, Tarla Mahsulleri İstatistiği, 1940-1942, Ankara, 1944
- T.C. Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, Zeytincilik İstatistiği, 1936-1942, Ankara, 1943
- T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, Zeytincilik İstatistiği, 1944-1949, Ankara, 1950
- T.C. Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, Meyva İstatistiği, 1937-1939, İstanbul, 1942
- T.C. Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, Meyva İstatistiği, 1938-1942, Ankara, 1944
- T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, Meyve İstatistiği, 1941-1945, Ankara, 1947

- T.C. Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, Meyve İstatistiği, 1946-1952, Ankara, 1954

3.Sürelı Yayınlar

Muğla'da Halk (1930-1956)

Muğla (1953-1957)

Demokrat İzmir (1947-1948)

Milas Postası (1950-1953)

4. Kitaplar

- ADIYEKE, Nuri, **XIX. Yüzyıl Milas Kazası**, Basılmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 1994
- AKARCA, Aşkıdıl- AKARCA, Turhan, **Milas Coğrafyası Tarihi ve Arkeolojisi**, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1954
- AKÇA, Bayram- KELEŞ, Erdoğan, **Türkiye'nin Sıhhi- İctimai Coğrafyası Muğla Mentese Sancağı**, Yenigün Matbaası, Muğla, 2012
- AKÇA, Bayram, **Sosyal- Siyasal ve Ekonomik Yönüyle Muğla (1923-1960)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2002
- AKGÜNLÜ, Volkan Levent, **XIX. Yüzyılın Ortalarında Temettüat Kayıtlarına Göre Muğla'nın Sosyo-Ekonomik Yapısı**, Muğla, 2008
- AKŞİT, Oktay, **Helenistik ve Roma Devrinde Likya**, İstanbul, 1971
- ARI, Kemal, **Büyük Mübadele, Türkiye'ye Zorunlu Göç (1923- 1925)**, İstanbul, 2000

- ARIKAN, Zeki, **XV.-XVI. Yüzyıllarda Hamit Sancağı**, İzmir, 1988
- AKYÜZ, Kenan, Türk Ocakları, **Belleten**, C.L, Sayı:196, Ankara, 1986
- AKYÜZ, Yahya, **Türk Eğitim Tarihi(M.Ö.1000-M.S.2009)**, 14. Baskı, Pegem Akademi Yayınları, Ankara, 2009
- BAYKARA, Arzu, **XIX. Yüzyıl Bodrum Kazası'nın Sosyal ve İktisadi Hayatı**, (Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir, 2010
- BAYKARA, Tuncer, **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası'na Giriş, Anadolu'nun İdari Taksimatı**, Ankara, 1988
- BİLGİN, Osman Nuri, **Bodrum Tarihi Sosyal İktisadi Yönleri İle**, İstanbul, 1965
- CİLLOV, Haluk, **Türk Ekonomisi**, İstanbul, 1965
- ÇADIRCI, Musa, **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları**, Ankara, 1991
- ÇELEBİ, Evliya, **Tam Metin Seyahatname**, İstanbul, 1993
- ÇELEBİ, Mevlüt, **Milli Mücadele Döneminde Türk-İtalyan İlişkileri**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2002
- ÇOLAK, Melek, **Muğla'da Eğitim (1923-1950)**, Muğla'ya Hizmet Vakfı, Muğla, 2001

- EREN, Mehmet Ali, **Muğla'nın Bazı Sözlü Kültür Değerleri ve Halk Oyunları**, Muğla Valiliği Yayınları, Muğla, 2001
- EROĞLU, Zekai, **Muğla Tarihi**, Muğla Belediyesi Kültür Yayınları, Muğla, 2011
- FAROQHİ, Suraiya, **Osmanlı'da Kentler ve Kentliler**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2000
- GALANTİ, Avram, **Bodrum Tarihi**, Marifet Basımevi, İstanbul, 1945
- GÜNER, İbrahim, **Bodrum ve Milas Yörelerinin Coğrafi Etüdü**, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum, 1997
- GÜR, Rüştü, **Bodrum 1930-1970**, Celsus Yayınları, İstanbul, 2002
- **Halkevleri Çalışma Talimatnamesi**, İstanbul 1940
- KARADAŞ, Muammer, **Mavi Cennet Bodrum**, Akın Matbaası, Denizli, 1976
- KOÇ, Alaaddin, **Bodrum-Coğrafya Tarih Folklor Turizm-**, Milas Matbaası, Milas, 1973
- MANSEL, Arif Müfit, **Ege ve Yunan Tarihi**, Ankara, 1995
- MÜDERRİSOĞLU, Alptekin, **Kurtuluş Savaşı Mali Kaynakları**, İstanbul, 1988
- OKTİK, Nurgün, **Dünden Bugüne Yalıkavak'ta Sosyal Yaşam**, Muğla, 2007

- TEKELİ, İlhan, **Tarih İçinde Muğla**, Ankara, 1993
- TOSUN, Ramazan, **Türk-Rum Nüfus Mübadelesi ve Kayseri'deki Rumlar**, Niğde, 1998
- TUNAYA, Tarık Zafer, **Türkiye'de Siyasal Partiler (1859-1952)**, Arba Yayınları, İstanbul, 1995
- TÜRKEŞ, Ünal, **Kurtuluş Savaşı'nda Muğla**, İstanbul, 1973
- UMAR, Bilge, **Türkiye'deki Tarihsel Adlar**, İnkılap Yayınları, İstanbul, 1993
- URAN, Hilmi, **Meşrutiyet, Tek Parti, Çok Parti Hatıralarım**, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2007
- USLU, Mehmet, **Bodrum Türküleri, Öyküleri ve Musikişinasları**, Bodrum Belediye Matbaası, Bodrum, 2007
- UYKUCU, Ekrem, **İlçeleriyle Birlikte Muğla Tarihi(Coğrafya ve Sosyal Yapı)**, Ayyıldız Matbaası, İstanbul, 1983
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, **Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu Karakoyunlu Devletleri**, Ankara, 1988
- YALÇIN, Osman, **Muğla**, İstanbul, 1971
- WITTEK, Paul, **Menteşe Beyliği, 13-15 Asırda Garbi Küçük Asya Tarihine Ait Tetkik**, Çev:O.Ş. Gökyay, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1986

5. Makaleler

- AKÇA, Bayram, “Lozan Antlaşması’ndan Sonra Muğla Vilayeti’ne Gelen Balkan Muhacirleri’nin İskanı Meselesi”, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, (Güz 2008), Sayı: 21, s.17-31
- AKÇA, Bayram, “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Bodrum’un Sosyo-Ekonomik Yapısı”, **1522-2007 Osmanlıdan Günümüze Her Yönüyle Bodrum, Sempozyum Bildirileri 22-25 Ekim 2007**, Bodrum, 2008, s.23-46
- AKÇA, Bayram, “20. YY Başında Bodrum Kazası”, **2. Uluslararası Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu, Sempozyum Bildirileri 9-12 Mayıs 2011**, Bodrum, 2011, s.18-26
- ARIKAN, Zeki, “Tanzimat Döneminde Eğin ve Çevresinden İstanbul’a Yönelik Göçler”, **Tanzimat’ın 150. Yıldönümü Uluslar arası Sempozyumu**, Sayı.5, Ankara, 1995, s.467-471
- ARIKAN, Zeki, “Avram Galanti ve Bodrum Tarihi”, **1522-2007 Osmanlılardan Günümüze Her Yönüyle Bodrum, Sempozyum Bildirileri 22-25 Ekim 2007**, Bodrum, 2008, s.59-68
- BAYKARA, Tuncer, “Bodrum”, **TDV İA**, Cilt.6, İstanbul, 1992, s.247-249
- ÇAPA, Mesut, “20. yüzyılın Başlarında Bodrum”, **2. Uluslar arası Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu, Sempozyum Bildirileri 9-12 Mayıs 2011**, Bodrum, 2011, s. 157-170
- ÇAPA, Mesut, “Cumhuriyet Dönemi’nde 1950’den Önce Bodrum”, **1522-2007 Osmanlılardan Günümüze Her Yönüyle Bodrum, Sempozyum Bildirileri 22-25 Ekim 2007**, Bodrum, 2008, s. 115-140

- ÇELEBİ, Mevlüt, “Bodrumda İtalyanlar”, **1522-2007 Osmanlılardan Günümüze Her Yönüyle Bodrum, Sempozyum Bildirileri 22-25 Ekim 2007**, Bodrum, 2008, s.141-152
- ÇELEBİ, Mevlüt, “Millî Mücadele’de İtalyan İşgalleri”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt:9, Sayı:26, Ankara, 1993, s.395-416
- ÇİÇEK, Rahmi, “Hilmi Uran’ın CHP Başkan Vekilliği ve 1950 Seçimleri”, **2. Uluslar arası Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu, Sempozyum Bildirileri 9-12 Mayıs 2011**, Bodrum, 2011, s.171-192
- EREL, T. Levent- BARUT, İpek F., “Bodrum Yarımadası ile Mentеше Adaları’nda Tarihsel Süreci Etkileyen Doğal Afetler”, **2. Uluslararası Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu, Sempozyum Bildirileri 9-12 Mayıs 2011**, Bodrum, 2011, s. 253-269
- GULİYEVA, Yakut, “Bodrum ve Azerbaycan Düğün Adetlerinin Benzer Yönleri”, **2. Uluslar arası Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu, Sempozyum Bildirileri 9-12 Mayıs 2011**, Bodrum, 2011, s.281-285
- GÜMÜŞÇÜ, Osman, “Sağlık Coğrafyası Bakımından 1920’lerin Türkiye’sinde Halk Sağlığı ve Sorunları”, **38. Uluslar arası Tıp Tarihi Kongresi Bildiri Kitabı**, Ankara, 2003, s.1491-1502
- GÜNER, İbrahim - ERTÜRK, Mustafa, “Bodrumda Arazi Kullanılışı”, **1522-2007 Osmanlılardan Günümüze Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu, Sempozyum Bildirileri 22-25 Ekim 2007**, Bodrum, 2008, s.439-458
- GÜNEŞ, Günver - GÜNEŞ, Müslime Güneş, “II. Dünya Savaşı Yıllarında Bodrum”, **1522-2007 Osmanlılardan Günümüze Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu, Sempozyum Bildirileri 22-25 Ekim 2007**, Bodrum, 2008, s.459-482

- GÜRBIYIK, Cengiz, “Bodrum Yarımadası’nda Akdeniz Etkili Bir Grup Camii”, **1522-2007 Osmanlılardan Günümüze Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu, Sempozyum Bildirileri 22-25 Ekim 2007**, Bodrum, 2008, s.483-524
- KODAL, Tahir, “Atatürk Döneminde Bodrum’un Nüfus Yapısı (1923-1938)”, **SDÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, Mayıs 2008, Sayı:17, s.77-100
- KODAL, Tahir, “Atatürk Döneminde Bodrum’un Nüfus Yapısı”, **1522-2007 Osmanlıdan Günümüze Her Yönüyle Bodrum, Sempozyum Bildirileri 22-25 Ekim 2007**, Bodrum, 2008, s.581-608
- ORAL, Mustafa, “ Azra Erat’ın Gözüyle Bodrum ve Çevresi”, **1522-2007 Osmanlılardan Günümüze Her Yönüyle Bodrum, Sempozyum Bildirileri 22-25 Ekim 2007**, Bodrum, 2008, s.615-620
- ÖZGÜN, Cihan, “XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Bodrum’da Sünger Avcılığı, **2. Uluslar arası Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu, Sempozyum Bildirileri 9-12 Mayıs 2011**, Bodrum, 2011, s.479-488
- ÖZKAYA, Yücel, “XVIII. Yüzyılda Mütessesimlik Müessesesi”, **AÜDTCFD**. Cilt: 28, Sayı:3-4, (Temmuz- Aralık), Ankara, 1970, s. 369-390
- SOFUOĞLU, Ebubekir, “Bodrum Limanında Ticari Faaliyetler”, **2. Uluslar arası Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu, Sempozyum Bildirileri 9-12 Mayıs 2011**, Bodrum, 2011, s.524-530
- SÜRGEVİL, Sabri, “Hilmi Uran (1886-1957)”, **1507-2007 Osmanlılardan Günümüze Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu, Sempozyum Bildirileri 22-25 Ekim 2007**, Bodrum, 2008, s.705-722
- TURAN, Fettah – TURAN, Selda, “Bodrum’un Tarihsel Dokusunun, Tatil Amaçlı Gelen Yerli Turistler Üzerindeki Etkisine Yönelik Bir Alan

Çalışması”, **2. Uluslar arası Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu, Sempozyum Bildirileri 9-12 Mayıs 2011**, Bodrum, 2011, s.561-568

- UĞUR, Abdullah- GÜMÜŞÇÜ, Osman- ÖNGER, Seda, “Türkiye’nin Sıhhi-İçtimai Coğrafyası, Muğla Sancağı(1922)’ye göre Bodrum”, **1507-2007 Osmanlılardan Günümüze Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu, Sempozyum Bildirileri 22-25 Ekim 2007**, Bodrum, 2008, s.415-438
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, “Menteşeoğulları”, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt: VII, İstanbul 1979, s.725-731
- VARLIK, Çetin, “Menteşe Oğulları Beyliği”, **Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi**, Konya, 1984, s.526-536
- YALÇINLAR, İsmail, “Muğla Bölgesinde Jeomorfolojik Araştırmalar” **Coğrafya Enstitüsü Dergisi**, Cilt:VIII, Sayı:14, s.110-122
- YAPUCU, Olcay P. – ÖZGÜN, Cihan, Muğla Sıhhiye Müdürü Dr. Esad’ın “Türkiye’nin Sıhhi İctimai Coğrafyası: Muğla(Mentеше) Sancağı” Adlı Eserinde Bodrum, **1522-2007 Osmanlılardan Günümüze Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu, Sempozyum Bildirileri 22-25 Ekim 2007**, Bodrum, 2008, s.793-801
- YETİM, Fahri- ERŞAN, Mesut, “Bodrumlu İstamat Zihni Özdamar: Siyasi ve Kültürel Faaliyetleri”, **2. Uluslar arası Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu, Sempozyum Bildirileri 9-12 Mayıs 2011**, Bodrum, 2011, s.596-609
- YÜKSEL, Halil İbrahim, “ Geleneksel Halk Müziğimizde Bodrum Türküleri ve Hikayelerinden Örneklemler”, **2. Uluslar arası Her Yönüyle Bodrum**

Sempozyumu, Sempozyum Bildirileri 9-12 Mayıs 2011, Bodrum, 2011,
s.629-635

- YİĞİT, Ahmet, 165 Nolu Bodrum Şer'iyeye Sicilinde Bulunan Denizciliğe Dair Kayıtlar, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Bahar 2009, Sayı: 22, s.117-138

EKLER

Ek 1.Bodrum Türküleri

1.1. Yörük Kızı Türküsü

Bodrum ilçesinden çıkan Yörük kızı türküsü, yörede birbiri ile bağlantılı gelişen üç olaydan ikisinin konusunu anlatır. Bodrum’da saçayağı olarak kabul edilen Yörük kızı, çökertme ve satıoğlu gibi türkülerin ilkidir de diyebiliriz.

“Yörük Kızı” Çökertme türküsündeki Halil’in kız kardeşidir. Halil bir olay sonucu hapiste iken Yakaköyden bir grup genç kız kardeşini zorla dağa kaçırarak namusuna dokunurlar. Halil hapisten çıkınca olayı öğrenir. Kız kardeşini kirleteni öldürmek ister. Bir değil birçok kişi olduğunu öğrenince gençlerin yerine kız kardeşini öldürmeye karar verir. Sonuçta öldürür ve ölüsünü sırtında taşıyarak yanmak üzere olan bir kireç ocağındaki taşların arasına atar. Bu olay üzerine Yörük Kızı türküsü yakılır.

Dambeş dambeş gezerim,
İnci boncuk dizerim,
Sen ellerin olursan,
Ben nereye giderim
Amanında dumanın üzüm asması,
Nerelerde kaldı Yörük yosması.
Dambaşının tozuyum,
Ben kurbanlık kuzuyum,
Aldatmayın a beyler,
Ben bir Yörük kızuyum,
Amanında dumanın billur şişe,
Baksanıza dostlar bu işe.
Dambaşında kestane,
Gölgesi düştü üstüme,
Kalkın gidelim baskına,
Yörükte kızının üstüne,
Amanında dumanın şalvarı,

Yörük kızı Allahına yalvarı.
El süpürür toz eder,
Deliklerden göz eder,
De gidi cavırın kızı,
Hem gelir, hem naz eder.
Amanında dumanın içtiğim,
Yabanlara gitti gençliğim,
Amanında dumanın pür yansın,
Kötülerin Yörük kızı uyansın³¹⁴

1.2. Çökertme Türküsü

Halil kız kardeşini öldürmekten yedi yıl hüküm giyer, hapisten çıktığında Çakır Gülsüm lakaplı Havse isminde bir kadına sevdalanır. Gülsüm'ün kocası İbram Çavuş, o sıralarda Çerkez Kaymakam lakabıyla anılan Bodrum Kaymakamı'nın yanında kolcubaşılık yapmaktadır. Halil Karakaya'da ki bir düğün esnasında Gülsüm'ü zorla kaçıır. Gülsüm bir yolunu bulup tekrar Bodrum'a döner. Halil ikinci kez dertlinin Ali lakabıyla tanınan birinin evinden Gülsüm'ü kaçıırarak dağa kaldırır. Bodrum Kaymakamı (Çerkez Kaymakam) bu olaya çok sinirlenir ve Halil'i yakalaması için Selamoğlu isimli birini görevlendirir. Selamoğlu aynı zamanda Halil'in arkadaşıdır. Selamoğlu, Halil'e durumu anlatır ve kaçmalarını söyler.

Kaçaklar Yalıkavak'taki Çökertme bölgesine gelirler, oradan da bir kayıkla Aspat'a geçerler, fakat buldukları yer Çerkez Kaymakam'a ihbar edilir, karadan Ömer Çavuş, denizden Barkan'ın Ali, adamlarıyla Halil'in etrafını sararlar. Çıkan çatışmada Halil yaralı olarak yakalanır ve Kaymakam'ın emri gereği iz bırakmadan öldürülür. Çökertme Türküsü bu olaylar üzerine yakılmıştır.

Çökertme'den çıktım da Halil'im
Aman başım selamet,
Bitez de yalısına varmadan Halil'im
Aman koptu kıyamet

³¹⁴ Mehmet Ali Eren, **Muğla'nın Bazı Sözlü Kültür Değerleri ve Halk Oyunları**, Muğla Valiliği Yayınları, Muğla, 2001, s.26

Arkadaşım İbrahim çavuş Allah'ıma emanet
Burası da Asbat değil Halil'im aman Bitez yalısı
Ciğerime ateş saçtı aman kurşun yarası
Güvertede gezer iken aman kunduram kaydı
İpekli mendilimi Halil'im aman örüzgar aldı
Çakır gözlü Gülsüm'ümü Çerkez kaymakam aldı
Burası da Asbat değil Halil'im aman Bitez yalısı
Ciğerime ateş saçtı aman kurşun yarası
Gidelim gidelim Halil'im Çökertme'ye varalım
Her tarafı kolcular sarmış nerelere kaçalım
Teslim Olmayalım Halil'im aman kurşun saçalım

1.3. Satioğlu Zeybeği

Bodrumda yaşayan Satioğlu kolcubaşılık yapmaktadır. Aynı zamanda kaçakçılık da yapan Satioğlu, İstanköy Adası'na sığır, un ve yağ götürüp, adadan tütün, mermi, silah ve barut getirmektedir. Satioğlu, Halil'in öldürülmesindeki rolünden dolayı Barkan'ın Ali'ye kin beslemektedir. Halil'in ölümünden yaklaşık bir yıl sonra, Bodrum Yeni Camii'nde kılınan bir Cuma namazı sonrası, Satioğlu Ali, Barkan'ın Ali'yi bıçaklayarak öldürür.

Yeni Cami'de öğle de namazı okundu
Sati'ların Ali'si ganlı da gamalar sokundu
Ganlı da gama ince de yılan dili mi?
Öldürüverdiler benim de Kaptan Ali'mi
Kaptan da Ali'm uykudan uyandı
Sol böğrüne ganlı da gama dayandı
Aman da aman Tepecik'te kum kaynar
Sati'ların Ali'nin gamasından gan damlar
Aman da aman al forozun ganına
Nahalda gıydınız kaptan Ali'nin canına
Vur davuldu davulların inlesin

Ben gidiyorum Satı'ların Ali'si dinlensin³¹⁵

1.4. Demirciler Türküsü

Demirciler aman demir döver tunç olur
Sevip sevip ayrılması aman fidan boylum güç olur
Haydindik çatal çamın dalları
Çok söyledim aman bir sözlerim geçmedi
Nazlı yara ağılar verdim aman fidan boylum içmedi
Haydindik çatal çamda özger var
Benim yarimde halka gibi gözler var
İNme de turnam inme böyle susuz çöllere
Ben gidersem aman sen kalırsın fidan boylum ellere
Haydindik al işliğe mor düğme
Yine geldi cavır gız gönlüme
Oduncular aman kısa keser odunu
Canfez şalvar aman sıkı koymuş fidan boylum budunu
Haydindik ovalarda ganyası
Yarım hasta dinmez gözümün yaşı³¹⁶

1.5. Bodrum Hakimi

Türkiye konu olan Fatma Mefharet Tüzün aslen Balıkesir Balya ilçesindedir. Kütahya Tavşanlı'dan Muğla'nın Bodrum İlçesine atanarak 1951-1954 yılları arasında burada Hakimlik görevinde bulunmuştur. O yıllarda Bodrum; küçük bir sahil kasabası konumundadır ve Mefharet Hanımda burada görev yapmakta olan üst düzeyde bir memurdur. Konumu gereği günleri, ilçenin ileri gelen diğer meslek gruplarından erkeklerle birlikte arkadaşlık ve dostluk çerçevesinde geçmektedir. Dar çevre olmanın getirdiği anlayış ve toleranssızlık, hakime hanımın bu dostları ile olan

³¹⁵ Halil İbrahim Yüksel, “ Geleneksel Halk Müziğimizde Bodrum Türküleri ve Hikayelerinden Örneklemeler”, **2. Uluslar arası Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu, Sempozyum Bildirileri 9-12 Mayıs 2011**, Bodrum, 2011, s.629-634

³¹⁶ Mehmet Uslu, **Bodrum Türküleri, Öyküleri ve Musikişinasları**, Bodrum Belediye Matbaası, Bodrum, 2007, s.41

ilişkinini farklı anlamlara çekmekte ve değişik dedikoduların çıkmasına meydan vermektedir.

Diğer bir sorun ise; hakime hanımın hizmetinden sorumlu olan bir genç kızın davranışlarıdır. Bu genç kız sorumsuzca hareket etmekte ve çevresindeki gençlerle fazla ilgilenmektedir. Bu olaylar ise hakime hanımı son derece rahatsız etmektedir.

Bir gün ilçe kadınlarınca düzenlenen günde savcının eşinin bu konularda konuşması hakime hanımı son derece rahatsız eder ve hakime hanımın bunalımını da arttırır. Hakime hanım üst üste yaşadığı olumsuzluklara dayanamaz ve kendini evinde asar. O gün sabah duruşmaya gelmez. Bu olay üzerine Bodrum Hakimi Türküsü yakılır.³¹⁷

Bodrumlular erken eker ekini
Feleğe kurban mı gittin Bodrum Hakimi
Altın makas, gümüş bıçak ile doğradılar tenini
Nasıl astın kendi de kendini Bodrum Hakimi
Mefharet Hanımın memleketi Kütahya Tavşan
Sen eyledin Hakim de Hanım bizleri perişan
Nasıl astın Mefharet Hanım ipe de kendini
Altın makas gümüş bıçak ile doğradılar o beyaz tenini³¹⁸

1.6. Bilalım

Hana vardım han değil penceresi cam değil
Yarım hamamdan çıkmış ayrılacak can değil
Çaya vardım çayladım çayda balık avladım
Ben yarimi görünce oturdum da ağladım
Bilalım Bilalım sen misin Bilalım
Sen benim değil misin
Çaya vardım çizmeyle yar bulamadım gezmeye
Çok mekdaplı aldattım gıyısı markalı mendille

³¹⁷ Eren, a.g.e., s. 19

³¹⁸ Uslu, a.g.e., s.28

Yemenim dalda kaldı gözlerim yolda kaldı
Tez gönder hep mektubunu aklım hep sende kaldı³¹⁹

1.7. Alverin Tabancamı Türküsü

Bir genç kızın asker olan yarının arkasından yeise kapılarak tabanca istemesini konu alır.

Ah alverin tabancamı aman aman ah yavrumda doldururem
Ah doldururem de aman aman ah ben kendimi yavrumda öldürem
Ah ayva gibi aman aman ah serin olur yavrum da yatmaya
Ah kızlar gelmiş aman aman ah sürü sürü yavrum da bakmaya
Ah çekmecemin aman aman inahtarı yavrum da altından
Ah bir yar sevdim aman aman ah asker oldu yavrum da bahtımdan³²⁰

1.8. Kerimoğlu Türküsü

Menteşe Yörüklerinden Kerim; Bodrum İlçesi Pınarlıbelen Karanlık Mevkii “Kerimler Tepesi” konar-göçerlerindedir. Bu gelişmelerden birinde Kerimler Tepesine konmaktan vazgeçilir. Bazıları ise burada kalmayı tercih eder. Kalanların başında Kerim vardır. Kerim’in kardeşi Hüseyin ise buradan ayrılır ve Muğla merkezine yakın olan Yeşilyurt’a (Pisi) yerleşir.

Diğer bir kaynağa göre; türküde adı geçen Kerimoğlu Karaova taraflarındandır. Muğla’daki ile aynı kişi değildir. Bodrum yöresinde bir dönem eşkiyalık eder. Selamoğlu adı verilen diğer bir eşkiya ile birlikte bir kadını kaçırlar. Kadını götürürken gözdağı vermek için yaralarlar. Kadın kan kaybından ölür. Kerimoğlu adaya (İstanköy) kaçar ve bir daha Bodrum’a dönmez.

Kerimoğlu duvarlardan atladı
Silahların beşi birden patladı
Vur davulcu davulların inlesin

³¹⁹ Koç, a.g.e., s.31

³²⁰ Koç, a.g.e., s.34

Ben gidiyorum güzel (gavır) Bodrum inlesin
Kerimoğlu eşkiyalık ediyor
Kokuversin zenginlerin yüređi
Vur davulcu davulların inlesin
Ben gidiyorum güzel (gavır) Bodrum inlesin
Kerimoğlu duvarlardan atladı
Selamoğlu silahları patladı
Vur davulcu davulların inlesin
Ben gidiyorum güzel (gavır) Bodrum inlesin³²¹

1.9. Karabiberim

Bodrum Akçaalan köyünden bir kadın tarafından Muğlalı öğretmen Akif Bey'e yakılmış aşk türküsüdür.

Zerdali çiçeklendi,
Dalları pürçüklendi,
Ađla gözlerim ađla,
Ayrılık gerçekleşti.
Zerdalide çiçeđim,
Şaştım nerden geçeyim,
O yarde benim olmazsa,
Ađlar mı içeyim.
Ah karabiberim,
Biberim esmer güzelim,
Kömür gözlüm nerelere gidelim³²²

³²¹ Eren, **a.g.e.**, s.18

³²² Uslu, **a.g.e.**, s.49

Ek 2. Askere sevkleri Bodrum Askerlik Şubesi tarafından yapılan şehitlerimiz

Savaş	Cephe	Lakabı	Adı	Ölüm Tarihi
İç İsyandar	-----	Macarođlu	Abdullah	10.02.1908
1. Dünya	Çanakkale	Abdiođulları	Abidin	10.04.1915
1. Dünya	Galiçya	Gençaliođulları	Ahmet	26.06.1916
1. Dünya	Galiçya	Hatipmollaođulları	Ahmet	18.05.1917
1. Dünya	Galiçya	İstanköylüoğulları	Ahmet	05.06.1916
1. Dünya	Çanakkale	Haciahmetođulları	Ahmet	04.08.1915
1. Dünya	Çanakkale	-----	Ahmet	22.09.1915
1. Dünya	Çanakkale	Kızahmetoğulları	Ahmet	24.09.1915
1. Dünya	Çanakkale	Eđriođullarından	Ahmet	23.03.1915
1. Dünya	Çanakkale	Tavashaciefendiođl.	Ahmet	17.06.1916
İstiklal	Garp	-----	Ahmet	27.12.1921
İstiklal	Garp	Anikođulları	Ahmet	26.08.1922
1. Dünya	Çanakkale	-----	Ali	28.05.1915
1. Dünya	Çanakkale	Kalyoncuođulları	Ali	22.03.1915
1. Dünya	Çanakkale	Hacımamoğullarından	Ali	02.11.1915
1. Dünya	Çanakkale	Kurtođlu	Ali	23.03.1915
1. Dünya	Romanya	Berberođulları	Ali	25.10.1916
1. Dünya	Çanakkale	Giritli İbrahim Bulvaki	Ali	28.05.1915
1. Dünya	Çanakkale	Başımamoğulları	Ali	23.02.1915
İç İsyandar	-----	Dabbađ Molla Mustafa	Ali	10.06.1916
İstiklal	Garp	Hacıömeroğulları	Ali	14.07.1921
İstiklal	-----	Kuruhakkiođulları	Ali	22.09.1921
İstiklal	Garp	Kundanođulları	Ali	25.08.1921
1. Dünya	Çanakkale	Kayaliođlu	Arif	15.02.1915
1. Dünya	Çanakkale	Salakkadiođulları	Arif	0.06.1915
1. Dünya	Şark (Kafkas)	-----	Arif	30.04.1918
İstiklal	-----	-----	Bayram Ali	0.09.1921
1. Dünya	Çanakkale	Osmancık	Cemil Mustafa	24.02.1915
1. Dünya	Çanakkale	-----	Halil	15.09.1915
1. Dünya	Çanakkale	Fakiođulları	Halil	0.02.1915
1. Dünya	-----	Bahçeli	Halil	21.05.1918
1. Dünya	Çanakkale	Başımamoğulları	Halil	0.02.1915
1. Dünya	Şark(Kafkas)	İskenderiyeliibrahim	Halil İbrahim	22.08.1916

1. Dünya	Çanakkale	Durmuşoğulları	Hasan	29.03.1915
1. Dünya	Çanakkale	-----	Hasan	23.04.1915
1. Dünya	Çanakkale	-----	Hasan	0.02.1915
1. Dünya	Galiçya	-----	Hasan	18.08.1916
1. Dünya	Çanakkale	Güncüoğullarından	Hasan	21.08.1915
1. Dünya	Romanya	-----	Hasan	06.08.1916
1. Dünya	Çanakkale	-----	Hasan	24.05.1915
1. Dünya	Galiçya	Emirhasanoğulları	Hasan	19.08.1916
1.Dünya	Çanakkale	Nasuhoglu	Hasan	22.04.1915
1.Dünya	Çanakkale	Çamoğlu-kahvecioğlu	Hasan	26.06.1915
1. Dünya	Galiçya	-----	Hasan	05.04.1916
1.Dünya	Romanya	-----	Hasan	15.08.1916
1. Dünya	Çanakkale	-----	Hasan	26.04.1915
1. Dünya	Galiçya	Behlüllakioğulları	Hasan	04.06.1916
1. Dünya	Çanakkale	Danacioğlu	Hasan	0.0.1915
1. Dünya	Çanakale	-----	Hasan	13.02.1915
İstiklal	-----	Sudanoğulları	Hasan	27.08.1922
1. Dünya	Galiçya	Merabutoğulları	Hasan Hüseyin	01.06.1916
1. Dünya	Çanakkale	-----	Hüseyin	23.09.1915
1. Dünya	Çanakkale	-----	Hüseyin	04.03.1915
1. Dünya	Galiçya	Emiroğulları	Hüseyin	19.03.1916
1.Dünya	Şark (Kafkas)	-----	Hüseyin	18.06.1916
1. Dünya	Çanakkale	Demircioğulları	Hüseyin	13.02.1915
1. Dünya	Çanakkale	Demircioğlu	Hüseyin	0.02.1915
1. Dünya	Çanakkale	-----	Hüseyin	29.08.1915
1. Dünya	Çanakkale	Sarıkahyaoğulları	Hüseyin	15.04.1915
1. Dünya	Çanakkale	-----	Hüseyin	08.10.1915
1. Dünya	Çanakkale	Osmanoğulları	Hüseyin	07.03.1915
1.Dünya	Filistin	-----	Hüseyin	18.06.1916
1.Dünya	Çanakkale	Karamehmetoğulları	Hüseyin	15.02.1915
İstiklal	Garp	-----	Hüseyin	27.03.1921
1. Dünya	Çanakkale	Hacıahmetoğulları	İbrahim	03.06.1915
1. Dünya	Çanakkale	-----	İbrahim	04.03.1915
1. Dünya	Çanakkale	-----	İbrahim	20.09.1915
1. Dünya	Romanya	-----	İbrahim	27.10.1916
1. Dünya	Çanakkale	Mehmet Halil Ağa	İbrahim	20.09.1915
1. Dünya	Çanakkale	-----	İbrahim	28.07.1915
1. Dünya	Çanakkale	Kolu Kocaoğulları	İbrahim	23.03.1915
1. Dünya	Çanakkale	Mahmutoğulları	İsmail	04.03.1915
1. Dünya	Çanakkale	-----	İsmail	23.03.1915
İstiklal	-----	-----	İsmail	21.07.1921
İstiklal	Garp	Cezayirli oğulları	İsmail	11.09.1921
1. Dünya	Şark(Kafkas)	Medrese Ali oğulları	İsmail Hakkı	28.02.1916
1. Dünya	Çanakkale	Diğer Çakıroğlu	Mahmut	07.06.1915
1. Dünya	Çanakkale	-----	Mehmet	0.0.0

1. Dünya	Çanakkale	Osmanoğulları	Mehmet	0.03.1915
1. Dünya	Çanakkale	Osmanoğulları	Mehmet	31.03.1915
1. Dünya	Çanakkale	Nasuh oğlu	Mehmet	15.04.1915
1. Dünya	Irak	Sakızoğulları	Mehmet	09.12.1916
1. Dünya	Çanakkale	-----	Mehmet	26.03.1915
1. Dünya	Filistin	-----	Mehmet	15.04.1917
1. Dünya	Galiçya	Hacıemir	Mehmet	01.05.1917
1. Dünya	Çanakkale	Kilercioğulları	Mehmet	07.06.1915
1. Dünya	Çanakkale	-----	Mehmet	03.03.1915
1. Dünya	Çanakkale	İkizoğulları	Mehmet	04.03.1915
1. Dünya	Çanakkale	Akşehirlioğulları	Mehmet	29.02.1915
1. Dünya	Filistin	-----	Mehmet	20.02.1917
1. Dünya	Çanakkale	İsmailoğulları	Mehmet	24.06.1915
İç İsyancılar	-----	Hacıbabaogulları	Mehmet	19.06.1927
1. Dünya	Çanakkale	Abdullahoğulları	Mehmet Ali	05.03.1915
1. Dünya	Çanakkale	Demirci	Mehmet Tevfik	05.06.1915
1. Dünya	Çanakkale	Hacı Mehmetoğlu	Mehmet Tevfik	15.06.1915
1. Dünya	Çanakkale	Hacı pehlivanoğulları	Musa	01.06.1915
İstiklal	-----	Şereflioğulları	Musa	28.08.1922
1. Dünya	Romanya	-----	Mustafa	26.02.1917
1. Dünya	Çanakkale	-----	Mustafa	03.03.1915
1. Dünya	Çanakkale	Hacıbrahimoğulları	Mustafa	16.06.1915
1. Dünya	Romanya	-----	Mustafa	20.02.1917
1. Dünya	Çanakkale	-----	Mustafa	22.03.1915
1. Dünya	Çanakkale	Deliahmetoğulları	Mustafa	20.10.1916
1. Dünya	Galiçya	-----	Mustafa	23.10.1916
1. Dünya	Çanakkale	Kahyaoğulları	Mustafa	18.02.1915
İstiklal	Garp	Tosunoğulları	Mustafa	26.08.1922
İstiklal	Garp	Kömürcüoğulları	Mustafa	18.07.1921
1. Dünya	Irak	Giritli	Mustafa Ali	09.09.1915
1. Dünya	Galiçya	-----	Mustafa Şevki	04.05.1916
1. Dünya	Galiçya	-----	Osman	28.09.1916
1. Dünya	Çanakkale	-----	Osman	05.03.1915
1. Dünya	Çanakkale	Demircioğulları	Osman	15.07.1915
1. Dünya	Çanakkale	-----	Osman	19.09.1915
1. Dünya	Çanakkale	-----	Osman	13.03.1915
1. Dünya	Irak	-----	Osman	14.02.1915
İstiklal	-----	Karaismailoğulları	Osman	28.08.1921
İstiklal	Garp	Haliloğulları	Osman	27.08.1922
1. Dünya	Çanakkale	Mollamehmetoğulları	Ömer	0.02.1915
1. Dünya	Galiçya	Hacı Süleyman	Ömer	27.06.1915

				6
İstiklal	Garp	-----	Recep	21.06.192 2
1. Dünya	Çanakkale	-----	Salih	26.03.191 5
1. Dünya	Çanakkale	-----	Salih	26.04.191 5
1. Dünya	Çanakkale	-----	Selim	09.10.191 5
1. Dünya	Çanakkale	Neşeoğulları	Süleyman	14.04.191 5 ³²³

³²³ T.C Milli Savunma Bakanlığı, Şehitlerimiz, Ankara, 1998, s.238-241

Ek 3. Bodrum Ortaokulunu Kurma Faaliyetleri

Muğla, 24 Ağustos 1953

Muğla Erkek Sanat Enstitüsü Orman 5. Yapı kursu öğretmenlerinden Kemal Uslunun maaşı bir üst dereceye yükseltilmiştir.

Muğla Erkek Sanat Enstitüsü Orman 5. Yapı kursu öğretmenlerinden Kemal Uslunun maaşı bir üst dereceye yükseltilmiştir.

Bu törenlerde valimiz ve vilâyet

racatı için burada bir müessesesi kurulmuştur. Bu müessese, dünya ya sinema filmi ihraç etmek maksadiyle geniş tertibat almıştır.

Bodrum kazası nihayet orta okula kavuşuyor

Şimdiye kadar dorme, çatma binalarda ders gören talebelere modern bir bina armağan edilecek

Bodrum, (Hususi) — İğreti binalarda tedrisat yapan kazamız Orta Okulu nihayet güzel bir binaya kavuşmak üzeredir.

İki yıl önce Bodrumda teşekkül eden orta okul kurma cemiyeti idari makamlar ve mebuslarımız nezdinde yapmış oldukları ısrarlı talepleri neticesinde, temelleri atılıp inşası bırakılan şehrin en güzel mevkiindeki eski halkevi arsasının Orta okul için terkine muvaffak olup Dernekçe bir hayli

Bodrumun hamiyetleri vatandaşlardan yardım sağlamışlardır.

Öğrendiğimize göre hükümetçe de 10.000 lira Derneğe yardım yapılmıştır.

Önümüzdeki günlerde tasdik edilen projesine göre yeni binanın inşasına başlanmış olunacak Bodrum şehri yeniden güzel bir irfan müessesesine kavuşmuş olacaktır

İki öğretmenin asaleti taslik olundu

Fethiye Orta okulu Fransızca Stj. öğretmeni jale Atılhan ile Muğla Orta okulu Stj. Resim İş öğretmeni George Edward

Bir mütehassıs şehrimize geldi

Istanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Profesörü George Edward

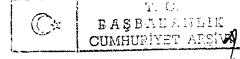
a inanan kalmadı

za bütün dünyada

4. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Süngerciliğe Dair Belge

T. C.
BAŞBAKANLIK
MUAMELÂT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ
Kararlar Müdürlüğü

KARAR

Karar sayısı:
3
14548

Sünger avlama faaliyetini tanzim, tedvir ve tevsi eylemek, av alat ve malzemelerini temin ve tevzi etmek, elde edilen ev mahsullerini satmak ve ortaklarına lüzumlu kredileri sağlamak amacı ile merkezi Bodrum olmak üzere, 30 yıl süre ve en az 1240 Türk lirası sermaye ile kurulmasına başlanan "Bodrum Sünger İstihsal ve Satış Kooperatifi"nin Ekonomi ve Ticaret Bakanlığının 6/1254/11053 sayılı ve 23/2/1952 tarihli yazısıyla gönderilen ilişik anasözleşmesi Bakanlar Kurulunca 29/2/1952 tarihinde incelenerek, adı geçen Kooperatifin kurulmasına izin verilmesi, Ticaret Kanununun 480 inci maddesine göre kararlaştırılmıştır.

CUMHURBAŞKANI

C. Bayar

030 18 01 1254 16 20

Başbakan <i>A. K. K.</i>	Devlet Bakanı Başbakan Yardımcısı <i>S. Ağar</i>	Devlet Bakanı -----	Adalet Bakanı ve Dışişleri B.V. <i>A. M. J.</i>
Milli Savunma Bakanı <i>M. Köymen</i>	İçişleri Bakanı ve Devlet B.V. <i>T. C.</i>	Dışişleri Bakanı -----	Malîye Bakanı <i>R. G.</i>
Milli Eğitim Bakanı <i>J.</i>	Bayındırlık Bakanı <i>R. K.</i>	Eko. ve Ticaret Bakanı <i>M. K.</i>	Sa. ve So. Y. Bakanı <i>D. K.</i>
C. ve Tekel Bakanı <i>J.</i>	Tarım Bakanı <i>M. K.</i>	Ulaştırma Bakanı <i>M. K.</i>	Çalışma Bakanı ve İşletmeler Bakanı V. <i>M. C.</i>

2.Resimler

Resim: 1 Yunanistan'dan Gelen Öğrenciler İle Bodrum'daki Öğrencilerin Toplu Grup Fotoğrafi

Resim: 2 Hasan Güleşçi Deniz Kabukları Koleksiyonu

Resim:3 Bodrum Süngerleri

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı :Didem KONYA

Doğum Yeri : Muğla

Doğum Yılı :1987

Medeni Hali :Bekar

EĞİTİM VE AKADEMİK BİLGİLER

Lise 2001-2004 :İzmir Eşrefpaşa Lisesi

Lisans 2005-2010 :Muğla Üniversitesi

Yabancı Dil :İngilizce